

VSEVOLOD IVANOV ULORILE VÎNTULUI

Desenul copertei de *Mircea Dumitrescu*

BceeoAod Meanoe

UBETHble BETPA

**CoSpaHHe coiHseHHñ в BOCLMH TOMax
Tom nepBuit**

**ИАРТНЗАНСКНЕ ИОБЕКТН
rocyaapcTiieuHoe Ha^aTeJibCTBO
XyAOxceCTBeHuou**

ЖИТepaTypa

MOCKBA — i9S8

Vsevolod Ivanov

Culorile vîntului

EDITURA PENTRU LITERATURĂ
UNIVERSALĂ

În românește de

Teodor Pică și Mihail Cardaș

București — 1968

Izbește dropia drept în cap ! De-o nimerești în piept sau aripă, glonteale alunecă, și ea zboară în tufăriș, să moară acolo.

Semion a uitat chestia asta și s-a lins pe bot de pasăre.

Piciorul strivește în dușmănie, purpura mazărichei și aurul gălbenelelor — flori gingașe, feciorelnice.

Na, că acu o să-i pară rău de niscai buruieni !

În zănoaga tămâiată de cetină dospită miroase a sărbătoare. Cerul e strâns într-un guler de stinci. Dinspre Ciagan-Ubinka vuiesc cedrii albaştrii. -•

Cam șchioapătă, dar merge înainte.

Brodzii¹ îi strâng pulpele, nădragii uzi de nădușeală îl rod între picioare, și mai are patru

¹ încălțăminte tipic siberiana, un fel de cizme cu tureateS moale, albă, în formă de jambiere sau cusută.

verste pînă în sat — dincolo de codrul Ciagan-Ubinka.

— Taman acu cînd praful de pușcă e scump foc — și barem de s-ar găsi ! Dropia aia trăgea vreo douășpe ocale bune. Trebuia s-o izbești drept în cap !

Un talai — iepure de munte — sări în mijlocul drumeagului și se opri cu urechile ciulite, pironindu-'l cu ochii lui verzi, mongoli.

— Ptiu, piază rea !

O fi știind și iepurele că s-a scumpit silitra.

În stînga, izbucni din stufărișul vinețiu gîgîit de gîște sătule. După obicei, ridică zvicnit pușca și o cîrmi într-*acolo*, dar își luă seama și se-n-*toarse* pe drumeag.

— Izbește dropia drept în cap !

S-a rătăcit. Nu i s-a mai întîmplat niciodată. Îi apăru în față albastrul mocnit al unei bahne, și din mijlocul ei țîșni săgeată spre cer un fluierar.

— Măi, drăcie !

Semion o luă spre potecă. Deodată, drept în fața lui se desdhiise o poieniță. Și era în poienița aceea un pietroi vioriu năpădit de mușchi. Iar lîngă pietroi ședeau trei inși. Pe o crăcană, deasupra unui foic de găteje, atârna un ceainic.

Cei trei erau îmbrăcați cu mantale ostășești rupte și jechoase. Pe fețele lor stinse, livide, pă-*mîntii*, numai ochii care iscodeau cerul, iarba, pietroaiele, scăpărau temător.

Se uită bine la ei. Oameni străini de loc, nu din plasa lui. Unul din ei era înalt cît bradul.

Fața arămie, gălbejită a lunganului era liniștită, doar

ochii îi ardeau la fel ca ai celorlalți...

Lui Semion i se încălzi inima de bucurie. Degetul ou care trase cocoșul tremura.

— Or fi dintr-ăia ?! Unde n-ar da Dumnezeu...

Dintr-ăia erau ! Uite, colo, lângă foc caschetele albastre, cum poartă gărzile roșii. Și trei arme proptite de pietroi.

Semion l-a ales pe ăl mai gras. De data asta a ochit sub ureche. E mai sigur.

A tras.

Ostașul s-a prăbușit cu mîna-n foc, iar ceilalți doi au zbughit-o în desiş.

Nici n-a apucat să mai încarce o dată...

A pîndit cu urechea trosnetul de vreascuri, ca să ştie încotro au luat-o.

Un gîndac se rostogoli greoi de pe o creangă pe o buturugă. Dinspre baltă tipă o lişită.

Nu li se aud pașii.

Se lăsă păgubaș.

— Dă-i dracului ! Ajunge și unul.

În afară de arme, găsi două bocceluțe cu rufe și o carte. Le strînse pe toate, apoi apucă mortul de centiron, îl tîrî în tufăriș și-l acoperi cu cetină.

Cărarea îl scoase la Giagan-Ubinka. Greu să care armele, dar las' că merită.

— Uite că și bahna-i bună ! exclamă el voios. Dar ciuda încă nu-i trecuse :

„Și mai ales, nu uita, băiete, că pana sură de dropie e tare și glonteale n-o pătrunde. De-aia trebuie s-o izbești drept în cap, în ochi...”

Din grădină venea miros de mranită încinsă. Lîngă gardul de nuiete se învăluceau amenințător urzici verzi-albastrii, mai mari de-un stat de om. De dincolo se auzea vorbă aprigă.

Semion lăsă jos armele să-și mai tragă sufletul și-și scoase punga de mătase.

Un glas de femeie spunea cu amărăciune :

— Pînă cînd, Listrat Efimici ? Numai muștrări și vorbe de ocară ? Mă seacă la inimă. Ce-au cu mine, nu-mi caut eu de treabă ?

Un glas adînc răspunse ca din pămînt :

— îndură și tu. Ce ți-aș mai putea spune ? Din cîte credințe m-am împărțășit, Nastasiușka, toate ziceau : îndură ! Să îndurăm, ce să-i faci. Uite furnica, un flecușteț acolo, dar dacă-i răbdătoare, ce mai palate durează !

Semion se ridică, desfăcu urzicile cu coatele și, săltîndu-se, aruncă cu năduf :

— Băi taită, iar ai pomit-o-n eradic ? Ne-ai omorît cu ibovnicele tale. Ți s-a dus buhul în toată plasa.

Frecîndu-și apăsător șalele vînjoase și drepte, Kalistrat Efimici răspunse domol :

— Ia pleacă, mă, de-aici ! Îl judeci pe tat-tu ?

— Frumos îți șade ! Om bătrîn... Ne-ai făcut casa de ocară ! Sare-garduri ce ești !

Sucindu-și gîtul, Semion prinse dintr-o căutătură răzoarele răvășite, buzele cîrnoase ale femeii. Apoi se depărtă, azvîrlind coatele ascuțite înainte.

O să strivească toate răzoarele armăsarul. Barem de s-ar duce prin grădinile altora... Zice că trebuie să răbdăm... Da el, ce, rabdă ? Pe dracu !

Săltă armele și strigă :

— Tată ! Du-te acasă și înham-o pe Kaurka ! Am împușcat p-acolo un roșcovan.

— Samur ori altă dihanie ?

Brazde de un albastru-murdar vrîstau pămîntul toropit în zăduf sub unduiri de miresme uscate, tulburătoare.

Pieptul vîrtos și înfiorat al Nastasiei Maximovna, slrîns în bluza fumurie de atlas, se zbuciuma ca un fluierar rănit de alice, iar nasturii roșii păreau stropii de sînge de pe trupul păsării.

— O să ajungem să vorbim pe șușotite, Nastasiușka !

Buzele cărnoase, fragede, ca de codană, ale Nastasiei Maximovna rostiră :

— Pe șușotite... se vorbește noaptea.

Și-l săgetă cu un zîmbet de fetișcană păcătoasă.

Kalistrat Efimiîci are o țeastă uscățivă și scofîlcită la tîmple, dar e lat și voinic la trup și un fuior de barbă lungă, înspicată, îi încadrează chipul. Privi țintă buzele moi și fragede ale femeii. Apoi, furișînd o privire peste umăr, mormăi :

— Auzi !...

Aproape tîrîndu-se în țărînă, brațele lui uriașe se întinseră lacom.

Lacrimile ce-i umeziseră ochii erau de durere sau de fericire ? Nastasia Maximovna n-ar mai ști să

spună.

În vremea asta Semion era la primărie.

Ga întotdeauna, în încăperea murdară, cu stucaturi pe dușumele, se înghesuiau țărani veniți cu felurite plîngeri.

Primarul era îmbrăcat într-un pantalon galben care-i trecea peste cizme și avea ochii albaștri, senini și rîzători.

— A, Semion Kalistratovici ! Trăite-ar Dumnezeu !...

Semion :

— Unde-i ordonanța aia ?

Primarul, mucalit:

— Care, mă, că acu a dat lumea în patima ordonanțelor. Am cu duiumul.

— Pe care ai citit-o deunăzi la adunare.

— Era lungă ?

Semion, înciudat :

— Ai fi băgat-o pe undeva. Fă bine și găsește-o.

Primarul rîse cu poftă.

— Ei, pisar, caut-o pe aia cu ștampila, â nouă. C-așa-i acu : alt nacealnic, altă ștampilă.

Pisarul scoase din sertar hîrtia cerută.

Semion :

— Citește.

— Citește, încuviință primarul. O fi aia cu gîrzile roșii ?

Pisarul se execută :

„Bandeletle împrăștiatle ale roșilor terorizează populația, omoară vite, dau foc pădurilor, să- vîrșesc asasinate... Date fiind cele de mai sus... veți lua personal toate măsurile... Faceți apel la voluntari...

Cine omoară unul primește un premiu de 40 de ruble...”

— Ho ! îi tăie vorba Semion. Cine-o iscălește ?

Pisarul se uită în josul foii și exclamă admirativ :

— Asta iscălitură zic și eu. Semnează colonelul Sedlov. Colonel cum scrie la carte. Are o cancelarie de o sută cincizeci de inși și toți cavaleri ai ordinului Sf. Gheorghe.

Semion pipăi documentul.

Apoi își făcu de lucru cu șapca, îndreptă cozorocul ce se strâmbase.

Secretarul își aprinse o țigară și cu vârful de jar al chibritului arse o muscă așezată pe foaia ordonanței. Primarul aduse vorba despre grîne. Vorbele se înșirau otova ca un măcăit.

— Auzi, pisar, fă-mi o adeverință. Pe chestia aia cu gărzile roșii. Cum zice în ordonanță.

— Ai curățat tu vreunul ? întrebă primarul.

— îhî... La Ciagan-Ubinka... Erau trei, doi au tulit-o.

— în hățișuri, se băgă în vorbă un țăran. Dacă nimerit acolo, pupă-i urma.

Primarul porunci secretarului să întocmească o adresă pentru vătășia de plasă. Apoi către Semion :

— Acolo o să primești ce ți se cuvine. Da o duri singur. Pisar, adă-ncoa pecetea.

Iscălind, bombănea :

— Uite cită bătaie de cap pentru ale patruzeci de ruble ale tale.

în glasul lui răsuna invidia.

Sătenii tăifăsuiau pe îndelete despre banii ca- re-și pierd valoarea, despre niște mărfuri aduse din Vladivostok, despre cum s-ar mai putea ciuguli ceva kerenci¹ prin taiga.

— Acolo trebuie baftă, spuse primarul.

Sub șopron îl aștepta pe Semion o căruță cu un cal, din acelea de care dai prin părțile Irbi- tului. Pe o stivă de birne ședea Kalistrat Efi- mîci. în cerdac Feokla batea o plapumă.

— Ce-ai vînat ? sări ea nerăbdătoare. Să știi că blana de toamnă a ursului nu face două parale. Mai an s-a plătit treizeci și cinci la Ulea. Da zi, mă, odată, urs ?

— Hai, suie, făcu Semion.

Femeia se răsuci repede filfiindu-și foile largi de cît și dispăru în casă.

Kalistrat Efimîci deschise poarta șindrilită, scîrțietoare.

În ceasul acela albastru-verzui dinspre căderea nopții veni de la armată mezinul Dmitri — scund, cu fălcile masive, colțuroase și capul bine înfipt între umeri. Mantaua ostășească atîrna pe el ostenită.

Din grajduri, dădu fuga cu donița în mînă nevastă-sa, trupeșa Daria. Fără să-și lepede mantaua, Dmitri se duse cu ea în finărie. Au stat mult acolo. Nu se auzea decît răsuflarea între-

tăiată a lui Dmitri și glasul lui răgușit, de că- tană.

Apoi Daria năvăli bocind în casă și, potri- vindu-și la repezeală părul și rochia, întrebă gî- tuită de plîns :

— Avem rachiu ? A zis să-i aduc.

Ghemuită în cotruță, plîngea oarba Ustinia.

Pe masă, un pisoi cu ochi lăptoși se juca cu un gîndac.

— Zît, gemu Daria și reluă. N-avem rachiu, bunicuțo ?

— Nu știu, Dariușka, nu știu. Spune, drep- tu-i că s-a întors Mitenka din război ? Ai ?

Daria căută în cufărul ei, apoi într-al Feoklăi și o privi descumpănită :

— Nu-i pic de rachiu, bunicuțo !

Bătrîna lăcrima într-una. Albe și umede, în găvanele căscate, gogoășele ochilor păreau doi fluturași pe un ciot subțire, acoperit cu mușchi.

— Nu știu, Dariușka, nu știu nimic.

— Să-ncerc în sat ? Poate are popa...

Intră Dmitri, tot cu mantaua pe el, numai că în loc de bocanci cazoni avea în picioare niște cizmoaie de pîslă.

— Ai găș't ? hîrîi el arțăgos.

Părea mahmur ca dup-o beție de zile în șir. Gesticulînd, îi tot da ghes :

— Scurt mișcarea ! Destul v-ați făcut de cap cît v-au fost bărbații plecați. Marș ! Ai venit ?

Abia atunci o văzu pe bătrînă. Se așeză lîngă ea și o întrebă tare, ca și cum s-ar fi speriat de ceva :

— Tot mai plîngi, bunico ?

Bătrîna se șterse la gură cu un colț de basma și

prinse a vorbi. Îi curgeau lacrimile șiroaie, și tușea o îneca mereu.

— Cît amar de lume s-a prăpădit, Mitenka ! Da pe tine nu te-a rănit ?

Dmitri hohoti :

— Ba bine că nu. La război, nu scapi negăurit. Pîricepi, bunicuțo ?

— Da voi cu cine v-ați războit ? Cu țarul Austriei ? Că așa auzii.

— Cu cine vrei și cu cine nu vrei — și cu neamțul, și cu austriacul, și cu Kaledin. Dracu-i mai știe. Cînd am mîntuit cu țarii, ne-am apucat noi înde noi. Pe urmă ne-au trecut peste linii și, tunde-o ! Cărați-vă pe la cășile voastre. De-acu, maică, Rusia-i a bolșevicilor. Și eu am votat pentru ei !

Bătrîna scutură din capu-i mare și-și trase picioarele mai sub ea. În odaie mirosea a seu de opaiț, a pîine și a măturică de mesteacăn pentru baie.

Afară noaptea dormea, caldă și albastră.

— Ce știu eu, Mitenka, trăiesc în beznă... Nu văd.

— Cîți ani ai, bunico ? O sută, sau poate o sută cincizeci ?

— N-a stat nimeni să mi-i numere... Și eu nu mă pricep, că nu știu carte.

Dmitri înjură de mamă și rîse gros.

După ce se chercheli cu rachiu, începu să se laude cu decorația lui — Crucea Sf. Gheorghe,

fără bareta — să se pupe cu bătrina, cu Kalistrat Efimîci și să zbiere ca la cazarmă :

— Pace lumii ! Pacea de la Brest-Litovsk ! Tătuță ! Vreau să-mi văd de gospodărie, vreau să ar pămîntul, pricepi ? Bareta am făcut-o bucăți, că, deh, revoluție ! Da crucea — poart-o cît poștești și la gît dacă vrei, că din alelalte e ordin să nu mai fabrice. Tătuță, Kalistrat Efimîci, tovarășe... Doamne, Doamne !

Opaițul se stingea mereu. Atunci Daria se apleca spre vatră și sufla să ațite focul. în lumina firavă se deslușea pe laviță nelămurit, masiv și tăcut, Kalistrat Efimîci.

Bătrîna plîngea în cotruță, dar pe întuneric părea că plînge cuptorul.

Afară, în bezna albastră țesută cu aur se răsفیرau prin valea Cilikului înspre masivul Tarbagatai izbe din veac, ogoare mănoase, limpezi pîraie de munte și o dată cu astea toate, vieți omenești...

III

Dis-de-dimineată Semion se întoarse de la centru. Trăgînd un picior, alergă împiedicat să deschidă poarta. Sub șopron îl găsi pe Dmitri care ungea teleguța.

— Ai venit, mă ? Cică au deschis la oraș un depozit de mașini agricole. Ar trebui să punem dinți noi la cositoare.

Dmitri lasă jos ulcica și spuse răgușit :

— Bă, da bine mai e la voi ! Siberia tot Si-berie. Auzi, să dai osiile cu unt ! Ai din Rusia i-au uitat și gustul.

— Dacă nu-i dohot ? Doar n-o să le dăm cu humă !

Feokla își scoase ciubotelele, se dădu jos și grăbi spre casă, înipungîndu-l pe Dmitri :

— Tare isteț mai ești. Asta-i viață, nu șagă ! Nu vezi că umblu încălțată numai în căruță ? Cum ajung acasă — jos ciubotelele. Cu viața asta cîinească, încumetă-te de-ți mai ia altele.

Dmitri își trecu mîna peste țeasta tunsă cu mașina, se uită la Semion și deodată începu să hohotească cu gura pînă la urechi.

— Am auzit că ai împușcat un vînat roșu ! Ha-ha-ha ! în Rusia încă nu se trage.

— O să le vie și lor rîndul...

— O să, răspunse Dmitri rumegînd încet din fălcile masive, colțuroase, ca două brăzdare.

O boare trandafirie, vestitoare a unei zile calde, înveselea zaiea. De după norii de aur și azur, Munții Tarbagatai se prăvăleau spre pă-mînt sclipindu-și galbenul și siniliul. Din grădinița din fața casei venea aroma mălinului copt care-ncepea să se usuce.

— Ți-au dat kerenka ?

— La-nceput n-au vrut, cică trebuie martori.

— Auzi, putorile ! Martori la o treabă pe care o faci, vorba aia, voluntar. Mda... Și cînd te gîn-dești că din ăștia sînt cam la o sută de mii, și, dacă pui cîte o kerenkă de cap...

— Bani mari, ce mai...

Feokla trecu spre grajduri. Era durdulie și îndesată ca o dropie. Și odhii îi avea ca de dropie — mici, cenușii, ușor înțețoșați.

Dmitri clipi către ea și înjură soldățește.

— Ai o muiere pe cinste !

Între obrazii lui Dmitri se turtea un nas lat și galben ca un cioc de rață, cu niște nări cît o măciulie de chibrit. Răsuflarea îi era însă zgomotoasă și duhnea.

Din uliță veni cu pași de lup, mari și neauziți, Kalistrat Efimîci.

— Ești un bețivan în lege, mă Mitea. Ai tras aseară la rachi... Ia zi : drept îi că a ieșit în Rusia o credință nouă ?

— Soldatul n-are decît singur numa'una : ar- de-l și gata. Ori poate-ntrebi de credința a bolșevică ?

Kalistrat Efimîci trase cu coada ochiului spre Semion și duse mîinile în lături, de parcă și-ar fi croit drum prin bahnă !

— Fiecare eu credința lui. Da ce fel de credință- } aia, nu pricep. Și nu știu care credință-i mai bună pentru norod.

își încheștă buzele și înclină capul spre umăr.

— Plăti-va fiecare greșalele săvîrșite după cît trag ele în cumpănă. Dar cine își încarcă sufletul cu un păcat greu, apoi află, Mitea, că-i vai și amar... Pe acela îl vor trece nădușelile cu boabe cît lacrima. Un păcat ca ăsta cine ar ști să-l drămuiască ?...

— Poate matala ?

— Nu m-aș încumeta. Că de încingi prea tare

fierul, n-o să mai ai nici secetă, nici daltă, nici ușiță la .cuptor.

— Auzi, tată, aveam la mine-n regiment pe unul Ermolin. Subofițer. Dacă-mi pun mintea — se lăuda el — și zic rugăciunile pe care le știu eu, apoi și lighioana a mai fioresă vine la mine blîndă ca un mieluşel. Bun. într-o zi — eram cantonați în Polonia...

Semion își șterse de sudoare obrații supti, însă zdraveni, și izbucni scos din sărite :

— Matala vorbești de .credință... Poate ohiar acu vii de la ibovnică ! Ce zici, Mitea ?! Om la şaizeci de ani și cu ibovnică ! Și încă mai are obraz să vorbească toată ziua de credință ! Ptiu !

Pe Dmitri l-a apucat un rîs găunos, rupt de țipete ascuțite. Cînd se mai potoli, vorbi mai departe.

— Ascultă la mine, nu te pripi cu nunta. Și cum zisei, Ermolin ăla...

Semion scuipă cu ciudă și, bălăbănindu-și pumnii, se duse în şură.

Pe la prînz veni kirghizul Alimhan. Fără să descalece, strigă :

— Ei, mîrzak', mai a ghindit la tine ?

Semion și Dmitri se tocmeau cu kirghizul care le cerea cinsprezece ruble să repare poarta. Frații dădeau zece.

* Aici în sens de jupîne.

în focul tocmelii, kirghizul sări din şa şi, flurîndu-şi mînele lungi ale beşmetului¹ zdrenţuit, începu să ţipe :

— La tine banii luat geaba — pac ! na patruzece ruble. Eu trebuie muncit oinci-zece zile. La tine o dată puşcat, da (la mine cît trebuieşte cioplit cu barda ! Ehei, mîrzak !

Cînd ţipa, faţa lui ostenită, cu ochi oblici, cu piele veştedă, fără luciu, se zbîrcea şi mai rău. Dmitri începu să urle la el şi să-l înjure cum îi venea la gură.

Alimhan sări speriat în şa şi strigă :

— *Ui — boi!... Urus kozl* — roşu bătut, *urus alb* — bătut. Acu cîrmuire tare rău este !

Au căzut la pace cu douăsprezece ruble.

Tocmai cînd Alimhan s-a apucat de lucru, s-a arătat de după colţ o sărăcie de mîrtoagă cu o coadă subţirică şi jumulită ca o ramură desfrunzită. Poticnindu-se în gionatele-i slăbănoage, gloaba trăgea o căruţă cu coşul împletit. Mai în spate veneau călări patru kirghizi cu căciuli mari din blană de vulpe, cu apărători pentru urechi, ceafă şi frunte.

Puştii din sat îi urmăreau ou chiote şi huiduieli şi aruncau în ei cu pietriocele de rîu. Speriaţi de zbieretele băieţilor şi de zidurile caselor, caii sălbatici, de stepă, se smuceau cînd într-o parte, cînd într-alta. Kirghizii priveau însă drept înainte. Feţele lor spînatioe şi gălbejite, pe care se citea tristeţe şi oboseală, se încreţeau ca stepa pe arşiţă.

— Pe cine duc, mă ? întrebă Ka'listrat Efi-

Alimhan lăsă barda, îşi strînse mîinile la piept şi

încalină capul oftînd :

— *Ui — boi !...*

În căruță, între piei rupte de oaie, zăcea un kirghiz. Sub hălăciuga de păr negru, neșesălat, fața-i părea și mai lividă, dar ochii lunguieți, verzi, ca ai rîsului, aveau o căutătură aprigă.

Alimban își supse buzele și își lăsă mîinile în jos.

— E hoge mare-mare, u-uh ! Apo-șaman zice la el... Apo-șaman — mare șaman, toți șaitani știe, toți dumnezei știe... Cum știe berbecul la

IV

În noaptea aceea în Munții Tarbagatai bătea dinspre mările nordice un vînt albastru de gheață, aducînd miros de sloiuri îndepărtate și zgribulind inimile.

Cedrii gemeau sub năvala lui, îl izbeau în față cu ramurile lor puternice, ciolănoase, îl prindeau de pletele albastre, îl tăvăleau între bolovani și steiuri și-l înghesuiau pe năprasnicul borilă în trecătoarea Isîlc-Tau din valea Cilikului, străjuită de stînoi masive și aprige.

Vîntul albastru ce batea în Munții Tarbagatai aducea în trecătoarea Isîlc-Tau miresme de cedri și de smîrcuri săcrete. Șfichiuitor și isirep el se opintea în pietre, le frigea cu suflarea lui rece.

În dosul pietrelor s-au ascuns doi ruși. S-au învelit cu ramuri de cedru, și-au înfășurat picioarele cu licheni ;

tăceau aidoma pietrelor. În noaptea aceea, vorbea numai vîntul cu glasu-i gros și sălbatic.

Pietrele trăgeau umezeală. Ramurile jilave nu țineau de ciad. Lichenul era rece și aspru.

Ținut străin și friguros. Steiurile ostile și reci ca și noaptea asta albastră bîntuită de vîntul albastru, înghețat.

Unul din fugari, scund și mălăieț, izbea cu pumnii în pietre, rupea ramurile țepoase și se freca cu ele pînă la sînge. Dar trupul obosea și se lăsa, supus, pradă vuitului. Atunci, rusul întindea mîna să vadă dacă celălalt mai trăiește, un lungan mai vînos, care zăcea tot timpul nemișcat și numai cînd simțea pe obraz mîna scandatului își schimonosea furios buzele fierbinți.

Dimineața, rușii și-au continuat drumul spre sud, strecurîndu-se prin stîncărie.

Vîntul stătuse. Pămîntul mirosea a ierburi dospite în soare. Azurul spălăcit al cerului scund se zmăcina în pîraiele de munte ca un uriaș pește albastru.

Piscurile aprinse erau ca niște rațe roșii plutind între nori sinilii.

Pămîntul le cerea răspicat și poruncitor oamenilor trupurile. Munții le cereau sufletele.

Iar oamenii aceștia mestecau cu nesaț, de parcă ar fi mîncat pîine, niște buruieni grase ce se fă- rîmau de cum le luau în gură. Dar pămîntul nu voia să-i hrănească și ei nu mai aveau putere să meargă. Se agățau de tufe și-și țirau cu brațele trupurile. Tufărișul le sfîșia hainele — glia voia să-i înghită goi.

Rușii mergeau înainte.

...Pământul smulse cerului noaptea albastră. Munții răsuflară duios și cald.

A doua zi au mâncat ciuperci și au încercat să vineze în bahnă cu ciomegele pasări din acelea de le zice rațe-cu-frigare. Dar ele țîșneau din apă și, cu un măcăit ca un iris batjocoritor, în- gînat de munți, se lăsau în vale.

Foamea și neputința aplecau frunțile celor doi.

Și au mai mers o zi. Nu-și mai simțeau trupurile vlăguite, năpădite parcă de ceață. Iar glia gătită cu cunună verde îi îmbia ca o nimfă goală, să cadă la pieptu-i cald.

Se tîrau spre sud pe cărări de piatră. Merseră în ziua aceea oît ar sări irisul de două ori.

Lunganul vînos, cu o căutătură de fiară ce te pironea pe sub sprîncenele încruntate, tăcea. Celălalt tăcea și el).

V

Popa Isidor avea o chică zbîrlifă, verzuie, un glas surd și orăcăit ca o broscărie de mlaștină ; purta o sutană verde-întunecat, ce flutura în cadența pașilor lui mari. Ca mușuroaiele din smârcuri se ițeau din sutană țeasta lui hălăciugoasă și pumnii păroși. Limpezi ca apa din copcă te pironeau din găvane ochii părintelui.

Casa asta rece cu tot ce-i în ea pare străină de boiul împăroșat, verzui, al părintelui păduros, Isidor, care nu calcă aici ca stăpîn, ci mai mult mătăhăiește pe lîngă pereți, ca o pată uriașă, verde.

Dimpotrivă, s-ar zice că aiori stăpîn era Kalistrat Efîmîci, care se înfîpsepe pe ȕlaiȕa de lemn vopsit ŕi vorbea plin de sine.

— Ai o casă ca vai de lume, părinte Sidore. Mai bine te făoeai stupar. Da matale nu, te-ai vrut popă.

Celălalt oftă înăbușit.

— Asifca cam așa-i, fiule ! Dar un hram tot port eu în pădurea asta. Ce aer e aici, miere, nu alta. Ŗi ce de ierburi...

Privi pozele picate de muște de pe pereȕi, lampa învelită într-im abajur roz. Ŗi tot ca într-un abajur roz părea înfășurată în rodhia-i de stambă, coana preoteasa ce se zărea în odaia de alături — o femeie uscăȕivă, alcătuită parcă numai din zgîrciuri.

— Ŗi familia trebuie hrănită, înȕolită. Iei un rachiu ?

Kalistrat Efîmîci se îndărătnici să-l mai ispitească o dată :

— Ŗi zi, părinte, n-ai ŕtiinȕă că s-ar fi iscat chipurile, o credinȕă nouă ?...

— N-am auzit nimic. Da ce, tu tot o mai cauȕi ? Să ŕtii că n-ar fi rău să se ivească.

Poate că mi-ar prinde ŕi mie bine o atare credinȕă. Da de ea n-am auzit, nu mi-a dat de urechi... »r<j|

— Lasă, părinte, că de-abia prididești ŕi cu â veche. Ŗi nu încerca să iscodești în sine-ȕi, că încă nu se deschide nici o fereastră într-acolo. Beznă-i acolo, părinte ! Bezna în care te-ai rătăcit ! Că scris este : Cine se-aseamănă cu fiara aceasta ŕi cine poate să lupte cu ea... Ŗtii asta, ha ? Tu, Sidore, ești datornic să ŕtii... Zic că-i mai bine să rămîi așa cum ești.

Popa se dezlipi de perete ŕi-șî plecă movila păroasă

înspre Kalistrat Efimîci. Acesta adulmecă miros de ierburi de mlaştină şi simţi răceala de apă subpămînteană a ochilor.

— Dar ce, parcă eu cred ? Află, Kalistrat Efimîci — dar vezi să nu mai spui la nimeni ! — că de cînd m-am aciuiat prin pădurile astea, mi-am pierdut credinţa ! De ce a uitat Dumnezeu pădurile ? De ce nu pomenişte scriptura de ele ? De aia, că pădurile îşi au Dumnezeul lor, şi fraţii noştri întru credinţă, ierarhii Rusiei...

Se aşeză pe divan lîngă celălalt şi mormăi gros din hăţişul bărbii verzui :

— Ostenitorii, Sfinţii ierarhi nu credeau în Dumnezeul creştinilor, Kalistrat Efimîci. Am aflat-o de cînd trăiesc în pădure. Şi atunci, fătul meu, m-am înspăimîntat. Şi aprinsu-s-a în inimă o vîlvătaie, pe care, de n-aş teme-o, ar pîrjoli pădurile toate. Sări de pe laiţă. Buhos cum era, părea un tufiş rezemat de perete. Strigă :

— Ei, coană preoteasă, Felîțata Semionovna !
Ce-ar fi să pui samovarul să bem și noi un ceai ?

Afară văzduhul verzui era la fel de încins. La umbra magaziei moțăiau cu căpățînile în pămînt o pereche de cai. Gîturile le erau plecate, picioarele moleșite, și burțile umflate se mișcau leneș.

Iar în casa popii era frig și umed.

— A venit și toamna, spuse părintele Isidor.
Acuși va trebui să strîng știubeiele. Tu cînd te duci la fermă ?

Kalistrat Efîmîci răspunse molcum :

— Feciorii vād de gospodărie. Acu s-a întors și Mitri de la război.

— Am auzit. Ăla de-a împușcat un roșcovan ?

— Nu, ălălalt.

— Eheî... de-ale vieții. Și tu încuviințezi ?

— Nu.

— Bine faci, fiule. Nici eu nu i-aș da dreptate, da n-ai încotro — politică. Și-apăi, e o treabă laică. A, dacă era vorba de hulă. ori altceva...

— Ce fel de hulă, părinte ?

Isidor își desfăcu brațele a vinovăție și pufni în rîs. Rîdea, de parcă ar fi trosnit un lemn despîcat cu barda, iar dinții i se îțeau ascuțiți și galbeni ca tot atîtea icuri de brad.

— Nu mi-o lua în nume de rău, Kalistrat Efîmîci. Ce vrei, îmi fac veacul în pădure...

— Da cum te rogi ?

— Cum mă rog ?

Isidor se uită în jur, apoi se aplecă spre Ka- listrat

Efimîci, învăluindu-l în miros de ierburi putrede.

— Mă rog numai din gură... În altar. Altminteri tac. Priceput-ai ?

Kalistrat Efimîci se ridică și-și trecu mîinile prin barbă ca pentru a face loc vorbirii îndurerate.

— Dacă tu, ditamai popă, taci, atunci noi ăștia ce să mai facem ?

— Nu știu, fiule... Eu ți-am vorbit de la inimă și să nu mai spui la nimeni. Nimănui. Taci și tu.

— Și așa o să tăcem cu toții ? De-ai ști cît mă zbucium, părinte. Parcă aș avea un bolovan pe inimă...

S-a dus Kalistrat Efimîci. Silueta buhoasă și verzuie a popii se profila singuratică în geam. În capul lui mișunau gîndurile, mici și iuți ca niște șoareci : despre albine, despre stupină, despre țăranul acela înalt, ciudat, cu barba scrumie...

Popa oftă și spuse înăbușit:

— Ce aer e acolo ! Ca mierea... Iar aici... Aici trebuie să glăsuiești.

Ustinia umbla de colo-colo pe lîngă poartă, bîjbîind pe jos cu degetele-i subțiri ca niște pene de gîscă. Strîngea așchii în șorțul rupt, dar ele scăpau prin găuri și rămîneau ca niște plăgi galbene, rășinoase, pe pămîntul negru.

Se auzi rîsul ațîțat al lui Dmitri :

— Adună, băbușco, adună, să avem cu ce fierbe demîncarea pentru praznic, cînd te-i pristăvi !

Alimhan cioplea lemnăria porții.

Semion se gătea să plece la fermă după sora lor Agripina. Feokla dădea prin ciur grăunțe mărunte

pentru rachiu.

Pe obrazii trași ai lui Semion pielea se întinse tobă.

Aruncă înciudat :

— Auzi, tată, apucă-te barem de drege încălțările, că s-au hîit de tot. Umbli fără rost. Iar ai fost la gagică, ai ?

Apoi îl fulgeră cu privirea pe Dmitri, care tocmai se apropiase de hambar.

— Ce-i, Mitri ? E închis.

— Unde ai pus cheile ? îl întrebă zădărit Dmitri. Vreau să mă uit la grîne.

Semion se căută prin buzunarele nădragilor.

— Le-am rătăcit pe undeva !

Dînd din mîini furios, Dmitri intră în casă.

— Șontorogul dracului ! Te temi că le dau pe băutură ? Ține-ți grăunțele ! Daria — a !

Din grajd veni într-un suflet Daria, lăsîndu-și din mers poalele sumese.

Semion privi spre ușă și mormăi :

— Ian te uită la ghinărarul ista !

Ustinia rătăcea prin ogradă ca o găină capie.

Semion s-a dus. în casă, Dmitri o muștraluia pe Daria ca la armată. Kalistrat Efimîci ședea singur în mijlocul bătăturii. Brațele-i lungi, vîinjoase, îi atîrnau de-a lungul trupului. Răsufă liniștit, adormecînd cu nările miresmele subțiri ce plutesc în văzduh pe arșiță.

Prin vecini cîntau cocoșii.

Alimhan se uită la bărbatul nemișcat, cu privirea dură. Ar fi vrut să-i spună ceva de bine, dar n-avea ce. Pînă la urmă luă în gură o mîină de tutun și rosti :

— Halal de tine, mîrzak cu așa barbă mare și grasă ! Cîte sute de ani trebuie la mine așa barbă crește.

Moleșite de căldură, veneau vacile de la păscut cu ugere vîrtoase și ochi- tulburi, verzui. Laptele ce-l cărau muierile în șiștare era gros ca terciul.

În aceeași seară Semion se întoarce cu Agri- pina.

Lungă, în rochie de culoare închisă, se opri în casa mare și se închină de patruzeci de ori adînc și cu ardoare în fața icoanelor.

— Pentru cei ce trăiesc în păcat!... Pentru tirani !... Pentru vînzătorul de Cristos !...

Dar carnea-i mirosea tare a acru și avea o gură pofticioasă, îmbietoare. Pofticioase-i erau privirile ce lunecau mereu pe trupurile altora.

— Fă mucenico, fă, un handralău, uite-așa, asta-ți trebuiește, rîse gros Dmitri.

Înlemnită și îngrijorată, Agripina se uită la tatăl ei. Dar acesta ședea pironit locului și numai ochii îi licăreau verzi pe chipul întunecat.

— Aud că vrei să te-nsori, rupse Agripina tăcerea și-și încleștă buzele uscate, fierbinți. Kalistrat Efimîci răspunse fără grabă.

— Mai știi, s-ar putea să mă și-nsor. Că Nas- tasiușka-i femeie de treabă.

Agripina țipă ascuțit, a durere. Brațele, ce păreau subțiri în mînele largi ale camizolului, se mișcă

spasmodic de-a lungul trupului uscățiv.

În jurul mesei stăteau în picioare Semion, Feokla și Daria, iar Dmitri ședea lângă Ustinia, pe marginea cuptorului. În lumina spălăcită, toate fețele păreau colțuroase, livide.

— Dumnezeu mare ! Om la șaizeci de ani. În loc să se ducă la mănăstire să-și mîntuie sufletul, vrea să aducă o muiere în casă ! Ce, nu sînt destule ? Mămuca s-o fi răsucind în groapă !... Și încă pe cine... Una de s-a întins cu toate cătanele. Și cu Mitka.

Dmitri rîse cu poftă.

— Ei și ? La noi merge la iuțeală : în doi timpi și trei mișcări.

— Cu toată plasa, Doamne, Dumnezeu ! O aia de la oraș de-a adus-o foamea la țară. Pe toți bărbații i-a spurcat. Ți-ai și găsit la ce să rîvnești... Iartă-mă, Sfîntă Fecioară născătoare de Dumnezeu !...

...Ierburile miroseau a lapte. Ca ierburile era cerul — jos, dens și verde. Din ierburi se ridica răsuflarea zgomotoasă a cailor împiedicați. Și tot zgomotoasă, zdravănă, a oamenilor.

Nastasia Maximovna are buze cărnoase și netede, cărnoase și netede sînt ierburile. O bucurie nestinsă încălzește pămîntul.

De pămîntul acesta se agață mujicii cu trupurile lor mlădii, roditoare, văratice.

— Listratușka... ah, omule...

Prefira cu buzele barba verde cu parfum de livadă pîrguită, și cu dinții ascuțiți îi răscolea sufletul.

— Listratușka

...S-a smuls de lingă ea, frînt, înfierbîntat. Și a văzut cerul, scund, verde și cald.

Iar jos de tot — pămîntul verde și cald.

Într-un tîrziu, descurcîndu-se dintre ierburi, spuse :

— Ne trebuie credință... Dar cine de ce credință are nevoie, nu se știe...

Nastasia Maximovna răspunse apăsător, cu un glas ce pătrundea în inimă :

— Credință ? Ce credință îți mai trebuie în afară de dragoste ?...

VI

— Buldîrrr... buldîrrr...

Strigătul acesta ușor era al potîrnichilor care veneau în amurg la apă.

Stolul a încremenit pe mal. Numai tremurul penelor pe gîturile întinse și scăpărarea ochilor verzi le vădea neliniștea.

Smelkov ochi cu grijă și aruncă o piatră. Lovită la umăr, potîrnichea, zvicnind dintr-o aripă, o luă pieziș spre tufărișul de taule.

— Nimic ? îl întrebă Nikitin cînd îl văzu că se întoarce cu mîna goală.

— N-ai cum s-o omori.

Smelkov se culcă cu capul spre foc, tînguindu-se :

— Să-mi dea o țigară, și pe urmă dracu să-i ia, n-au decît să mă și jupoaie !

Nikitin își încleșta dinții puternici, lătăreți. Rămase în picioare, lung, cu înfățișarea aspră, îmbrăcat în mantaua jechoasă peste trupul gol, plin de zgîrieturi, mușcat de țintari și pîrjolit de soare, ca nisipul.

Scărpinîndu-se într-una, Smelkov povesti despre nimicirea detașamentului lor, cum au fost uciși comisarii, cum l-au împușcat pe tovarășul care fusese cu ei. Jalea îi gîtuia glasul strident. Apoi îl întrebă pe sîrbul Mikeș :

— Spune-mi și mie ce deosebire e între tine și un ceh ? De ce unul e bolșevic...

Mikeș tăcea. Se căznea să piseze scoartă de copac pe un pietroi.

Lîngă ei era întins pe pămîntul gol maghiarul Schliisser. Purta o tunică azurie de militar austriac.

Schliisser și Mikeș îi găsiseră pe cei doi ostași roșii pe o surpătură de nisip și îi luaseră cu ei în rîpa ce le slujea de adăpost.

Pîine n-aveau, și să iasă din ascunzătoare, le era frică. În pădurea vecină erau fermele țăranilor, iar în vale și în munți hălăduiau detașamentele atamanilor.

Pe Smelkov îl înecă un plîns bicisnic, scîncit :

— Da ce sînt eu, fiară ?

Mereu tăcut, Nikitin cerceta cotlonul înecat în tavalga ce se zbuciuma în iarba lucioasă ca apa. Mirosea vag a pămînt reavăn și a ciuperci.

Nikitin tăcea așa cum tăcuse în prima zi a fugii lor, cînd îl ajunsese din urmă pe Smelkov. Ca și atunci, păstra aceeași căutătură fixă, de fiară, iar brațele-i aveau asprimea crăcilor uscate ale copacilor ce mor în picioare.

Smelkov culesese buruieni și acum le gusta una câte una să vadă care-s bune de mâncat.

Sîrbul Mikeș se cățara pe culmea rîpei și rămase mult acolo cu privirile ațintite spre miazăzi.

— Ți-e dor, ai ? îngîină a jale Smelkov. Oamenii crapă de foame și dumnealui tînjește de dor.

Apoi sîrbul a fiert în gamelă scoarța pisată și s-au așezat să mănînce sorbind pe rînd cu singura lingură pe care o aveau.

Smelkov luă o înghițitură, scăpă lingura, își duse mîinile la piept și se culcă. Il podidi plîn- sul.

Mikeș ridică lingura și după ce sorbi din fiertură, i-o trecu lui Nikitin.

Smelkov zăcu cît zăcu, apoi se apucă să dezgroape rădăcini cu briceagul. Găsi lîngă un ciot cîteva ciuperci de un galben-murdar care puteau a cîine. Le înfulecă la iuțea ferindu-se de ceilalți, dar debordă după cîteva clipe.

Schlusser și Mikeș vorbeau cu glas scăzut, pe nemțește.

Pe urmă Schlusser a cules dintr-o fundătură un mănunchi mare de buruieni aurii pe care le-a

fiert îndelung. Dar cînd gustă o lingură, scuipă și răsturnă fiertura în țărînă.

Seara, Smelkov porni spre ogoare să fure spice. I se muiau genunchii și-și cosea gleznele. Nu s-a mai întors.

Au ronțăit niște rădăcini de obligeană cu miros dulceag. Schliisser prinse cu cămașa în- tr-un șuvoi doi peștișori cît degetul. I-au împărțit și i-au mîncat.

în ripă era zăpușeală jilavă. Noaptea se umplea de un întuneric verzui, unduitor, cu reflexe aurii.

Tavalga trosnea. Li se năzărea mereu că vin pe furiș țărării. Mikeș sărea în picioare și, căl- rîndu-i pe ceilalți pe degete, fugea în beznă. Cînd se întorcea, explica în șoaptă :

— Credeam... pușcat... la mine !...

De douăsprezece zile nori groși, mohorîți, atîrnau ca un polog deasupra rîpei.

Din văzduh se cățara în sus, șuierînd în mă- cieș și vălurind ierburile, un vînt umed, vestitor de ploaie.

Puseseră la fiert o grămadă de rădăcini, cînd o mîna desfăcu tufărișul și un glas ascuțit rosti :

— Doamne-ajută ! Numai c-ar fi mai bine de n-ați face foc !

Cel care le vorbise era mărunț cît un copil și căpăținos, iar în loc de picioare avea două cioturi cam de o palmă fiecare. Cînd îi văzu cioturile, Mikeș aruncă bîta pe care pusese mîna și privi în lături.

Omulețul rîse cu răutate.

— Credeți că n-o să vă vînd ? Ba bine că nu ! Pentru trei îmi iese o sută douăzeci de ru- blișoare.

Nikitin veni lîngă el și, repezind un picior înainte,

gata să se năpustească, întrebă dintr-o suflare :

— Ne vinzi ?

Omulețul se tîrî sprinten pînă la foc și răsturnă conținutul gamelei în flăcări.

— Nătărăilor !... Pute a fum de la o poștă. Noroc de ripă. Fumul se așterne jos și numai eu l-am simțit. Da dacă se ridică mai sus ?

își lepădă haina jerpelită, o așternu pe pă- mînt și se așeză pe ea, apoi își scoase și cascheta cenușie fără cozoroc.

— N-o să vă vînd ! Că eu singur tot nu vă pot mierli pe cîteșitrei, și dacă vă ucid sătenii, nu mai văd o rublă de la ei. Și apoi, destul bine am tot făcut oamenilor. Mai dă-i dracului !

îi măsură pe toți cu o căutătură îndrăzneată de pehlivan și, aprinzînd o țigară de la un tăciune mocnit, urmă :

— Eu, fraților, treizeci de ani am umblat după adevăr. M-am înhăitat cu niște bagabonți care cutreierau taigaua — auzisem că acolo s-ar afla adevărul, dar derbedeii m-au legat de un cedru și mi-au ars țurloaiele. N-am nici o încredere în oameni ; toți-s niște ticăloși, niște săl- bătăciuni...

Smulse din buzunar un coltuc de pîine și-l aruncă în iarbă.

— Haliți!

Mikeș se prăbuși peste pîine și începu să mî- rîie. Schliisser se repezi la sîrb și, zgîlțîindu-l de umăr, îi vorbi blînd și rugător :

— Mikeș, Mikeș.

Nikitin se săltă într-un cot și-și aținti privirea spre măcieșul din spatele ologului.

— Tu ce mai vrei, mă ? se zburli acesta. Nikitin se ridică anevoie și-l izbi cu piciorul în gură. Omulețul își acoperi obrazul cu mâinile.

Nikitin dădu să se depărteze, dar se poticni și căzu peste măcieș.

Șontorogul scui pă, se șterse de sînge și rosti rar :

— Așa-mi trebuie !...

VII

Roboteau în grajd.

Frămîntat de un gînd, Semion se uită lung la Dmitri și, cînd acesta îi încrucișă privirea printre pleoapele umflate, spuse cu o mutră și-reată :

— Tata-i om așezat, gospodar. Dacă face pe nebunul, știe el ce știe. Nu-i mănîncă cîinii din traistă ! Pesemne, e altă socoteală...

Dmitri stătea drept, ostășește, cu călcîiele lipite. Într-un staul mugea un vițel. Miasmele gunoierului încins îngreuiau răsuflarea.

— Voi ziceți c-o fi pus el ceva la cale ? se aprinse pe dată Dmitri. O fi. Eu gîndeam că moșu s-o fi tulnicit la cap înăști opt ani cît am fost dus cătană. Trăgînd piciorul după el, Semion sprijini furca într-un colț, apoi începu iar cu glas scăzut, dar hotărît :

— Ne-am gîndit și răsgîndit la treaba asta, eu cu Feokla, care-i, să știi, muiere cu scaun la cap. Păi dac-

un gospodar ca bătrînul mătăhă- iește toată ziua la teleleu, apoi să știi că pune el ceva la cale ! Cu credința-i tot așa. Â veche se cam clatină ; s-o fi lehametisit și poporul... Bătrînul ce face ? Se apucă și născocoște una nouă.

Dmitri tuși răgușit, se uită la vițel, apoi scutură a încuviințare căpățîna puhavă.

Semion urmă abia auzit.

— Nouă nu ne spune nici mort cum îi treaba. Neam de negustori. Nici tat-su cînd venea cu marfă nu ți-o arăta nici cu dat dracu. E ?

— Aici trebe musai strategie mare !

Bucuros de răspuns, Semion își îndreptă smucit umerii și-și netezi cămașa pe piept. Apoi, împungînd pieptul lui Dmitri :

— Mă Mitea, bagă-n devlă ce-ți spun. Ne- goțu nu mai merge. Trebuie să te duci după marfă tocmai în Manciuria. Și oamenii, îi știi. Tîlhari. Trosc ! și gata.

— Tîlhari, de bună seamă. Pe cîți i-au curățat în atîta amar de ani și nici o brînză n-au făcut.

— Pentru negustor, ăsta-i mormînt, nu viață ! Auzi, mă : el și... credință !

Dmitri înjură cu năduf. Semion se burzului la vițel, îi aruncă o mină de fin și plecă.

Dmitri stătu o vreme nemișcat, cu ochii la șura plină de fin verde uscat, clăit cu nădejde, cînd deodată începu să facă gimnastică lăsîndu-se pe vine și ridieîndu-se.

— U-u-u-n-n !... Do-oi!... U-u-u-n-n !... Do-oi!...

După-prînz Semion îi făcu semn lui Alimhan să-l

urmeze și, cînd ieșiră pe uliță, îl întrebă :

— Mă, păgînule, ai putea tu să faci o căsuță de birne, așa* ca un fel de chilie ?

— Ai ? nu înțelese kirghizul.

Semion scuipă, dădu din umeri cu ciudă și fugi șchiopătînd să-l ajungă pe taică-său, care se depărta pe uliță.

— Ei, tată. i-am poruncit lui Alimhan să facă o chilioară. O scoate el la capăt. Pagubă doar că nu știe să zugrăvească.

Kalistrat Efimîci se opri, lăsă privirea să-i lunece de-a lungul geamurilor înșorite ale izbelor verzui de pe partea dimpotrivă a uliței și se învoi.

— Despre mine, n-ai decît. Chilioară zici ? Te pomenești că se mărită Agripina.

Semion clipi cu înțeles.

— Să mai adaste și ea pînă i-om găsi un popă... Las' c-oi mai ști și eu cîte ceva...

Alimhan tăie în tindă o fereastră și ridică un perete dublu, din lăturoaie, iar Dmitri meșteri un pat larg, așezat pe două capre din cele pentru tăiat lemne.

Agripina veni să vadă odăița. Trupul îi era secătuit, iar pielea întunecată ca finul muced, își plimbă privirile de muier apucată pe pereți și pe tavan și aruncă cu pofidă :

— Aici o să-și aducă muierile ?

Dmitri izbi pereții cu palma, îndesă mai bine mușchii în rosturi și lăudă lucrarea :

— N-ar fi de lepădat nici pentru Sfîntul Nicolae făcătorul de minuni ! Să te tot rogi.

După trei zile Kali strat Efimîci se mută în chilie.

Veni Semion. Se închină la iuțeală cu mișcări mărunte și întrebă preocupat:

— Te rogi, taică ?

Kalistrat Efimîci sta întins pe pat cu mâini- le-i vînjoase sub cap. Umplu odaia cu glasul lui hotărît :

— Nu.

Semion se învîrte prin odăiță, văzu pe dușumea o surcică, o ridică și o băgă în buzunar.

— Bună chilia ! Parcă-i de stareț. Și adăugă cu necaz : roagă-te ! Adică ce, parcă eu nu știu că te rogi ? Ce fel de creștin e ăla de nu se roagă?! Adevăr grăit-am, taică, a?

Glasul lui mîeros cernea cuvintele mărunte ca boabele de mei.

Kalistrat Efimîci îi privi chipul aspru cu buzele crăpate ca scoarța de copac bătrîn și murmură răsucindu-se cu fața la perete :

— Mi-e somn.

În aceeași zi la adunare, Dmitri răcnea ca un apucat:

■— Vai de viețișoara voastră ! Niște amăriți de rezerviști, asta sînteți... Lu' Listrat Efimîci, părintele meu, îi apar vedenii. Toată noaptea stă în genunchi și se roagă în chilia lui ! Da ce, ne-am tocmit să ne rugăm pentru voi ? Aud ? E ?

Le vorbi lung și încîlcit despre vedeniile tatălui său. îi veniră în minte numele generalilor Radko-Dmitriev, Ruzski, al trădătorului Ren-nenkampf și-i băgă și pe ei printre vedenii.

Prin ușa murdară a cancelariei se zărea un petec de cer violet, aninat pe o crenguță galbenă și tremurătoare de mălin.

Văzuți din ușă, ochii holbați ai țăranilor aveau reflexe verzui. Păstrau o tăcere care putea să însemne orice.

Agripina, care stătea afară, lipită de perete, îl întrebă înăbușit pe Dmitri, cînd urcă tropăind scările cerdacului :

— Da cu Nastasia ce te faci, că s-a lepădat de Dumnezeu ?

Dmitri stătu locului :

— N-are nimic ! îl legăm noi pe Dumnezeu de ea !...

VIII

A venit și Sfîntul Evtihie, blînd și liniștit. Snopii aurii de ovăz stivuiți în carele ce veneau de la cîmp miroseau a miere. A miere miroseau și caii bine hrăniți, ducînd în ochii lor ape verzi, tremurătoare.

Pînă și cascada își îndulcise căderea și mîngîia tandru bolovanii.

Harabalele cu două roți ale kirghizilor ieșeau din tăuliș, tăiau șleahul, huruiau pe podeț și porneau să suie spre munți. Vălătucii groși de praf ce se învolburau pînă după căderea nopții aminteau de trecerea turmelor. Drumuind înspre apus, hoarda trecea, prin satul Talița.

Kalistrat Efimîci s-a oprit lîngă podeț să privească. întăritat, Alimhan schimba cîte o vorbă cu cei din harabale. Mirosea a cămile și a tizic. Pe fețele negre de praf se citea îngrijorarea, ochii înguști cătau cu teamă spre miazăzi.

— Încotro s-au pornit ? întrebă Kalistrat Efimîci. Alimhan oftă.

— Război ! Kirghîz nu place război. Kirghîz cîrmuirea bun treba !

— Război ?

Îl văzură trecînd pe șamanul Apo, năpădit de jos pînă sus de amulete și clopoței ce clincheau într-una.

Cămilele mugeau și scui-pau fornăind cu zgomot. Cîțiva mînji gingași, cu picioare subțiri, tropăiră mărunt și iute pe podeț.

— Război ! făcu Alimhan după o lungă tăcere. Ghenărar alb hai la război, ghenărar roșu nu trebă, zice... Vai și amarul !

Cascada îi împroșca pe kirghizi cu stropi verzui.

Apa se zvîrcolea între bolovani ca peștii răpitori în năvod. Ca blana vulpii polare era albastrul delicat

al cerului.

Treceau harabale. Multe ca păsările migratoare în timpul lungilor lor călătorii. Scîrțitul strident al roților avea ceva neliniștitor.

Într-un car vîrfuit cu snopi de ovăz venea Dmitri. Zărindu-l pe bătrîn, îl strigă arătînd spre kirghizi :

— Au întins-o ! Aștia adulmecă pîrjolul de departe, șobolanii !

Kalistrat Efimîci o luă încet spre casă. În pridvor adăsta o femeie ciupită de vărsat, cu un prunc în brațe.

— Ce e ?

Femeia culcă copilul pe o treaptă și, ținîndu-și pîntecul cu mîna, se lăsă greoi în genunchi. Apoi, ridicînd spre Kalistrat Efimîci un chip cu obraji scofilciți, scăldați în lacrimi, hîrîi :

— își dă sufletul... Spune o rugăciune.

Kalistrat Efimîci se trase înapoi. În ascunzișul pleoapelor netede, ascuțite la colțuri, privirile i se holbară albăstrind întunecat. Întrebă răstit :

— Cin' te-a trimis ?

Foindu-și genunchii ascuțiți sub sucna-i ponosită, femeia bolborosea :

— Roagă-te pentru el ! Zice lumea că ai aflat o credință nouă... Roagă-te !

Sprijinită cu palma de ușor, Feokla privea mulțumită.

— Du-l la felcer să-l caute, i-o întoarse Kalistrat Efimîci. Că eu...

Femeia sări în sus și, smulgînd de pe copil feșele zoioase, țipă :

— Nu vrei ? Pentru că sîntem săraci, ai ? Ia uită-te aici, uită-te !

Trupul copilului era năpădit de o spuzeală sîngerie lipicioasă. Respira opintit, cu un şuierat subțire ca un chițcăit. Mîngîindu-l cu degetele pe sub furca pieptului, femeia se puse pe bocit:

— Nimeni n-are milă de băiețașul meu drag, nimeni nu vrea să-și facă pomană cu el. Fluierașul mării cu vîersul mai dulce ca mierea !

Ținîndu-l pe palmele întinse, femeia hîrîi :

— Spune o rugăciune !... Ce, ți-e așa greu ? Roagă-te !...

— Nu știu să mă rog ! se apără Kalistrat Efimîci.

— Roagă-te așa cum te rogi tu, după legea a nouă.

Kalistrat Efimîci se aplecă asupra copilului, spuse în gînd „Tatăl nostru“ și porunci, împin- gînd la o parte mîinile femeii :

— Ia-l de-aici !

Femeia dădu să plece, dar se întoarse din drum.

— Barem de l-ai binecuvînta.

— Ia-l, repetă Kalistrat Efimîci și, spre propria mirare, se pomeni exclamînd înseninat:

— O să se facă bine !

Purtînd copilul departe de trup, pe brațele mult întinse, femeia porni spre poartă, împleti - cindu-se ca o oarbă.

Feokla se luă dună ea, strîngîndu-și cu fereală fustele în jurul picioarelor.

Seara, Daria îi aduse lui Kalistrat Efimîci blinii și smîntînă într-o ulcică ținută la rece. Mai zăbovi în picioare lîngă masă.

— De-acu n-o să mai încuiem porțița... Așa că dac-oi vrea...

— Dac-oi vrea ? Ce ?

— Ei, ce ?... Poate o să-ți vie poftă să... s-o aduci pe Nastasia !

Surise, își zvîcni șerpește, ațîțător, sinii și ieși încet, unduindu-și spinarea.

Mușchiul dintre rosturi răspîndea un miros moale. Din casă răzbea vorba apăsată a lui Dmitri.

Dorința păcătoasă îi tăia inima. Ar fi vrut să tragă în piept aer înghețat, de iarnă...

Primarul, pehlivan, cu ochi albaștri, trecea în pas săltat de la o casă la alta și bătea în ferestre :

— Să iasă nevestele !... Fetele — absolut obligator !

Femeile țîșneau voioase pe porți, potrivindu-și în mers fotele și se așezau la rînd. în spatele pisarului, care ținea un creion violet, un grup de flăcăi făceau haz mare.

— Daria Smolina !... Hai, scrie ! Nevastă cu cununie ! Vîrsta — douăzeci și șapte. O muiere și jumătate ! Treci !

Și o împinse la dreapta. Rușinată, Daria își

ascunse cu mîneca obrazul aprins. Șugubățul de primar o strigă pe următoarea :

— Feokla Smolina. Măritată. Patruzeci de ani
Se uită gînditor la ea, apoi la pisar, și hotărî:

— La vremea secerișului, calul e trebuincios în gospodărie. Pofțiți la stînga!

Feokla scuipă și o luă spre poartă țipînd cît o ținea gura:

— Adicătele nu mai sînt bună. Halal comitet !
Deșteptîlor!

Flăcăii se prăpădeau de rîs. Iar primarul își îngustă poznaș ochii și strigă mai departe :

— Agripina Kalistratovna Smolina. Fată mare !
Douăzeci și cinci. Treci la dreapta !

— Nu vreau ! izbucni Agripina.

Primarul se și îndreptă spre poarta următoare.

— Treaba ta. Ți s-o fi făcut de una d-aia căzăcească. Tot n-avem noi destui cai acum la vremea secerișului ; și taman acum eu trebuie să pitesc muierile în pădure. Rămîi, n-ai decît!

Seara urmă să plece din sat un convoi de căruțe cu femeile care aveau să stea ascunse la fermele din taiga. S-a dat foc la cazanele de țuică, bărbații s-au dus să vîneze niscaiva păsări, bătrînele găteau blinii și pogăci.

O căruță, cu ologul Pavel pe capră, străbătea în goană satul. Pavel dădea mereu bice cailor clăbuciți. În dreptul bisericii își făcu la iuțeală semnul crucii, cu stînga.

Șîmbătă au intrat cazacii.

Se îmbătau cu rachiu de casă și prinși de după gît plecau în taiga, ținînd jos, cu vîrfurile înainte, săbiile goale: în prima zi au ieșit din taiga trei porci și cazacii i-au hăcuit. Nădăjduiau să mai dea de cîte ceva.

Umblau totdeauna în grup. Aveau fețele gălbejite încordate, și ochii lor încercănați priveau în jur temător. Iar nopțile, în aerul îmbîcsit și încins al izbelor, pălăvrăgeau despre cîte toate ceasuri întregi ca bețivii.

Erau și trei ofițeri cu misiunea de a recruta kirghizi pentru unitățile Flamurii verzi. Kirghizii refuzau să se înroleze.

Seara, cerul deasupra taigalei și a Munților Tarbagatai se colora în portocaliu. Venea miros de ars.

Pe urmă grosul detașamentului fu trimis în altă parte, se pare că la Semipalatinsk. Au rămas doar cei mai tineri.

Oamenii și-au mînat înapoi vitele. S-au întors și muierile.

Învăluite într-o văpaie delicată, trandafirie, zilele se scurgeau domol ca mierea.

Într-una din acele zile Agripina l-a întîlnit pe porucicul Mironov — un vlăjgan cu obraji trandafirii și sprîncene șerpuite, de părea că rîde într-una.

A oprit-o pe ulicioară :

sfînt. Așa să fie ?

— Se zice că tat-tu e un

Agripina îl săgeta cu o privire de foc :

— Nu știu. Nu l-am văzut făcînd vreo minime. Își cîntă de drum. Ofițerul o însoți.

— Tu să nu fii sfîntă. Că pe-aici fiecare fată e-n vorbă cu un flăcău. Nu-i chip să te apropii de vreuna. Vorbea pripit, de parcă ar fi fugărit pe careva în trapul calului, dar cuvintele ieșeau rotunde și rumene :

— Da al tău care-o fi ?

Ridică în sus, ca la paradă, piciorul încălțat cu cizmă de lac ce începuse să prindă o culoare roșcată și izbucni în rîs. A mers așa, rîzînd, pînă la casa ei.

Fu o noapte cu văzduhul dens și verzui ca apele bălților. Agripina se perpelea în așternut îngăimînd în șoaptă :

— Iartă-mă și mă apără, tu, cea nefăcută de mîini omenești, icoană făcătoare de minuni de la Abalak... Doamne, Dumnezeu !

Înaintea ochilor îl avea pe el — dar cu chipul întunecat și uscat al sfinților din icoane. De aramă era brațul ce-l ridica și poruncitoare cuvintele ce le rostea cu glas tunător. Cuvinte ce-i ardeau inima cum mistuie focul ierbile stepei.

Așa ar fi vrut să arate ofițerul, așa cum apăsarea noaptea lîngă patul ei — sever, poruncitor, nu rumen, de parcă n-ar fi bătut toată vremea taigaua cu puterile. Numai pleoapele aveau zbîrcituri adînci, colțuroase.

Agripina se ferea din calea lui și tăcea cînd el încerca să intre în vorbă cu dînsa.

Se răstrea cu mînie la schilozi și la alți amă- rîți care îi călcau pragul :

— Rugați-vă, rugați-vă, nelegiuitorilor !...

Inimile sărmanilor se înfiorau și se tulburau ca apele primăverii. Lăsau frunțile în pămînt și psalmodiau :

— Nevolnici sîntem, Agripinușka, plini de păcate, neprihănit. Nu se înalță la cer rugile noastre cum nu se înalță spicul cel bătut de piatră. Păcătoși sîntem !...

Printre toate chipurile astea ți se face greață și simți că te înăbuși ca într-o cînepărie. Nu poți privi, nu poți respira. Iar prin cap îți roiesc vedenii vapoaroase, trandafirii, nepămîntene.

L-a iscodit pe ofițerul Mironov :

— Crezi în Dumnezeu ?

— Cred, răspunse grav ofițerul. Zbîrciturile de pe pleoape i se întinseră peste toată fața, îmbătrînindu-l brusc. Cred. Atîta mi-a rămas — credința.

— Și cum crezi ? stăruia ea înfrigurată.

Ofițerul nu răspunse îndată. Iar cînd vorbi, cuvintele atît de obișnuite pe care le rostea îi răscoleau sufletul și retezau rădăcinile înfipse în el ca brăzdarul ce taie în pămînt întelenit.

— Ca toată lumea — că există un Dumnezeu. N-am avut cînd să mă gîndesc la asta ! urmă mișcîndu-și parcă anevoie buzele : Șapte ani de război. Pe frontul german, aici... Sufletul mi-e sfîrtecat de obuze. Cînd să mă mai gîndesc !

Fără veste, îl pufni rîsul, se îmbujora și — haț —

o apucă de țite. Ea se feri fără să-l certe. Doar atît îi spuse :

— Cu toate astea cată și te gîndește.

Mironov se luă după ea, flecărind vesel și pe nerăsuflăte, cum îi era felul. Tunica lui largă mirosea a săpun, dar era nădușită la subțiori, și Agripinei i se tăie răsuflarea.

Repetă :

— Gîndește-te...

Mai apoi, în grajd, trecînd pe lîngă ea cu o doniță mare plină cu lapte, Daria îi aruncă șăgalnic :

— I s-au aprins călcîiele ofițerașului după tine... Dă-te, fată, pe brazdă, poate te *ia*. *la* oraș. Că doar n-ai fi vrînd să crăpi fată bătrînă ?!

Agripina fugi fără să-i arunce o privire.

Icoanele din „casa mare“ îi ascultau rugile lungi, tînguitoare.

Își simțea inima crescînd ca un nor de primăvară și umplîndu-i tot pieptul.

Ochii înotau în lacrimi și, întretăiate de plîns, cuvintele picurau șovăitoare și mărunte ca nisipurile stepei.

— Doamne !... Doamne !... De ce ?... Stăpînă și apărătoare de la Abolat, luminează și milu- iește !...

Tropăind îndesat, șirul hăitașilor, rînduit în curmeziș, bătea tufărișul ca să sperie păsările. La marginea crîngului, într-un sălaș, ședea la pîndă ofițerul și trăgea în zburătoarele care se abăteau spre el.

în trandafirul țarinelor tufișurile se desprindeau ca niște pete de un galben-aprins și gras cum e untul de vacă. Vîntul foșnea prin miriști.

Ofițerul n-avea cîine, și Dmitri aduna vîna-
tul căzut. Cumpănea fiecare potîrniche în mîină și spunea pripit, cum îi era vorba :

— Asta, să trăiți, trage și mai greu. Ghiulea, nu alta. Țăranii hăuleau. Fața rasă, îndîrjită a ofițerului se împurpurase. La fiecare detunătură crîngul se umplea de larma ciorilor ce se ridicau din mesteceni. Sîngele potîrnicilor, plăcut și dulce la pipăit, se lipea de degete ca mierea. Amețit ca de băutură, Mironov spuse moale :

— Pune ceainicul... Să bem ceai în aer liber.

— Dar oamenii, domnule porucic ?

— Să ia vînatul și să plece. N-am ce face cu el ! Țăranii se așezară în rînd ca la biserică pentru sărutul crucii. Fiecare lua o pasăre și pleca. Ultimului i-au rămas trei. Căutînd să nu se bage de seamă, aruncă două într-un tufiș și lungi pasul, să-i prindă pe ceilalți.

Agripina sosi purtînd cu grijă o gamelă de aramă înfășurată în prosop. Puse gamela jos și, privindu-l pe ofițer drept în ochi, spuse :

— V-am adus masa.

— Cin' te-a pus ? sări cu gura Dmitri. Ce masă, cînd domnul porucic a împușcat atîta păsăret !?

Mironov își întinse cu voluptate brațele amorțite de atîta încordare. De cizmele-i mînjite cu sînge se lipise puf.

— Nu face nimic, glăsui el leneș, ridicîndu-se.

— Așa e regula, să trăiți : vîntătorului nu-i duci

mîncare de-acasă... Şade ruşine.

Agripina se întoarce şi se afundă în crîng. Atinse de şalul ei lung, albastru, ierbele galbene sunau ca strunele. Cîţiva funigei roz-ar- gintii poposiră pe obraji ei împietriţi.

Călcînd apăsător şi ferm pe călcîie, ofiţerul o ajunse din urmă.

— Eşti scumpă la vedere.

Agripina nu răspunse.

Văzduhul mirosea tulburător şi dulce a fragă. Peste cizmă trecu o scăpărare liliachie : o şo- pîrlă.

— Ți-am dus dorul, urmă ofiţerul fără convingere. De-aia veneam mereu la Dmitri — speram să te văd.

— Să nu mai vii.

Ofiţerul o prinse de mîna, o strînse în braţe şi murmură toropit :

— Hai în crîng ! Am obosit... Vreau să mă odihnesc puţin.

Agripina mergea tăcută înainte, printre ierburi. El se repezi asupra ei şi-i smulse fustele şi bluza.

Frîntă sub greutatea lui, Agripina răsuflă năvalnic în faţa ofiţerului, răsuflare mirosind a pîine şi a poame cu parfum de mirodenii. Umărul lui cald şi moale îi apăsa obrazul. Prin cămaşa plesnită la subsuoară se vedea pielea trandafirie cu miros acru.

Agripina se agăţă cu mîinile de ierburi şi, simţindu-i cu dinţii muşchii întinşi, muşcă. Ofiţerul răcni răguşit, din răspuţeri.

Cu ochii închişi, Agripina bijbîia cu dinţii de-a

lungul mîneei.

Ofițerul sări în picioare :

— Jigodia dracului !...

Agripina rămase întinsă între ierburi — siluetă întunecată și imobilă. Soarele îi presărase tîmplele ude cu licăriri portocalii.

Pipăindu-și locul mușcat, Mironov bombăni :

— Joacă-te cu animalele ! Ce-o fi apucat-o ?

După ce-ți sare de gît...

Se depărtă cu pasul la fel de hotărît, călcînd apăsat pe călcîie.

în cămăruța lui Kalistrat Efimîci se auzea glasul Nastasiei Maximovna :

— Știi, Listratușka, umblă vorba că tu ai avea o credință nouă sau... Eu nu mă pricep. Da ar trebui să-mi spui și mie cum vine asta, ca să cred și eu. Că poate nu mă țin după legea ta. Hai, spune.

Kalistrat Efimîci se ridică drept și înalt, își trecu lăboiul păros peste fruntea teșită, uscată; și răspunse :

— N-am avut și nici n-am vreo credință de-a mea.

Buzele moi, trandafirii și mătăsoase ale Nastasiei Maximovna rostiră :

— Dacă n-ai, nici nu trebuie ! Știi, Listratușka, cred c-o să am un copil...

X

Și s-a dus buhul din sat în sat, din plasă în plasă, de-a lungul lanțului siniliu al Tarbaga- taiului :

— E unul în Talița de-a găsit o credință nouă.

Pavel-ologul, care trecuse prin valea Ciliku- lui, povestea :

— L-am văzut cu ochii mei — trăiește ca un sfânt. Și are o putere, ceva de speriat : ridică un pietroi de o sută de puduri.

Și au început să vină betegii, apucații, deocheații. De unde s-or fi izvodit atîția prin munții ăștia senini, întomnați ?

Ce vînturi rele i-or fi smuls de prin văgăuni și coclauri ?

La început veneau cîte doi, cîte trei, mai apoi însă au năvălit cu duiumul.

Era o toamnă urită, noroioasă. Dinspre miazănoapte s-a năpustit un vînt albastru. Umezeală, miros de licheni, cîrduri de păsări călătoare...

Siluețele încovoiate ale oamenilor păreau niște trunchiuri frînte. Feokla îi întîmpina în poartă și-i ducea în capul satului. Aici, într-o bojdeucă, Semion primea de la ei dania, dăscălind cu grijă pe fiecare :

— Să nu care cumva să-i pomenești de bani, că foc se face. O vorbuliță să nu sufli.

Seara, o căruță trasă de un cal cu grumazul gros și ochi somnoroși căra plocoanele în magazia lui Semion.

Bătînd cruci mărunte, betegii se cățarau pe treptele scîrțîitoare, își ștergeau palmele zoioase de rogojina de la ușă și pătrundeau tîrîș în chilie. Li se vedeau numai urechile clăpăuge, zgîr- cîte și trențele ce puteau a vizuină.

— Ce vreți de la mine, ce ? se oțăra Kalistrat Efimîci.

Știau betegii și apucații că dacă nu te milogești, nu capeți nimic. Trebuie să cerșești îndurarea noii credințe, să stăruie, să nu te lași. Se prosternau și se puneau pe țipete și văicăreli.

— Roagă-te pentru noi, tătucă !... Roagă-te, Kalistrat Efimîci !

Aerul verde cețos din chilie duhnea a toată mizeria omenească. Cineva aprinse o luminare în fața icoanelor. Sfinții aveau ochi mici și verzui.

Kalistrat Efimîci privea prin ochiul de geam întunericul de smoală, de afară. Se tînguiau betegii. Urla sfișietor, ca lupul, vîntul albastru de la miazănoapte.

Vînt cu iz de sloiuri.

Sloiuri de gheață ce-ți trec prin inimă, sfi- șiind-o cu colții lor ascuțiți.

Kalistrat Efimîci :

— Cui să mă rog, cui ?

Betegii :

— Asta o știi matale !

Ea deschise larg ferestrele. Era o zi de vară. Pe uliță zburdau vîntulețe roz, albe, galbene, azurii. Mirosea a ierburi, pline de dulceață.

Zile înmiresmate, trandafirii, zile de miere.

Ofițerul era voinic și avea pielea gingașă...

Ofițerul care n-a mai venit de atunci. Inima plingea ascuțit, țiuitor, cum se tînguie rîsul iarna.

Voia să privească noaptea chipurile bătrîne, întunecate și aspre ale sfinților. Dar sfinții îi apăreau străini în licărul îmbrăcăminții greoaie din icoane și nu coborau cu veșmintele lor afumate pe preșurile pestrițe așternute pe dușumelele din „casa mare”.

Oarba Ustinia se văita :

— Fă-ți pomană, Gripinușka, și roagă-te pentru mine ! Că lacrimile îmi tot curg, nu se mai ostoiesc.

Dar și inima Agripinei lăcrima neostoită.

Curgerea nopților era largă și domoală ca fluviile siberiene. în Munții Tarbagatai mistreții, urșii, cerbii își mugeau și-și boncăluiau dorul dragostei.

Izbele pluteau imense în noapte, arborii verzi se întindeau spre cer. Oglindind stelele, ferestrele păreau niște flori negre cu miros de om. Cîini lăptoși cu ochi de lup și colți enormi, galbeni, urlau lugubru prin munți. Și ca niște colți de fiară sfișiau norii albaștri piscurile înzăpezite ale Munților Tarbagatai.

Nu, Agripina nu se ruga nimănui.

într-o astfel de noapte, ceva ca un spulber o aduse sub ferestrele școlii, unde erau cartiruiți ofițerii. Bătu în geam. Apăru Mironov, cald, masiv.

Și-l întrebă Agripina :

— M-ai chemat cumva ?

Ofițerul surise :

— Bine-nțeles ! De ce te-ai lăsat așteptată atîta ?
O duse înăuntru.

În cancelarie — o cameră cam strîmtă — doi ofițeri jucau cărți. S-au făcut că n-o văd. Mironov spuse vesel :

— Domnilor, nu vă supărați dacă vă retra- geți vreo cinci-zece minute ?

Cel mai mic și mai mustăcios răspuse :

— Se poate, Nikolai Matveevici ! Simte-te ca la dumneata acasă. Terminăm partida dincolo.

Au strîns cărțile și, cu cîte o sticlă la subțioară, au ieșit.

Și iar au început să se perinde zile lungi și tulburi. Ofițerul a fost plecat undeva în stepă, dar de cînd s-a întors nu le-a călcat pragul, nu i-a trimis vorbă să vină.

Se jeluiau betegii la ușă, și mîinile lor uscate foșneau ca ierbile toamna.

— Nu te mînia, Gripinușka, nu te mînia, cucernico și neprihănit, tu care te rogi pentru noi.

Uneori ieșea în pridvor Kalistrat Efimîci.

— Plecați de aici, pentru Dumnezeu... Nu găsiți la mine nimic. N-am nimic !

Și mai înverșunați, betegii se tîrau spre el pe treptele multe și stăruiau tărăgănat:

— Roagă-te pentru noi... Roagă-te !

Gemea și inima de prea mult alean. Cîteo- dată, noaptea, Agripina veghea la poartă. Izbele de un verde-întunecat păreau niște vaci mo- țăind și ca a vacilor le era răsufierea caldă în somn. Batea un vînt înmiresmat, purtător de presimțiri ciudate...

XI

Lăptos, ca năpădit de ierburi, părintele Isidor pătrunse în chilie și, fornăind zgomotos, începu vorba :

— Ce-i cu credința aia nouă pe care ai găsit-o, fiule ? Ia spune-mi și mie!

Ridică dreapta spre binecuvîntare și se așeză, cine știe de ce, pe pat, nu pe scaun. Apoi prinse a vorbi repede-repede, de parcă s-ar fi grăbit încotrova :

— Nu tăinui, spune tot. N-ai grijă. Nimeni n-are de gînd să te vîndă. Ce fel de credință e aia ?

Glasul lui suna respectuos, de parcă s-ar fi adresat unui protopop. Kalistrat Efimîci se uită la el și răspunse liniștit :

— Habar n-am ce tot îndrugi acolo. N-am nici o credință.

Popa oftă adînc și deodată pufni într-un rîs hohotitor. Toată făptura lui rîdea: și pletele verzui cu miros de tină, și veșmintele-i lăbărțate.

— Aiasta-i, care va să zică, credința cea adevărată ? Ba nu, zău, Kalistrat Efimîci ?!... Dalia zi, n-ai vreun leac pentru albine ? Că-mi mor pe capete.

— Nu m-am ținut de albine.

— Asta nu-i bine de loc ! Nici nu-ți dă prin cap cită smerenie îți lasă în suflet îndeletnicirea de prisăcar. Foarte rău !

Kalistrat Efimîci tăcea. Popa lovi de cîteva ori cu muchea palmei în așternutul patului și grăi sever :

— Te pomenești că ești baptist sau poate din

secta hliștilor. Ori te crezi cumva Cristos ?!

— Nu.

— Da spune odată omule cine ești ! se zbîrli popa. Atunci ți-oi spune și eu de ai ori n-ai cădere să te rogi pentru oameni ! De ce mă ză- dărești ? Poate de-aia-mi mor albinele ! Mi-au scris de la centru să le spui ce-i cu prorocul despre care se tot vorbește. Și acu, ce să le scriu — că nici el n-are habar de nimic ?

— N-are.

— Mai lasă-te ! Dacă le răspund așa, ăia-mi fac vînt cît ai zice pește... Mai bine luminea- ză-mă și pe mine.

— Cum îi cu credința ?

— Da. Hai...

Kalistrat Efimîci se aplecă și-l pironi pe popă drept în luminile ochilor. Popa își plecă sprîn- cenele stufoase și se rugă de el cu glas nădușit :

— Nu mă băga-n sperieți, sînt slab de inimă.

Kalistrat Efimîci săltă brațul și rosti rar :

— Dar dacă... Acușica... o să-ți altoiesc una peste bot... sau...

Popa Isidor îngăimă cu buze băloase, împle- tindu-și pavăză brațele în față :

— Taci !... Taci !... Ereticule !

O pată mătăhăloasă astupă ușa, răspîndind efluvii de baltă și rășină.

Popa mai behăi o dată amenințător :

— Vînzătorule ! Iudă !...

XII

Semion parcă șonticăia cu toată făptura lui. Chiar și glasul îi schiopăta și se poticnea.

— Tata vrea s-o ia pe tîrgoveața ceea de nevastă. Și o s-o ia. Cică o să-i toarne un plod. Mănincă borș ! Cine știe cu cine-o fi rămas.

— Ei și ?

— N-or să mai vină oamenii... Halal sfînt, or să zică, se ține cu o tîrfă. Ba o mai ia și de nevastă !... Aci ar trebui...

Amuți lunecînd cu ochii pe trupul roz-gălbui al Feoklăi. în gîrliciul băii mirosea a cenușă și a măturici de mesteacăn. Feokla avea o căutătură deșăntată, căutătura ei din baie. Prinse ocheadele lui Semion și începu să rîdă.

— Ce te hlizești la mine ?

— Că taman la baie ți-ai găsit să vorbești despre tîrfa aia.

Și tin-te rîs. Pîntecul zdravăn zvîcnea în ritmul hohotelor, vrînd parcă să-și arate dezmățul lăuntric. Ușa se deschise scîrțîind, și dinăuntru izbucni o căldură năbusitoare de hamam.

— Ce tot răgi acolo, vacă ?

— Tu să spui oamenilor despre aia că e un canon pe care și l-a poruncit el singur pentru ispășirea păcatelor. Că nu-i ajung cîte mătănii bate, de-aia se însoară cu o tîrîtură.

— N-are să meargă.

Prin dezmățul prafului galben învîrtejit în fata băii zburda un vițel cu un smoc de fîn în bot. Mișcîndu-și

alene șoldurile grase, Feokla intră pe ușa scundă.

O dată cu un nou val de căldură toropitoare, se auzi din baie vocea ei :

— Dacă-s credincioși, o să meargă. Ba o să spuie că-i mai bine așa.

Iar seara, în așternut, îl dăscăli pe Semion :

— Să fii cu ochii pe Mitri... Că el primește daniile și... Ce mai, nu-i zi de la Dumnezeu să nu se întoarcă pe trei cărări...

Cînd Kalistrat Efimîci îl rugă pe popa Isidor să-l cunune, acela se făcu foc :

— Pe tine, care duci oamenii în ispită ?! Piei din fata ochilor mei, satano ! își filfii mincile largi și răcni : acu să ieși din casa mea ! Na, că nu vreau ! Dacă ai o credință nouă — nu te cunun ! Așa o să și scriu la oraș : pe-un eretic — nu-l cunun !

Furtunos ca un copac ce se prăbușește, popa Isidor a mai lălăit multă vreme prin odăițele

înguste, iar ochii mici, limpezi, parcă ai altui chip, păreau două albine trebăluind în ierbăria verde.

Și s-a dus vestea prin sate, prin plăși, prin Munții Tarbagatai : Kalistrat Efimîci Smolin din Talița și-a pus singur canon pentru ispășirea păcatelor.

— Ia de nevastă o aia de la oraș.

De Sfîntul Serghie s-a dus Kalistrat Efimîci să se preumbe prin munți. Fiece stîncă era împodobită cu zadă — inel de aur curat bătut cu nestemate, iar omătul de pe piscuri — roz și satinat. Suflarea pămîntului era domoală, așezată, ca a unui pribeag la începutul unei lungi drumeții.

Așa cum spîrcaciul țîșnește spre cer. tot așa își simți sufletul năzuind spre creste și Kalistrat Efimîci. Oftă adînc.

— Se călătoresc păsările... își iau zborul ! Iar eu zac aici ca să împart milostenie, auzi !...

Ierburile foșneau în graiul lor. Pe clinul muntelui se rostogoleau pietricele. Privi înainte. Pe potecă venea, abia tîrîndu-și picioarele, o babă căzută de tot, cu capul înfășurat în niște cîrpe. Cînd ajunse lîngă el, se prăbuși în genunchi și începu să molfăie :

— Kalistrat Efimîci, tătucă...

Atîta izbuti să deslușească. Se aplecă spre ea :

— Auzi, babo, să treci pe la mine. Bem un ceai și mai stăm de vorbă.

Bătrîna răspunse anevoie cu buzele împleticite ca și picioarele.

— Aș veni eu, taică, da de unde gologani !... Și Mașa, fii-mea... Nu ne lasă !

Kalistrat Efimîci îi vorbi așa cum se deprinsese să

vorbească betegilor — domol și blînd.

— Ce gologani, bunicuțo ? Nu-mi trebuie.

— Feciorii, feciorii tăi o să-mi ceară... Eu cu dragă inimă, tătucule, da dacă n-am...

O lăsă pe babă acolo și porni în neștire. Nici nu și-a dat seama cum s-a cățărat pe o stîncă ce se zbîrlea printre cedri și pini.

Pe stîncă aceea stăteau strînși ciopor mai mulți flăcăi din sat. Tăinuiau încet între ei, iar deasupra lor, prinsă de o j oardă de pinj flutura în vînt o cîrpă de un roșu-aprins.

— Ce-i cu voi aici ?

Unul din flăcăi smulse temător cîrpa, o băgă în buzunar și bombăni :

— Nimic, ce să fie...

— Pe Semion nu l-ați văzut ?

Nu-l văzuseră. De altminteri, el nici n-ar fi avut ce căuta acolo.

Este o sculă vînătorească — o cursă meșterită din nuiele, mai strîmtă la gură și lată la fund, ca o sticlă. Se pitește sub ovăz netreierat — rădăcinile în jos, iar spicele legate astfel, încît să alcătuiască un soi de acoperiș. Cînd pasărea se așază pe acoperișul acela, spicele se îndoie, și ea cade înăuntru. Pas să mai iasă ! Că n-are cum să-și întindă aripile.

Kalistrat Efimîci dădu de o asemenea capcană la poalele stîncii. Desfăcu spicele și dintre nuiele îl priviră ochii roz-albaștri ai unei păsărele speriate.

Kalistrat Efimîci slobozi spicele, se îndreptă de şale şi spuse :

— Aha !... Te-au prins ?

XIII

Se întîmpla să vină kirghizii la ofiţeri. Atunci ordonanţele puneau la fiert carne de berbec şi turnau spirt în cumiş. Ameţiţi de băutură, kirghizii făgăduiau ofiţerilor să aducă djighiţi în dataşamente.

O dată, ofiţerii şi popa Isidor s-au îmbătat şi hai să-i facă o vizită lui Kalistrat Efimîci. Dar au rămas la poartă, că în curte era noroi. În- tînd prin clisa neagră, grasă, veni spre ei Agri- pina.

— De ce nu mai vii ? o întrebă pripit ofiţerul.

În pupilele roşietice ale Agripinei ardea o vîlvătaie nebună. Negrul pămîntului făcea ca trupul ei să pară şi mai descărnat. Ofiţerul întoarse privirile şi mîrîi :

— Hliştilor !

De atunci Agripina se ducea seară de seară la cvartirul ofiţerilor, tocmai la celălalt capăt al satului. Îi găsea în camera mare — clasa — tolăniţi pe pături din păr bănut. Pe bănci erau întinse la uscat pieile lupilor împuşcaţi. Mirosea a tăbăcărie, a cumis şi a tutun.

Agripina se îmbăta şi, strîngînd la piept picioarele lui Mironov, zicea cîntece deşuchete, soldăţeşti. Aşa o fura somnul.

El îşi trăgea tiptil picioarele din cizme şi se

încălța cu brodni. Luînd cu ei o sticlă de spirt, ofițerii plecau la vînătoare. XIV

Dimineața, Feokla o dondănea, iar Daria îi făcea poznaș cu ochiul :

— Te pizmuiește.

Iar cînd o prindea singură în tindă, îi băga în sîn niște buruieni.

— Să le bei cu lapte muls proaspăt și nu mai rămii cît îi lumea. Și pe Feokla n-o băga-n samă...

Kalistrat Efimîci nu mai ieșea din chilie și nici pe betegi și suferinzi nu-i mai primea. Și erau mulți.

...Se strigau recrutări pentru cine vrea să lupte împotriva bolșevicilor, dar flăcăii nu se prezentau. Erau și execuții... Se zvonea de niște răscoale.

Zile pline cu miros de rășină cum sînt cucuruzii de pin.

Se tăiau orătăniile, se pregăteau grajdurile pentru iarnă.

Vitele umblau sătule și somnoroase.

Sătule și somnoroase erau și sălbăticiunile din Munții Tarbagatai. Ursul căra fîn în bîrlog.

Iar în cotruța cuptorului plîngea zi și noapte oarba Ustinia, dar nimeni nu-i lua în seamă lacrimile, de parcă ar fi fost vorba de un pîrîu de munte. Curge ? Curgă.

în vale erau risipite între ierburi blocuri uriașe de piatră cenușie ca niște izbe ceva mai arătoase, în cinci colțuri. Privit din munți, râulețul Borel părea de un negru-stins. Din vale venea mireasmă de frunze uscate. Roșul învăpăiat al scorușilor îți lua ochii.

Nikitin și Mikeș stăteau lungiți pe o stîncă și se uitau în vale.

— Sărbia !... spuse cu un glas adînc și răgușit Mikeș. Struguri... Vin... Aici oamenii-s prea moi. Nu-s pe gustul meu.

își trase pușca lîngă el și se apucă să-și răsucească o țigară. Din fundul găvanelor, privirea tăioasă a ochilor lui de culoarea cărbunelui brun rătăcea fără țintă prin vale.

— Las' că-i întărim noi, aruncă sacadat Nikitin. Pantalonii și bluza de soldat erau lipite de trupul lui slab. Picioarele desculțe zăceau întinse fără vlagă pe iarba veștedă. Părea o frunză mare, galbenă, sfîșiată, aruncată acolo.

— Țăranul e altminteri. Kolceak, da, e tont și rău. Dar țăranul pricepe.

— O căzătură împruțită — asta-i țăranul. Ne-au fugărit, au tras după noi, și acum se căiesc cu lacrimi în ochi.

Sîrbul scui pă scîrbit. Apoi sorbi cu sete din țigară, o trecu lui Nikitin, puse pușca la o parte și se ridică.

— Tu... Tu ! exclamă el bîlbîindu-se plin de draci. Vrrrăi să stai de vorbă cu ei ? Cîte-un glonț în cap — asta le trebă. Și tu stai să parr- lamontăzi. Se depărtă cu pași mari bombănind : eu nu stau de vorrbă ! Se întoarce însă numai- decît și se lăsă greoi pe o piatră, de parc-ar fi vrut să intre prin ea. Vrrau să fac o rrevoluție în Sărrbia. Aici poporrul e moale.

În vale Bordul își purta printre bolovani apele sumbre. Dintre ierburi se șteau gîrbovite spășit stane masive, confuze. Agățîndu-se de pietre, cîțiva brăduți se cățărau pe povîrniș și suflau rășinos, osteniți de zadarnica lor trudă.

Nikitin murmură ca pentru el :

— Orice se poate ierta.

Își pipăi barba flocoasă ce creștea zburlită în toate părțile și încîlcită ca o grămadă de uscături. Zîmbi abia perceptibil.

— Ar trebui să mă rad...

Sîrbul scoase din buzunar un pumn de tutun, se uită la el și scuipă cu năduf :

— Secătura de țaran. L-a împușcat pe Smăl- kov și a adus tutun. Ar trrrbui să-l arunc, dar nu pot, vreau să fumez !

Și-și răsuci în dușmănie o țigară.

În aer se împleteau mirosuri de lunci, de văgăuni și de miere. Se auzea vîntul vuind prin stîncăriile culmilor albe. Undeva urla o sălbăticiune, răgușit și jalnic.

— Auzi ursul ! spuse sîrbul. După ce fac revoluție în Sărbia, mă întorc aici să vînez urși.

Ierburile înalte din pîrloaga din vale prinseră a se legăna unduitor. O ieruncă speriată dete buzna în ele.

— Vin, aruncă Nikitin. Ei sînt.

Ierburile se dădură în lături, și patru călăreți opriră lîngă stîncă. S-au moșmondit cam mulțișor pînă și-au legat caii de pini. Pînă la urmă, călcînd neauzit cu încălțările lor moi, urcară șiruiți pe cărare.

Țăranii aveau chipuri obosite și vinovate. De nădragi și de sumane li se prinseseră scaietii — merseseră într-o întinsoare cale lungă. Marginile pălăriilor tătărești, de pîslă, erau ude de nădușeală.

Unul din ei, mărunț și roșcovan cum e lupul de munte, glăsui, lungind cuvintele :

— Bun găsit. întinzînd mîna, întrebă : Nikitin, nu ? Mi-a vorbit Pavel de matale !

Aruncă peste umăr celorlalți o privire care-i trăda tulburarea, dar imediat urmă cu un zîmbet ce i se înfiripă în barbă și urca spre ochii gălbui :

— Și iaca așa, am venit... Ca să stăm de vorbă cu matale, adică cu Nikitin. D-apoi, și cu ăștilalți. Se uită lung la sîrb. Oamenii s-au așezat pe pietre.

— Dumneavoastră, zi, țineți de partidul bolșevic ?

— Ținem ! făcu tăios Nikitin.

— Cîteșitrei ?

— Toți.

Țăranii se priviră mulțumiți și ziseră într-un glas :

— E bine !

Roșcovanul scoase cu o mulțime de mișcări de prisos o chisea zmeurie și-și umplu pipa lui mică, chinezească, cu găvanul plat.

De după stînci apăru Schliisser, se înclină politicos și rămase în picioare.

Roșcovanul se trase mai aproape și începu vorba. Glasul lui amintea foșnetul uscat al ier- bilor de toamnă.

— Ne-a spus Pavel. A trecut cîtăva vreme de-atunci. Noi v-am trimis pîine. Că ce ne-am zis : se poate să omori niște oameni veniți de te miri unde și pe care nici nu-i cunoști !? Pe urmă v-am trimis și arme. Le-am spus eu ăstora...

Și arată spre țărani. Oamenii și-au scos pălăriile, și-au suflat nasurile și și-au netezit cu palma părul nădușit de la tîmple.

— Le-am spus : lasă-i în plata Domnului, că s-ar putea să ne prindă bine. Și uite că așa a fost. Află, Mikitin, că feciorii noștri nu vor să plece la război.

Deodată, îl măsură bănuitor pe Schliisser :

— Țasta de unde e ?

— Din Ungaria.

— Aha. Dar ăstălalt ?

— Din Serbia.

— Și matale, de unde ești de fel ?

— Petersburg.

— Rus, va sa zică. Și eu care mă miram că ai nume creștinesc. Ori poate ești vreo liftă botezată, că după căutătură...

— Nu, rus sadea.

— Păi atunci te-i fi uscat de foame. Și noi sîntem tot din Rusia.

Scutură pipa și continuă, gesticulînd cu mina în

care ținea chiseaua :

— îi strigă pe băieți să se înroleze la Tol- ceak¹ sau cum i-o fi zicînd, da nici pomeneală. Că ăla-i un cîine, veni-i-ar numele, și vrea să ne ia pămînturile.

— Țsta ni le ia ! întăriră într-un glas țărani.

— Vine Pavel — că așa, că pe dincolo. Pornește răzmerița ! Atunci eu : „Haideți, fraților, în taiga, să-i ardem o răzmeriță“. Dar ei de colo : „Bine, bine, dar dacă or să vină bolșevicii ăia adevărați și n-or să ne creadă și-or să spuie că mîncăm borș, pe unde scoatem cămașa ?“ „De, zic, asta cam așa e, și p-ormă, dacă luăm Omskul sau un alt oraș, ce o să facem acolo ?“ Ei : „O să golim prăvăliile — că uite, nu mai avem de nici unele“. „Nu, zic eu, fără cîrmuire bolșevică, ne ducem de ripă. Să-i înhămăm la răscoala noastră pe bolșevicii pitiți în munți.“

își îndesă iar luleaua. Țărani începură să vorbească toți deodată.

— Țsta-i bolșevic get-beget, din Peterburg.

— Și ăștilanți, măcar că-s din toată lumea.

— Hai, flăcăi, la răscoală !

Nikitin i-O reteză scurt:

— De ce minți ?

Descumpănit, roșcovanul își răsuci ochii gălbui în toate părțile.

— Păi cînd minții ? Cînd ?

Zvîrlindu-i în față cuvinte tăioase, de cremene, Nikitin se ridică în picioare.

— Cînd mi-ai spus despre răscoală. Că sînt două săptămîni de cînd v-ați răsculat. Două săptămîni în cap. Pe cîți i-ați căsăpît în munți ? Cîți au fost uciși ?

Ați băgat-o pe mîneacă, ai ?

Omul se lăsă moale pe un pietroi și tot moale spuse:

— ' Nu te mînia, Mikitin. N-am avut nici un gînd rău, zău așa. Mi-au zis să-ți spun că răscoala de-abia acum trebuie pornită, ca să ceri mai puțin. Da dacă tot știi cum stă treaba, ce mai !

Oftă și dădu din mîină, spășit. Ceilalți răsufiau opintit. Duhneau a sudoare.

La poalele stîncii fornăiau caili. Iarba uscată foșnea sub picioarele lui Nikitin.

Unul cu ochi înguști de kirghiz zise împăciuitoare :

— De, fieșcare le știe pe-ale lui. Că nici de pomană nu se poate ! D-aia zic, Mikitin, să te învoiești, și pace. Te punem pe tine și pe ceilalți doi bolșaci comandanți peste flăcăii noștri, îți hotărîm o soldă și — hai la luptă !

— Așa e ! se grăbi să-l sprijine roșcovanul. Că nici n-o să fie cine știe ce mare lucru prin munți. Și băieții sînt tineri, voioși. Ce să zăceți aici ? Și asta pînă or să vie aia din Rusia, că după aia, care-ncotro. Dacă strîngi oaste, pleci cu oaste. În China, în Japonia sau care după unde-or fi tovarășii tăi.

— La luptă ! Așa e ! îi ținură hangul țărani. Că și noi, băiete, avem nevoie de libertate. Că uite, ne ia pămînturile.

— Atunci, dă-i drumul !

Nikitin veni mai aproape.

— Bine. Soldă nu-mi trebuie. Dar să n-avem vorbe !

— Păi altfel cum... Disciplină... Las' că știm

noi...

În timp ce-și dezlega calul, cel cu ochii de kirghiz zicea îneîntat :

— Cu ăsta nu-i de șagă ! Mi-era să nu-mi ardă vreuna între ochi. E dat dracului. Și de bolșevic, e bolșevic sadea.

— Din Peterburg ! întări roșcovanul. Bolșevici cum scrie la carte... Și de prin alte țări se află. Dar îs sfrijiți, numai pielea pe oase.

— Nici o grijă, îi îndopăm noi. Barem soldă habar n-are cît să ceară.

— Na, bravo, banii se ieftinesc peste noapte. Pas de-i mai numără. Vine el, vede cum și ce și pe urmă o să hotărască.

Caii se pierdură în ierburi.

Lujerele ușoare de toamnă le atingeau șușu- ind trupul și picioarele. Printre pietre dormea iarba întunecată ca floacele ursului iarna.

În aceeași seară, ostașii roșii s-au mutat la ferma „Lisia“.

XV

Feokla așeza pînea în cuptor. Ochii neastîmpărați erau aburiți ca plămădeala. Mirosul de făină arsă gîdila plăcut nările. În cenușar jăruiau roșu cărbunii.

Semion ședea pe laviță privind fără să vadă pîinile mari, albe.

— Nu vrea ! izbucni el fără veste.

Feokla își avîntă lopata mînjită cu făină :

— Ptiu, Doamne, iartă-mă ! Ce-mi stai în coastă și te vaiți ?... Orice se întîmplă, dai fuga la nevastă !... Că fără nevastă nu ești bun de nimic. Lasă-mă să așez colacii în tihnă !

— Așază-i, se potoli Semion.

— Decît să zaci în casă, mai bine ai da o raită prin curte, se răsti la el Feokla. Că fra-te-tău umblă toată ziua beat.

Semion dădu din umeri și trimise un scuipat în botul cizmei. Nu nimeri și mai scuipă o dată. Feokla aruncă lopata după cuptor și se întoarse spre el mînioasă :

— Da pleacă odată, pentru Dumnezeu !

Semion se lăsă peste masă și pipăi pîinile cu degetul.

— De o săptămînă n-a mai dat nici un beteag pe aici. Nu vrea să-i primească. Dacă-i zici ceva, înjură. Nu știu ce să mai fac.

— Nu știu, nu știu ! Dar cine vrei să știe, eu ? Ești bărbat ori ce ești ?

— I-o fi spus Nastasia ceva, de-aia nu mai primește. Că luăm dajdie de la oameni, că nu-i facem și ei parte. Are necaz pe noi, scorpia !

Feokla se pocni peste părțile moi și strigă, scoasă din sărite :

— Atunci du-te la ea ! Mi-ați mâncat sufletul ! Un bețiv, un papă-lapte și o ștoalfă !

Sernion se ridică, își trecu mîna prin păr și, șonticăind, își luă șapca vîrită după sobă. Ustia se trezi și-l întrebă smiorcăind a plîns :

— Ce e azi, Siomușka ?

Feokla se răsti la ea :

— Stai liniștită acolo ! Uite pe cine nu vrea să adune sfîntul !

Molfăind cleios din buzele-i umede, bătrîna începu să plîngă. Sernion își făcu cruce și ieși.

Feokla așeză pîinile, dădu cu măturică pe prichici și împinse ușița. își lăsă jos mînecele su-mese și trecu în „casa mare“.

Pe un covoraș din petice așternut pe podele zăcea o petală galbenă picată de pe o floare, în timp ce-și descheia bluza, Feokla o ridică și o puse pe pervaz.

Se dezbracă de bluză și de foi și scoase din cufăr o cămașă curată. Se schimbă, se șterse cu prosopul la subsuori și pe sub sînii dirji, și-și aranjă părul bombănind :

— Iar eu... Numai eu... Că fără mine nu merge. Iartă-mă, Sfîntă Fecioară născătoare de Dumnezeu. Păcătuim.

își puse peste cămașă un suman și ieși desculță în tindă. Simți cu pulpele goale, zvîcni- (oare, răcoarea

ce venea din ogradă. Sumanul aspru îi gîdila pielea brusc încrețită.

Scoase capul pe ușa și-și roti ochii prin curte.

Un cocoș cu coada roșie cîrîia de zor fugărind o găină. Vîntul stîrnea păișul risipit prin bătătură. Sub șopron un cățeluș lătra furios spre un ungher — o fi văzut un șobolan.

— Nu se-ndură unul să dea o mătură !

Strînse la piept sumanul care nu-i acoperea sîinii și se apropie de ușa chilei lui Kalistrat Efimîci.

Inima, pe care și-o simțea mare, bătea surd și repede, tăindu-i răsuflarea. Se închină cu mișcări mărunte și trase de ivăr.

Kalistrat Efimîci era întins pe pat cu capul spre ușa. Tot pe pernă odihneau și pumnii lui mari, năpădiți de păr cenușiu. Părea că are trei capete păroase.

— Ce este ? bombăni el gros, fără să se uite.

Feolda tuși și răspunse cu un glas înfiorat, ca de frig :

— Eu sînt, Kalistrat Efimîci...

— Ei ?

Ridică mîinile de pe pernă și le întinse în lungul trupului.

Chilia mirosea a bărbat. în geam tremura o lumină roz-albăstrie.

— Ce. vrei ? întrebă iar Kalistrat Efimîci lă-sîndu-și în jos picioarele și întorcîndu-se spre ea.

Feokla făcu un pas spre pat.

Kalistrat Efimîci îi privi fața îmbujorată. Cu ochii țintă la mîinile lui, Feokla desfăcu dintr-o smucitură bentițele sumanului.

Kalistrat Efimîci îi văzu dintr-o dată sîinii vînjoși

izbucnind prin răscroiala cămășii.

Un nod îi înecă răsufierea și înghiți în sec. Și parcă o dată cu înghițitura aceea i se răs- pîndi prin tot corpul o căldură voluptoasă.

— Pentru ce ai venit ? suflă el.

Feokla se mai apropie cu un pas. Cu o mișcare a umărului făcu să-i lunece cămașa. Trupul i se descoperi trandafiriu-gălbui, spuzit din pricina frigului și cu carnea vîrtoasă, ca și sinii, îl învălui parfumul pătrunzător de trup de femeie.

Căldură în chilie, căldură în cap, iar gîtlejul ca iasca și plin de salivă cleioasă. își trecu palma pe față, apoi și-o lăsă pe genunchi. Un genunchi mare, dogoritor. Și inima și-o simțea enormă și caldă, ca femeia aceea.

Sîngele năvălea mereu, i se urcă la cap de i se făcuse fața ca o pată sîngerie. își încheșta mîinile : „poate pleacă“. Și-și apăsă dureros picioarele de pat.

Vinele i se încordau, mîinile și inima tînjeau.

Iar Feokla se uita la picioarele lui. Fața-i nădușise și buzele-i tremurătoare abia izbuteau să îngaime :

— Listrat... Efimîci... îți plac ? Senka e rece ca peștele ! De mult... Efimîci, îmi dă ghes la tine. Părul îi căzuse peste ochi și se aplecă cu tot trupul peste pat.

— E — eh !... îi veni a chiui lui Kalistrat Efimîci. Dar în loc de asta sări din pat, o prinse de umeri și vru s-o împingă spre ușă — nu, mina nu se îndură s-o împingă și lunecă pe trupul femeii spre sîni, spre spatele ei tare, bul- găros.

Murmură moleșit:

— Pleacă !

Sub mîna lui, trupul femeii freamătă, se zbuciumă, cerșește, dă să se apropie de picioare, acolo unde năvălise sîngele.

— Efimîci... o-o-o !... Efi-i...

— Ba nu !...

își repezi în sus brațele și o împinse cu pieptul în sînii goi, moleșiți.

— Du-u-te !

Ușa scîrții sfișietor. Limba și ochii simțiră răcoarea din tindă. Se lăsă moale pe pat, îmbă- trînit dintr-o dată. Iar pe gît și pe după urechi i se prelingea o nădușeală lipicioasă, cu miros tare.

În ușa „casei mari“ cu mîna stavilă pe clanță — Agripina. Fața nu i se vedea, dar gura îi duhnea a rachiu.

Împungînd trupul despuiat al Feoklei cu degetele-i subțiri și reci ca niște țurțuri de gheață, țipă :

— Umbli pe de lături, ai ? Te-am prins. Și mă mai dondăneai pe mine ! Eu-s nemăritată, am voie !... Nu dau socoteală la nimeni !

O dată cu fuiorul de praf trandafiriu pătrundea printr-o crăpătură aerul rece, uscat, lune- cînd de-a lungul trupului gol. Mirosea a caier de cînepă și a mușchi.

Feokla se frămînta pe loc ca o oarbă.

— Dă-mi drumul, Gripinușka, lasa-mă să trec.

Parcă zbiera ușa cu glas răgușit de bețivancă :

— Să te las să treci ? Te milogești de mine, putoare ?! Să mai zici că eu îs tîrfă. Și tu, femeie cu

bărbat! Te întinzi cu socrul! Las' că am văzut eu, am văzut tot!

Feokla îi trase Agripinei un cot între coaste și dădu buzna în casă țipînd ascuțit:

— El îi de vină, mămucă... A rupt cămașa de pe mine și a vrut să mă spurce !... Să mă batjocorească, mămucă !

Luînd preșurile în picioare, Agripina se năpusti după ea. își smulse din cap broboada închisă, cadrilată și cu mâinile ridicate se repezi la Feokla. Dintre fălcile ei ascuțite, costelive, cuvintele țîșneau împleticite :

— Eu tîrfă, ai ? Să ții minte că sînt cinstită — m-am rugat la Dumnezeu pentru voi toți. Las' că-ți arăt eu, ticăloaso !

Mîinile-i, care băteau aerul fără putere, nimeriră anapoda în capul Feoklei. Cum îi simți părul între degete, Agripina scoase un țipăt ascuțit, se prinse de el cu amîndouă mîinile și-i înfîpse dinții în umăr.

Feokla căzu pe un covoraș și, bătînd nebunește aerul cu zgaibaracele ridicate, urla ca din gură de șarpe.

Veni Dmitri, se opri în prag să privească muierile încăierate și rîse răgușit.

XVI

Un vînt galben cu miresme de frunze căzute suia în goană malurile. În nopțile de smoală el umplea văgăuna prăvălindu-se puhoi necurmat din cerul alb ca mușchiul ce-l pasc renii.

La ferma „Lisia“ fură aduse bancuri de lăcă- tușerie furate de la oraș. Le-au pus în baie — o construcție mohorîță și întunecată ca o bucată de fier ruginit. O dată cu țiuitul oțelului se statornici un miros de ars.

Apoi au venit lăcătuși din sat. Aveau obrații moi, rotunzi, încă neînnegriți de munca cu metalul și s-au apropiat de unelte cum te apropii de un cal nărăvaș.

Aici se meștereau grenade.

În jurul băii adăstau în tăcere țărani. Curtea era ticsită de ei. Gardul scîrțîia' ca o centură strînsă prea tare. Duhnea a colb și a sudoarea drumurilor lungi.

Apăru Nikitin. Soarele gălbui îi lumina fața trasă, colțuroasă și ochii încercănați. Veni lîngă primul banc, luă o grenadă, răsuci focosul, numără pînă la trei și o aruncă în niște urzici ce creșteau în dosul băii. Izbucni un bubuit urmat de țiuituri și fisîituri. Un ciot plesni cu un bubuit sec.

Trecu la al doilea banc. Numără ca și prima dată, sacadat, șuierător :

— Unu, doi, trei ¹ și zvrrr ! peste baie. Pământul vui și mai grozav.

La al treilea banc lăcătușul aștepta palid, cu bărbia jilavă. Când Nikitin luă grenada, omul strînse din pleoape, se înroși și se îmbroboni la față, de la frunte spre bărbie.

Grenada explodează.

La al patrulea, lăcătușul, un flăcăiaș zvelt cu chipul rumen, feciorelnic, îi întinse surîzînd o grenadă.

Scrișni focosul, brațul se ridică într-o mișcare rotundă și cuvintele răsunară răspicat :

— Unu, doi, trei !

Urzicile tac. De după baie miroase a praf de pușcă și a pământ răscolit.

Nikitin mai luă o grenadă. O aruncă. Au așteptat — mirosul de praf de pușcă se risipise și rămăsese numai cel plin, de țărînă dospită, tomnatic.

Nikitin mai aruncă una. Nimic.

Mulțimea se trase înapoi și răsuflă greu ca o cireadă de vaci cînd vede lupul.

— îhî...

Nikitin întinse mîna și luă pușca. Aruncă tăios, suierat :

— Treci !

Lăcătușul cu gura fragedă, de fată, își făcu repede cruce și se așeză lîngă zidul băii.

Nikitin își săltă chipiul de pe sprîncene, ochi și trase.

Eh, voi, plaiurile mele ! înmiresmat e vîntul Altaiului și pulbere de nectar îmi aduce pe limbă. Dar vorba îmi e amară și tristă ca tînguirea cocorului călător !

La amiază, găinușa cenușie de munte coboară cărarea ce duce la pîrîu, bea și urcă iar stîncă cu pasul sprinten, voios. Ochii portocalii, ce-i joacă fără astîmpăr, sînt tulburi de bucurie.

Iar văzduhurile-s dense și călduroase ca blana veveriței !

XVIII

Bojdeuca Nastasiei Maximovna parcă-i beată — atît e de hîită. Dintre ramuri de mălin hornul se ițește negru ca un ciot.

Nastasia Maximovna șade pe marginea taburetului. Semion, la locul de cinste. între ei, samovarul, hîit și el, clipește ponciș.

Miini durdulii, glas legănat. Semion gîndi : „Tot așa o fi tăifăsuît și la oraș“.

— Spuneți-mi, vă rog, Semion Kalistratovici, lui îi plac copiii ?

— Păi de ! se oțărî Semion. Că a avut mulți. Pe ai legiuîți i-a iubit. Dar ție ce-ți pasă ? Că alde tine cică nu făc copii.

— De ce ? Toți sîntem oameni.

Pierzîndu-și răbdarea, Semion împinse cana cu mîneca.

— Ia ascultă aici. Să vorbim pe șleau. Ai de gînd să ne intri în casă — fie. Dacă n-o să vrea Sidor, găsim pe altul să vă cunune. Că popi îs destui. Eu atîta vreau — să primească tătuca norodul, pentru numele lui Dumnezeu ! Că vin mereu. Știi cîtă pagubă am avut numai săptămîna asta ?

— Bine, o să-i spun, îi făgădui cu blîndețe Nastasia Maximovna. Dar nu cred să mă asculte. Mi-e frică de el. Niciodată n-am stat de vorbă așa, mai cu temei. Și ca să-i mai cer socoteală — m-ar sfișia cum sfișie ursul oaia.

Semion își trase smucit piciorul de sub masă, pipăi măsărița, privi pereții spoiți, dușumeaua roasă de atîta spălat.

— Avem la fețe de masă cîte vrei. încă din alea de le cumpăra bunicul cu toptanul. îți dau două pentru nuntă. Și vase. Numai să nu le faci zob, că voi astea, tîrgovețele, parcă ați avea furci, nu mîini — nu știți să umblați cu lucrurile bune. Na — căni de tablă ! Se poate să bei ceai din așa ceva ?

Ciocăni pereții, deschise și închise cu zgomot ușa. Cercă dușumelele cu piciorul, pipăi grinda din mijlocul tavanului și fu dezamăgit.

— Mă gîndeam că bojdeuca are să fie bună de coteț și ziceam că s-o car de aici. Că ție ce-ți mai trebuiește, dacă tot o să stai cu bă- trînul...

Semion întinse mîna zgîrcită ca o gheară de pasăre.

— Cu bine, Nastasia ! Mai poștește pe la noi. O sfredeli cu privirea, oftă și, înainte de a ieși pe ușă,

mai spuse :

— încearcă să-l înduioșezi. Și să nu mai faci pe nebunul, că nu-i copil. Dacă-i așa, nu făcea să începem ! Eh, Doamne, ce vremuri !...

În cerdac, Dmitri își fuma pipa trăgînd adînc fumul în piept. își scoasese o cizmă și, mișcîndu-și încoace și-ncolo piciorul, desfășura obiala. Cînd veni Semion, îi povesti printre hohote de rîs :

— Să vezi, mă, comédie ! Țipă și guiță ca scroafele, din ce se luară nu-i chip să pricepi ! A ta, Feokla, se tăvălește pe dușumea, goală ca o chelie... Ha-ha-ha !... Și zbiară-ă-ă !... Gri-pina... își suflă nasul, scăpă luleaua și, cutremurîndu-se de rîs, izbuti să îngaime : Șade călare pe ea și o cotonogeste. Criță, mă !... Barem a ta... O-oh !...

Semion intră în casă. Dmitri după el, tîrînd obiala. Feokla tocmai scotea pîinile din cuptor. Cînd își văzu bărbatul, lăsă lopata și se puse pe bocit.

— S-a dat la mine, prokletul ! La nora lui ! De mult nu-mi dă pa-ace, Senușka !...

Semion aruncă șapca în cotruță, lingă Ustinia. Dmitri puse cîrligul la ușă. Din „casa mare“ intră Daria. În ochii ei umezi scăpăra spaima, buzele îi erau uscate. Își duse mîna la inimă și oftă clătînînd din cap.

Ferindu-și țeasta cu brațele, Feokla se văicărea :

— Seniuşka !... Comoara mea ! Soarele meu...
De mult se dă bătrînul la mine.

Liniştit, Semion o izbi peste grumaz, așa cum lovești un cal. Feokla se clătină. Atunci, cu stînga, o pocni fulgerător în bărbie, de jos în sus. Din gura femeii țîşni un sînge gros, înroşind bluza plină de făină.

— Dă-i ! Arde-i ! îl zădărea cu glas hîrşit Dmitri.

Semion se trase un pas îndărăt și-i repezi Feoklei un picior în burtă. Femeia se prăbuși cu toată greutatea pe masă, cît p-aci să răstoarne pîinile, lunecă pe podele cu o pîine marc, rotundă, peste ea. Pîinea se mînji de sînge.

Semion apucă pîinea și o aruncă pe laviță. Daria o șterse de sînge. Pe duşumea, Feokla tresălta ca o piftie, tipînd ascuțit.

— Văleu, m-a omorît, văleu !...

Semion își făcu vînt și o izbi cu botul cizmei în ochi. Horcăind, Feokla se agăță de cizmă.

— Așa le trebuie, jigodiile ! strigă răgușit Dmitri și, răsucindu-se, o pocni din senin pe Daria în falcă.

Daria se prinse de tocul ușii și lunecă moale pe podea.

În încăpere plutea miros de sînge, de pîine și de piele de oaie.

Și nu se mai auzea plînsul înăbușit al oarbei Ustinia.

Kalistrat Efimîci nu era în chilie. Semion îl aștepta la poartă. Lîngă el, Dmitri își împletea la

încheietura mîinii o brăţară din iarba ce creştea lîngă poartă şi povestea alene :

— Eu, băiete, cît am făcut armată, am dat boala la vreo sută de muieri, pe puţin. Să mă- nince şi doctorii o pîine. Şi mă tot bătea gîndul să agăţ o prinţesă şi s-o împodobesc şi pe

— Nu se duce o prinţesă cu tine.

Dmitri scui-pă ţişnit.

— Ba bine că nu ! Majurul nostru se ţinea cu o contesă, femeie cu şase copii. Familie ! Primea nişte scrisori cu o pecete roşie cît palma.

Semion se înfăşură mai bine în suman, umblă de ici-colo şchiopătînd prin curte, drese un oblon ce sărise din balama. Netezind peretele, îi strigă furios fratelui său :

— Era mai bine dacă în loc de Nastasia bătrînul ar fi găbjit vreo prinţesă. E vorba să le dea-ndărăt Kolceak moşiile. Aşa-i ?

— Da tu ai fost la Nastasia ?

— Fost. I-am spus aşa : Bagă de seamă, că de nu, să nu te prind în casă.

— Şi ea ?

— S-a speriat, ce mai ! Să mor aici pe loc, zice, dacă nu-l fac pe bătrîn să primească norodul.

Uliţa se întindea dreaptă, galbenă şi solemnă, plecîndu-şi către izbe ierburile de la margini. În mijlocul ei, mugind încetişor în răstimpuri, rătăcea un viţel cu coastele teşite. La biserică se trăgeau clopotele. Semion se închină.

— Mă, Mitka, azi e sărbătoare ?

Dmitri, care stătea rezemat de gard, bombăni :

— Dacă știam, nu-mi băteam muiera. Mai bine o puneam să-mi facă blinii, că n-am mai mâncat de nu mai țin minte.

Urmă visător, ridicîndu-și carîmbii :

— Știi, Senka, vreau să-mi fac un veston ca la oraș. Dar cui să-i poruncesc, că croitor — ioc ! Uite așa muncești, muncești, și nici o plăcere.

— Na, c-ai dat în brînci de-atîta muncă!

Dintr-o ulicioară dosnică apăru Kalistrat Efimîci. Dmitri trase capul între umeri și șuieră.

— Să lovești sub inimă, că-i voinic zdra-honul ! Dacă nu-l dobori dintr-o dată...

Kalistrat Efimîci era neobișnuit de înalt și de masiv. Picioarele-i răscoleau adînc praful uliței și te-ai fi așteptat să simți miros de pă-mînt reavăn ca atunci cînd se lăzuiește.

Semion își alcătui un chip furios și, dînd din mîini, îi ieși repede înainte.

Dmitri privea cu pumnii în șolduri. Kalistrat Efimîci se opri. Barba fumurie îi flutura pe piept. Răspîndea efluvii de iarbă și țărînă.

Semion se trase ȝopăind cîțiva pași înapoi și șuieră repezit.

— Ți-^{am}ăt eu, ticălosule !... Așa, va să zică ?

Kalistrat Efimîci întrebă rar, apăsă :

— Ce vrei, mă ?

Obrajii duri ai lui Semion se făcură pămîntii.

— De ce nu primești norodul ? Da bani vrei, Dmitri izbucni într-un rîs cu hohote întrerupte de tuse. Semion urla înainte agițîndu-și pumnii;

— Hai să ne înțelegem cu binele Nu mai sîntem copii ! Și nici nu mai vrem să te slugărim. Ce, numai

tu ai născocit o credință nouă ? Ehe, de nu eram eu, ce mai trăgeai tu mița de coadă...

Dmitri scoase din buzunar o foaie de hîrtie, o netezi frumos pe genunchi și spuse rîzînd în- tr-una :

— Am scris aici toate veniturile și cheltuielile : cancelarie în toată regula. Numai rachiul nu l-am scris, că l-am băut.

Semion îl întrerupse strigînd că a cumpărat vaci și are nevoie de bani pentru fîn. Dar de unde bani, că nu mai vine nimeni. Pagubă ! Iar Dmitri a început să mîrîie ceva despre veston.

Niște țărani trecură cu căruța de la o fermă din pădure. Se duceau la biserică.

— Păi nu v-am spus o dată ? făcu obosit Kalistrat Efimîci. N-am nimic... nici un fel de credință... și nu vreau să mai vină oameni... Tot n-o să-i primesc. Ducă-se unde-or vedea cu ochii.

Semion sări în sus și țipă ascuțit :

— Asta s-o spui lu' mutu ! Cine știe ce-i fi punînd tu la cale ? Crezi că mă duci, ai ? Las' că n-ai de-a face cu un butuc. Îmbrobodește-i pe alții. Furișă o privire temătoare peste umăr și adăugă, cu gura pe jumătate : Și mai dă-o dracului de muiere... o putoare, și atît. Ce, n-ai destule ? O să te iert numai dacă...

Se auziră clopotele bătînd pentru „Cuvine-se cu adevărat“. Semion se închină.

— Hai să bem un ceai. Că doar n-o să mîrîim în stradă ca cîinii.

XIX

Nastasia Maximovna l-a găsit pe Kalistrat Efimîci la grajd. Mirosea a fin verde, răvășit, a răsuflare caldă de vită. Într-un jgheab era movilit un bolovan siniliu de sare pe care-l lingea cu limba-i moale, roșietică o vacă cu ochi de azur.

Nastasia Maximovna se așeză în preajmă-i și, înfășurîndu-se mai bine în șal, rosti ca în- tr-o doară, cu glas adormit.

— Tot te mai zbuciumi ? Semion se plînge că nu vrei să-i primești pe bolnavi.

— Știu.

— Ce ai de gînd ?

— Și eu sînt bolnav. Mi-au terfelit sufletul. Și nu am unde mă duce.

— Și eu ?

El o mîngîie pe genunchi. Fînul foșnea sub botul vacii. Un vrăbioi se așeză pe marginea jgheabului și se uită mirat cu un ochișor scînteietor la sare, la om.

— Tu ai altfel de suflet. Și alt nectar pe inimă.

— N-ar fi mai bine să lași toate astea...

— Nu pot. De mic sînt așa. Mă abăteam pe la bapțiști, mă închinam la toți dumnezeii. De eram beteag, poate-l aflam mai ușor pe Dumnezeu, că aici nu e. Se zice că suferinzii l-ar afla mai ușor, dar eu, de cînd mă știu, am fost sănătos tun... Uite, popa Sidor l-a descoperit pe Dumnezeu! pădurilor.

Nastasia Maximovna suspină.

— Trebuie să fie un Dumnezeu plăcut. Miroase a cetină, iubește albinele.

— Eu nu pot să sufăr albinele. Niște gîn- gănii neroade, mai rele ca țăranul.

— Albinele dau miere.

— Și țăranul dă miere. Uite, eu nu dădeam și atunci feciorii mei și-au pus în cap s-o stoarcă din mine. Cui nu-i place mierea... Și sfântul din cer parcă-i din miere, dar mie un Dumnezeu dulce nu-îmi trebuie. Și de care-mi trebuie, nici eu nu știu. Am văzut pe unii care se rugau în gaură. Uite așa — sfredeleau o gaură în perete și șopăcăiau ceva înăuntru. Și erau mulțumiți. Iar osteacul îl snopește pe Dumnezeuul lui...

Nastasia Maximovna se trase mai aproape și-și culcă capul pe pieptul bărbatului. Ochii galben-verzui picoteau molatic, somnoroși.

— ...îl snopește dacă nu-i trimite plocon un urs la vînătoare. Iar dacă-i trimite, îl unge cu unsoare la gură !... Tata a fost un om aspru și bețiv nevoie-mare. Aveam optsprezece ani cînd m-a însurat. Iar pe la patruzeci m-am întrebat și eu pentru întîia oară ce-i aia viață.

Nastasia Maximovna răspîndea o căldură care lui îi îngreua picioarele — ar fi stat mereu așa lingă ea. De la jgheab — un butuc scobit — venea aroma delicată a finului de ani și ani. Lemnul era ca o rugă de duios la sunet și de bătrîn.

— Am rumegat-o și am răsrumegat-o, dar nici pînă azi n-am izbutit s-o înțeleg. În alți ani, înainte de războiul ăsta, treceau prin satele noastre hagii. Povesteau despre felurite minunății. Hai și eu la drum. Peste tot, și pămîntul, și oamenii îs la fel. Răi. Cred că am bătut pe jos vreo trei mii de verste,

pînă aproape de Katerinburg, dar într-o zi mi s-a făcut lehamite și m-am întors. Și am uitat tot ce am văzut... Dacă nu mi-a mers la inimă, mi-a zburat și din cap. De parcă nici n-aș fi bătut atîta drum. Iar oamenii tot caută. Ai văzut cum au dat năvală la mine ? Credeau că am găsit. La început, betegii — ăștia vin totdeauna ăi dinții. Apoi și dintr-ăi zdraveni. Iar sufletul, dră- guleană, mi-e pustiu ca tundra. Și-n tundra asta tu ești singura hermină... Ce, ai adormit ? Nastasia Maximovna miji ochii și murmură toropit : — Eu ?... De loc... Numai așa... puțin...

Și-i închise iar.

Vaca veni lîngă ei, trase zgomotos aerul cu nările-i cît oul de găină, își vîrî botul rece în palma bărbatului și începu să lîngă cu limba ei caldă, aspră, mîna cu pielea sărată.

în aceeași noapte, Kalistrat Efimîci a plecat din Talița. Pe drum dormita răcoarea. Calul fornăia. în zare pluteau munți violet-argintii. De sus, de pe creste, se auzea răget de urs ori poate de ape urlătoare — nu se putea dumiri.

Nastasia Maximovna scîncea și se văita cu glas tremurat ca de frig.

— Ce am acolo, mai nimic, dar tot mă doare să las și nimicul ăla... Cît m-au obidit, Litra- tușka, cît și-au bătut joc de mine, da uite că plîng și iar plîng.

Calul, iar după el și roțile se afundară într-o văiugă, și Nastasia Maximovna mai spuse o dată vorbele acelea. Și le-a tot repetat mereu la fiecă hîrtop.

Căruța zdroncănea obosit. Kalistrat Efimîci tăcea. O penumbră violetă prinse a le tremura pe umeri. Mireasma răsurilor de prin văiugi avea ceva întristător și neprietenos.

Se perindau văiugile una după alta, cu iarbă moale, ca blănurile de samur. Blănuri pe care o mîină nevăzută le tot arunca sub roți... mai gîndi Nastasia Maximovna înainte de a o fura somnul.

în vis a văzut urși, pe popa Sidor, a auzit gîgîituri.

în zori s-a auzit aievea dinspre bălți un gî- gîit de gîște. Strigătele pițigăiate ale nagîților cu picioare albastre sfîșiau stufărișul.

Și venea dintr-acolo miros de ierburi reci, de baltă.

Se năpusti vîntul verde, de baltă, zbirii înspre cerul roz-violet coama calului, potrive după gustul lui hamurile și turti barba scrumie a lui Kalistrat Efimîci.

Tot atunci se auzi din trestii :

— Să trăiești !

Era Pavel-ologul. Ședea în șa cu scările trase aproape de oblînc.

Strigă pițigăiat ca nagîțul :

— De unde ?... încotro ?...

Kalistrat Efimîci nu răspunse. Fața-i era cîrmîzie, poate din pricina vîntului, iar ochii, ascunși adînc ca somnul sub apă, nu i se vedeau de loc.

— Ptru !...

Amîndoi caii se opriră o dată, se priviră pieziș și nechezară cu o bucurie omenească.

Pavel se rostogoli din șa în căruță, legă pana căpăstrului de loitre și, scoțîndu-și punga de tutun, aruncă :

— Mină ! Vin cu tine !

— Nu mi-e în drum, Pavele.

Pavel scăpără din amnar și suflă să ațîțe iasca. Apoi, puricîndu-și barba de firișoare de stuf, rosti :

— Mie mi-e în drum cu toată lumea. Numai că m-am cam scîrbit de oameni, Efimîci. Să știi că și eu am umblat după adevăr...

— Și ?

— M-am lăsat păgubaș ! Ce să mă omor pentru alții ? Să caute singuri... Uite, aseară, ță- rânii ăia de s-au răsculat mi-au dat o hîrtie s-o duc la plasă. Toată noaptea mi-am croit drum prin tihărâi și bahne. Mi-ajunge! Nu merg mai departe. Da ce, m-au cîștigat la

belciuge ?

— Ți s-a urît ?

— Mi s-a urît, Kalistrat Efimîci, de mi-a ieșit părul prin căciulă.

Spicul stufului din barba ologului tresălta. Pavel arătă cu falca spre Nastasia Maximovna :

— Doarme ?... Mă neamule, tc-ai fnvîrtit de o muiere pe cinste ! Eu n-am avut așa noroc !... Vorba ceea : la omul sărac nici boii nu trag. Zi — n-ai niște rachiu ?

— N-am... Dar cu credința cum stai ?...

Pe obrazii celuiilalt juca un zîmbet viclean și-și trase capul între umeri ca pe un al treilea ciot :

— Nu poci să-ți spui. Că pentru treaba aiasta prințul Tauridei a pus să mi se taie picioarele.

— Parcă ziceai că ți le-a rupt un urs.

— Lu' vînătorul ăla ? Am mințit.

își puse șapca sub cap și se culcă pe spate.

— Acu să trag un pui de somn, iar cînd o să ți se urască, scoală-mă. Că eu cînd m-apuc să mîi porcii la jir... Cînd prințul a poruncit să-mi taie picioarele...

— Mă, tu ai familie ?...

Pavel își piti privirile sub lațele părului.

— Pare-se că am... Nu mai știu bine. Niște ticăloși care m-au dat afară... Sau poate n-am...

Fără veste începu să sforăie ca un
ip.
Nastasia Maximovna s-a trezit. În ochii ei
cal. Calul

de la căruță întoarse uimit capul și o luă la tr<

a mai rămas ceva din violetul nopții. S-a uitat la
ciotul de trup care la hopuri se rostogolea în fin și i-
au dat lacrimile.

— Ce se mai canonește, bietul de el! Doamne,
Maica Domnului!

Se întâlnește cu un călăreț cu barba sură. Când
ajunse în dreptul căruței, acesta îl arse pe Pa- vel cu o
nuia.

Pavel făcu ochi și se rățoi la el.

— Ia nu te mai prosti. N-am pus geană pe geană
toată noaptea.

Țăranul se plecă deasupra căruței și spuse cu un
glas subțirel de copil :

— Păi du-te acasă de te culcă. M-au trimis pe
mine la plasă.

Omul se depărtă în galop, urmărit de înjurăturile
lui Pavel.

— Da ce, eu nu puteam ? Nu sînt bun ?... Eh,
nu-i nimic, o duc în altă parte, că ori plasa asta, ori
alta, tot un drac.

Se răsuci obidit către Kalistrat Efimîci.

— După ce mi-am rupt dosul hîțînîndu-mă toată
noaptea în șa, dumnealor trimit pe altul... Ce, n-au
încredere ? Ce oameni... înainte o fi fost mai bună
lumea ?

— Nu știu.

— Ba era la fel.: Să vedem cu răsculații ăștia

din taiga... Sînt acolo și bolșevici din Petersburg.
Trimiși de țar să ajute poporul.

— Care țar, mă ?

— Ei, moștenitorul sau care o fi, ce-mi pasă, că mie tot n-o să-mi puie picioarele la loc.

— Cică Omskul își are acum un țar al lui, se amestecă în vorbă Nastasia Maximovna.

— Care ? Kolceak ? Ăsta-i un fel de Grișka Otrepiev², nu țar. Dacă vrei să știi, la Oinsk n-au nici măcar un bordel ca lumea, darămite un țar. Am fost și știu.

Se culcă la loc, apoi se trase mai aproape de Kalistrat Efimîci și-l întrebă cu un aer conspirativ.

— Te duci la fermă ?

— încă nu știu.

— Du-te la fermă. Că în taiga s-au oploșit răsculații. Cum strângem poporul, zice, îi căsăpim pe toți bogătanii ! Da poate și-or schimba gîndul și or să se burghezească și ei. Mai știi ?

Scuipă.

— Da tu, Efimîci, du-te mai bine la fermă. Paza bună trece primejdia rea. Te învăț eu să faci un rachiu grozav.

— Nu vreau.

Pavel se întinse pe spate cu ochii la cer.

— în vale m-am întîlnit cu Alimhan, pune lațuri pentru păsări. S-a mîniat, zice, vulpea albă și a fugit în China... E semn de bătălie, zice, o să fie război.

² Grigori Otrepiev, monah fugar identificat de unii cercetători cu Falsul Dmitri, aventurierul ce în perioada iunie 1605 — mai 1606 a uzurpat tronul țarilor, dîndu-se drept Dmitri fiul lui Ivan cel Groaznic.

Tăulișul galben de la marginile șleaului își întindea pînă în mijlocul drumului rădăcinile ce răzbateau din pămînt tari ca coarnele țapului de munte.

Mai încolo drumul șerpuia printre trestii. La stînga apăru o pădurice de zade, după care răsări stîncăraia grămădită a muntelui de bronz, luguntos.

Se simți miros de cetină.

De dincolo cobora huruind o căruță. În ea, nor scămoșat, popa Sidor ; hățurile pe care le flutura într-una păreau niște plante de apă. Răcni de la o poștă :

— Ferește-e-e, că dau peste tine.

Cînd fu aproape, opri scurt calul și buciumă, de vui stepa.

— Noroc, oameni buni !... S-a făcut, mă, la miere — munți ! de mi se îneacă albinele. Și la oraș îi scumpă foc. Niște prețuri, har Domnului !

— Mă duci pînă în sat, părinte ? se rugă tînguitor Pa vel. Că i-am ros greabănul calului !... Parcă-i o limbă care a lins tigaia încinsă.

Popa rîse cu toată gura.

— Cum să nu, fiule !... Hai încoace !

Sări jos, îl luă în brațe și-l trecu în căruța lui. Apoi legă calul lui Pavel de codîrlă.

Instalat în căruță, Pavel spuse :

— Ce va să zică față bisericească : m-ai luat în brațe. Și tata a fost dintre seminariștii ocnași și deportați...

Popa lovi calul cu hățul peste coaste.

— Seminariști de ăștia n-au fost niciodată.

— Afară de el. Poruncă de la țar ! De la autocrat. Pricepi ?

Căruța porni zdroncănind la vale.

Au început să se perinde steiuri golașe și reci, pătate de licheni. Vîntul albastru bătea cu putere. Spuma rozalie a oboselii clăbucea caii.

Nastasia Maximovna se însenină la față.

— Munți, rosti ea cîntat. Privirea-i era visătoare și blindă.

— Munți de piatră, răspunse Kalistrat Efîmîci cu glas plin, voios.

Dar inima ce-i înflorea în piept, neîncăpătoare a atîtor lucruri ce se cereau spuse, nu și-o simțea nicidecum de piatră.

S-au oprit să dea calului nutreț și-au prînzit și ei.

Pe înserat, cînd piscurile ce împungeau cerul începură să semene cu urșii roșcați din Zaisan, drumeții ajunseră din urmă un bărbat cu ochi negri și nas coroiat.

— Urcă, îl pofti Kalistrat Efîmîci.

Omul se sui în căruță și întrebă pocit, cu accent străin :

— Und-dă d-dușă ? Acas ?...

— Nu știu, răspunse Kalistrat Efîmîci zîmbind în adînc, cu toată ființa lui.

Omul îl privi drept în față și, ducîndu-și mîna la inimă — o mîină grea ca de piatră — spuse :

— Pr-rima ddată văzut om nu știe und-dă dușă. Da !... Vrăi d-dușă la mine ?

XXI

Vezi în pădure ceva ca o vulpe tolănită. Coada îi de aur chinezesc, iar două steiuri albăstrie închipuie ochii.

De-aia îi și zice locului acela „Lisia Zaimka” — Ferma Vulpii. Fusesse proprietatea unor negustori pe nume Kalmîkov. Negustorii fiind burjui, au fost împușcați la oraș, iar la fermă s-a oploșit răzmerița.

Zăpodia e ocolită de plopîș scund, stufos și roșcovan. Plopîșul miroase a ciuperci.

Petele negre-viorii pe coada aurie-stufoasă sînt hambare, izbe și grajduri.

Fumul focurilor de tabără e galben și vîscos ca rășina bradului. Din slăvile aurii se topește și se prelinge un soare gros, galben.

Un omuleț își flutură mînele sumanului zdrențăros și-și smulge șapca din cap. Părul îi e ca bronzul.

— Lu' Kalistrat Efimîci — plecăciune ! Ia-o spre statul-major, îți fac un ceai.

Foarte sprinten, sări pe crucea loitrei și smuci hățul din stînga.

— Ia-o încolo, Efimîci. Ai venit cu negustoria sau așa-ntr-o doară ?

— Așa.

— Foarte bine ! Că au mai fost doi de la oraș cică să facă negoț, dar poate erau spioni, mai știi ? Noroc că le-a dat în minte băieților să le facă seama... Că noi între noi, mai

vindem, mai cumpărăm, dar cu străini nu se poate. Tu ce zici ?

— Zic și eu că nu se poate.

—■ Ho, ho ! strigă omulețul mulțumit de răspuns. Sări jos, deschise larg poarta și, după ce îi netezi calului părul nădușit, se apuca să des- hame. În timp ce scotea hamul, strigă de sub gîtar.

— Poștește înăuntru, Kalistrat Efimîci ! Pînă mîntui de grijit calul, îi gata și samovarul.

Nastasia Maximovna întrebă tărăgănat și temător :

— Unde ne-a adus mustăciosul, Listratușka ? Mi-e o frică... Nici n-am ajuns bine, că el a și sărit din căruță și dus a fost. Țștia n-or fi tîl- hari, ai ?

Urcînd sprinten scările, Kalistrat Efimîci strigă omulețului :

— Auzi, Naumîci. Muierea mă întreabă de n-am nimerit cumva la niscai tîlhari.

Omulețul, care tocmai slobozea coama calului din încheștarea pieptarului, mormăi ceva nedeslușit. Calul se întinse din tot trupul obosit și necheză de plăcere.

În casă plutea un miros risipit de piei și de ceară.

Numaidecît dădu buzna și omulețul și se apucă să scotocească sub pat.

— Fără nevastă e jale ! N-am surcele ca să ațîț focul.

— Da un'ți-e nevasta ? se interesă Nastasia Maximovna.

Omulețul își șterse cu palmă sudoarea de pe frunte și, cu un suris care-i strîmba cînd un obraz, cînd celălalt, răspunse :

— E moartă, Maximovna. Ucisă. I-a făcut capul bucăți-bucățele. Cică a nimerit-o un glonț exploziv. Acu, exploziv-neexploziv, vorba-i că s-a dus muierea.

— Și cine a... ?

— Nu știu. N-am văzut. Poate cazacii, cînd s-a ridicat plasa noastră, că n-a vrut să meargă cu Tolceak...

Intră sîrbul urmat de un lungan complet ras, cu ochii încercănați și îmbrăcat cu o manta englezească ce-i venea pînă la genunchi. Fără să-și scoată cascheta, lunganul îi strînse aspru mîna lui Kalistrat Efimîci și se așeză la masă.

Naumîci cel cu părul de bronz aduse opintit samovarul.

— Și tu, Maximovna, o s-o faci pe gazda. Toarnă...

Sîrbul spuse arătînd spre lungan.

— Nikitin. Șeful...

— Nikitin îi băiat deștept, rusnac de-al nostru, sări Lipatîci. Să-i spui, Efimîci, despre credința aia a ta...

Nikitin întrebă :

— Din Talița ?

— De-acolo, flăcăule.

Și mai întrebă Nikitin scurt și sacadat, de parcă ar fi spart piatră, iscodindu-l cu ochii lui încercănați de un vioriu-cenușiu.

— Cu cîți ai venit ? Cîți ne dai ?

— Am venit singur... N-am pe cine să vă dau !

— N-ai ? Dar... credința ta ?

— Asta a fost o credință a pelerinilor și a betegilor.

— De ăștia n-avem nevoie.

Kalistrat Efimîci tăcu o vreme. Iar cînd vorbi, și barba-i scrumie, și glasul își recăpătară vigoarea :

— Venit-am, flăcăule, să mă uit cum e treaba. Casa mi-am lepădat-o... Iar acilea...

— Uite ce-i... Dacă fugi și ne trădezi, ești mort.

Lăsă paharul și se ridică — lung, îmbrăcat într-o manta verzulie. Ochii negri ai sîrbului îi aruncară o privire iscoditoare. Kalistrat se însenină la față.

Nikitin ieși cu pași neauziți, cum lunecă o frunză pe pămînt.

Naumîci clipi pișicher :

— Iată-mă și pețitor ! își ridică pumnul încleștat și adăugă : cremene, nu alta !

Prin hambar se lățea mirosul pieilor și al blănurilor de oaie atîrnate pe o prăjină, sub tavan. Peste capetele cînepii ale țăranilor se vedeau prin golul larg al porții cai legați la conovăț, ca să se răcorească de fierbințeala drumului.

În hambar statul-major ținea sfat.

Kalistrat Efimîci ședea pe marginea lădoiului de grîne. Ceilalți erau întinși pe țoluri de pîslă. Vorbea un tinerel cu mustața ca fuiorul, îi mergea gura ca o meliță :

— Ofițerii, care va să zică, vor să ia de la coloniști pămînturile domeniiale și să le dea

kirghizilor. Că vezi matale, kirghizii înjghebează regimente pentru diviziile sălbatice ale lui Kolceak. Iar colonistul nu vrea să se războiască cu Rusia — e patria noastră, zice, așa că nu mă bat cu ei nici mort !

— Și bine zice ! încuviință cu voioșie Nau- mîci, cel cu barba roșcovană.

Un bătrîn cu ochii tulburi de un verde-auriu, dădu și el glas :

— Zic, taică... să trimitem la coloniștii ăștia un gitator. Să le vorbească de răscoală și să-i cheme aici, la „Lisia“... Că fără aiasta nu se face nimica, priceput-ai ?

Mirosul de piei deveni mai pișcător. Roșcovanul îl împunse pe Kalistrat Efimîci cu cotul :

— Văzuși, Efimîci, pieile și blănurile rămase de la Kalmîkov ? Toate-s aici, iară tu — c-am fi tâlhari ! Și deodată strigă : Aia e, Mitrici ! Colonistu-i ca hameiul, se agată, se învîrte și se răsuțește fără noimă, dar dacă s-ar ridica drept, poate c-ar ajunge și-n cer ! Uite-așa, drâcie cu pălărie.

Oamenii prinseră a vorbi toți deodată.

Trăgînd des din țigări înainte de a le arunca, au mai intrat trei.

Rezemat de perete, Nikitin îl pirona pe Kalistrat Efimîci. Lumina puternică îi colora fața într-un galben-verzui și-i veștejea petalele subțiri ale pleoapelor.

La ieșire, roșcovanul exclamă entuziasmat ;

— Ce zici, Efimîci, ce mai mașinărie a pornit ăsta ?! Ehe, le spuneam eu că aista-i bolșevic sadea ! Dar tîntălăii nu voiau să mă asculte.

își scoase șapca și se plesni peste chelia trandafirie

— Am cap, nu glumă ! Se plecă mai aproape și sușoti : Eu am cam mirosit, Efimîci, cu ce gînduri ai venit pe-aici. Dar să știi de la mine : pe Nikitin n-o să izbutești să-l aduci la credința ta. Aista-i dat dracului!... Uite ce facem : tu rămîi aici, iar eu îi pun pe oameni să-ți clădească un paraclis ori o minăstire... Și roagă-te sănătos ! Ce, strică la ceva ? Putem face orice, Efimîci.

Tîrșîind cu încălțările prin iarba uscată, fugi după ceilalți.

Un praf galben ca lămîia închipuia rotocoale prin spărtura porțiței. Fețele oamenilor erau grave și încordate ca atunci cînd se duc primăvara la semănat.

Cu picioarele depărtate, bine înfipte, ca niște stîlpi, Nikitin îl aștepta în prag.

— Pentru ce ai venit? întrebă el tăios, dar cu glas coborît.

— Nu știu, răspunse fără grabă Kalistrat Efimîci. Dacă mă pricepeam să mă plîng, poate născoceam vreo pricină. Dar nu mi-e în fire. Și nici nu mi-ar șade bine !

Și mai spuse :

— Ce-ar fi să mă iei cu tine la coloniști ? Voi sînteți străini de locurile astea, da pe mine mă știe toată lumea și... ca să zic așa... mă cinstește.

Buzele lui Nikitin se subțiară de tot și întoarse capul dușmănos. După o scurtă tăcere, aruncă :

— Fie. Nu mi-e frică. Vii cu noi.

Albastru s-a făcut pămîntul. Și s-a întunecat albastrul

ochilor Nastasiei Maximovna. Se plimbă încolo și înapoi prin odaie, se așeză și suspină.

— Aici o să iernăm, Listratușka ?

— Aici.

— Of, Doamne, Doamne ! în jurul nostru numai străini și hîrbari. Vorba ceea : nici topor, nici lopată și nici vită în poiată.

— Aduc ei.

— Murdărie, neorînduială.

Tinda sinilie tăinuie cu ograda. Iar din siniliul dens al acesteia răbufnesc niște sforăituri ca un furnăit de cal.

— O să fie rînduială !

— Uite, de două ori am măturat peste zi. Și-i iar murdar, de parcă nici n-aș fi dat cu mătura. Și au spurcat toată zăpodia.

Barba lui Kalistrat Efimîci e acum vineție, îi răspunde cu un glas negru, venind parcă de departe.

— Trece și asta.

— Și de-o fi să nasc aici, de unde moașă... Of, Doamne, Doamne !

Un vînt negru-albăstrui săgeta tăriile, străbătu în goană munții și se lăsă în taiga, să doarmă la căldură în doborîturile năpădite de mușchi.

Toamnă...

XXII

Valea ar vrea să se avînte spre zare cu pieptul vîrtos, daurit, înainte. Dar din părți ceti ui- tă-i de împăduritele cline. Trosnesc uscăturile sub pasul ursului și al mistrețului...

Cei veniți de la „Lisia Zaimka“ se întâlneau cu coloniștii pe medeanurile comunelor și satelor. Peste mulțimea ce trăsnea a nădușeală, praful înflorea deasupra pieței.

Înfloreau în jur acoperișuri galbene, străine. Numai chipurile oamenilor erau aceleași — prăfuite, păroase, cu miros iute.

Sutele de gîtlejuri răcneau gros, nedeslușit :

— Destul cu bătaia de joc !...

— Așa e !...

— N-o să le dăm pămîntu — nu-u-u !

Și seara, căruțe lungi, ferecate, porneau pe tractul pietros ce ducea în munți spre „Lisia Zaimka“.

Agitatorii lăsau în urmă sat după sat. Oamenii le dădeau cai de schimb cu picioarele zvelte.

Coborau cline domoale, așternute cu pajiști și pădure rară cu găteală auriu-portocalie, spre valea numită Kopai.

Se zvonea că undeva, prin valea aceea, umblă să-i prindă detașamente căzăcești și de-ale miliției călare.

— Te temi ? întreba Nikitin.

Kalistrat Efimîci răspundea fără grabă :

— Mă uit.

Dormeau în pădure. în sat le era frică. Kalistrat atîrna obielele la uscat pe o cracă deasupra focului. Caii

împiedicați fornăiau. Noaptea erau reci, albastre.

A spus o dată Nikitin :

— Sîrbul zice că mujicul e un bicisnic. Are dreptate. Mujicul e ca aluatul.

— Atunci tu ce ești, maia ?

— Eu-s aluat dospit. Maiaua e altceva...

— Cumuna aia a ta ?

întinzînd spre foc mîinile înghețate, Nikitin răspunse :

— Știi tu prea bine. Tu ești altfel. Nu ești aluat.

Întoarce-te. Ce cauți cu noi ?

— Nu vreau, făcu Kalistrat Efimîci, cu o încăpăținare prostească. Nu mă-ntorc.

XXIII

Beau ceai în școala pustie. Nikitin se apropie de harta de pe perete și arătă cu luleaua :

— Petersburg.

Kalistrat Efimîci veni lîngă el.

— Unde ? Aicea... Aha... Da Talița noastră ?

— Nu e.

— Nu e ? Chiar de loc ? Foarte rău.

Tăcu dus pe gînduri, apoi oftă și se întoarse către masă.

— Da poate nici nu trebuia s-o pună. Ia, o biată așezare acolo...

Seara îl înștiință pe Nikitin.

— Auzi, flăcăule, eu mă întorc la fermă. Că se adună atîta norod, țipă, strigă, și eu nu pricep nimic.

Toate astea trebuie bine rumegate în minte. Și eu îs deprins să gîndesc cu temei acasă, în coșar.

Nikitin zîmbi cu răceală.

— Du-te. Ți s-a făcu dor de muiere ?

Kalistrat Efimîci se depărtă de el cu pași moi.

Chipul i se înăspri sub sprîncenele adunate, ca tufărișul la gura rîpei.

— Asta nu-i e dat oricui — să-i fie dor de o muiere. Ție, bunăoară, nu-ți este ?

— Nu.

— Rău. După ceva trebuie să tînjești.

— Tînjesc și eu.

— Știu.

Căscă lung, plictisit și urmă :

— Tu, Nikitin, tînjești după om, iar eu după credință... Ție ți-e mai ușor, că omu-i aproape, numai să întinzi o mînă.

Netezindu-și cu palma șalele drepte, făcu cîțiva pași prin încăpere. Pe băncile răsturnate se așternuse un strat gros de praf. Legănarea neostoită a copacilor amenința parcă pereții școlii.

— Lîngă voi, Nikitin, învăț și eu cum să vorbesc cu oamenii. Numai că vouă vă lipsește cuiul acela din suflet...

— Care cui ?

— Cel mai de seamă. Acela care ține, poate, grinda de reazim... Oamenii vin la tine să se jeluiască, iar tu le spui : Dă-i, omoară !

— Așa e ! Dă-i și omoară !...

În clipa aceea năvăli pe ușă roșcovanul Nau- mîci răcnind încă din tindă.

— Fraților ! A venit Kuzka !

Kuzma — un voinic înalt pînă-n tavan, cu o țeastă rotundă, cu nasul turtit și lătăreț ca un colțunaș siberian, era un luptător vestit. Bocănind zgomotos, ca un elan, cu bocancii, trecu în colțul de cînste. Își roti încet prin încăpere ochii înguști și i se adresă lui Kalistrat Efimîci :

— Care ești Mikitin, matale ?

— Nu.

Kuzma își plecă țeasta tunsă, plănuiind, se vede, să închege un gînd, dar se lăsă păgubaș și rosti, abia mișcîndu-și buzoaiele :

— Deh... Mujicii m-au adus acilea. Cică Mikitin are treabă cu mine... Da ce treabă, nu știu. N-aveți cevașilea de mîncare ?

Mîinile groase, negricioase ca niște crăci de cedru, se lăsară bufnind pe laviță. Sub cămașă i se gurguiiau mușchii nădușiți și lunecoși. Gît n-avea, și scăfirlia rotundă moțăia direct pe umerii bulgăroși.

Un miros de ovăz copt și de licheni umplu odaia.

Roșcovanul Naumîci spuse cu duioșie :

— Pînă una-alta, Kuzka, trage un pui de somn.

Ascultător, Kuzma închise ochii. Naumîci îl bătu pe umăr, cum ai da într-un stîlp de lemn. Apoi, către Nikitin :

— N-ai auzit de el ? Kuzka e batîr între batîri sau, pe orășenește, luptător. Să știi că în vara asta i-a frînt șira unui urs.

— Si ?

— L-au adus la baiga. Băii îi adună pe kir- ghizi în valea Cilikului. Baigaua e praznic mare. O să fie acolo și batirul kirghiz Dokoi. Țsta îi dovedește pe

toți nu numai la Buhara, dar și în Asia toată. Și noi o să i-l punem împotriva pe Kuzka, pricepi ?

— Nu.

— Măi, să fie ! Cum de nu pricepi ?! Kuzka o să se ia cu el la trîntă.

— Și pe urmă ?

— Pe urmă îl doboară și tăbărim noi pe kirghizi.

— De ce ?

Înciudat, roșcovanul își trase singur un picior în turloiul celălalt. Nikitin își puse mantaua. Kalistrat Efimîci se așază într-un ungher, lângă dulapul spart.

— Sucit mai ești, taică, de n-ai priceput boabă din tot ce ți-am spus. Hai să-ți explic pe degete... Pe kirghizi trebuie să-i cotonogim de aia că ofi-țerimea și cu Tolceak le-au făgăduit pămînturile domeniiale. Asta-i una la mîină. Băii, adică bogătanii lor, înjgheabă poate chiar o sută de divizii sălbatice ca să se războiască cu Rusia. Două la mîină.

Potrivindu-și pistolul sub manta, Nikitin i-o reteză :

Detașamentul nostru n-o să se ducă.

— Unde ?

— Să-i cotonogescă pe kirghizi.

Fără să răspundă, Naumîci îl apucă pe Kuzma de umăr și-l zgîltîi.

— Kuzka, ei, Kuzka, uite-l pe Mikitin !

Kuzka mișcă din sprîncenele-i rare și se ridică.

— Care-î ? întrebă el greoi, ca și cînd s-ar fi străduit să răzbată printr-un hătis.

Naumîci i-l arată. Kuzka se uită la Nikitin, de

parcă l-ar fi privit de departe ori din fundul unei ane și spuse tărăgănat:

— Care va să zică, tu ești Mikitin ?... Pe mine m-au adus mujicii...

Se opri răsufliînd zgomotos pe nas. Naumîci îi șopti lui Nikitin :

— Taman cînd se trezește din somn trebuie să stai de vorbă cu el. Altfel nu-i chip.

Kuzka sîsfi mai departe la fel de rar :

— E vorba să ia kirghizii pămînturile... Tu ai grijă !... Nu-i lăsa !... Iar eu pe kirghizul ăla... voinicul lor... o să-I ucid !...

își șterse nădușeala ce i se prelingea pe fălci și se lăsă pe laviță.

Naumîci, grijuliu :

— Mai dormi nițel, Kuzka.

Kuzma îngăimă cu un glas somnoros :

— Nu vreau. Dă-mi să mănînc.

Naumîci îi făcu voia.

— Haidem.

Kuzma slobozi un oftat ce amintea de zgomotul cu care năvălește apa printr-un stăvilă rupt. Tropăind cu încălțările-i enorme, ieși. Se auzi troica depărtîndu-se.

Nikitin își tot pune și-și scotea cascheta. Chipul îi era colbuit și pleoapele-i subțiri se mișcau anevoie, de parcă pietre grele ar fi avut atîr- nate de ele.

— Ei ? întrebă Naumîci cu un zîmbet șiret.

Nikitin îl privi țintă pe Kalistrat Efimîci.

— Să ne întoarcem la fermă.

Kalistrat Efimici avea fața obosită, dar veselă, a omului atunci ieșit din taigaua în care rătăcise vreme îndelungată, neștiind încotro s-o apuce. Își mîngîie alene barba bogată.

— E mai bine să ne întoarcem, flăcăule. N-are rost să-i mai lămurim, că vin ei și fără asta.

— Obligator, se grăbi să întărească Naumici. Iar în tindă îi spuse lui Kalistrat Efimici : Mikitin e băiat cu cap. Oamenii s-au dumirit îndată că el li-e șef ! Le spuneam eu diavolilor astă- primăvară : Mă, să nu le facem de petrecanie la ăștia, că au să ne prindă bine.

Înalt și ușor era Nikitin, ca un copac uscat, rămas în picioare. Ochii lui sumbri erau ca două păsări ostenite ce de abia mai bat din aripi.

— Și uite că ne-au prins bine !

XXIV

Roșcovanul se opări cu ceaiul. Suflînd în farfurioară, spuse :

— E prost fără zahăr. Ce zici, Nikitin ; în doi ani luăm Omskul ?

— Mai devreme.

— Mai devreme ? Atunci o să avem și zahăr, că japonezul a adus acolo o grămadă de mărfuri. Și ție, Efimîci, îți trebuiește cîte ceva pentru muiere !

Ochii îi sînt calzi și roșcovani ca și ceaiul. Și totul în izba asta — băncile, soba, lavița de dormit dintre perete și cuptor — e larg și îmbietor.

În geam freamătă plopîșul galben, iar drumul e ca o zdreanță aurită ce flutură în vînt.

Vorbi Kalistrat Efimîci :

— Oamenii au nevoie de iubire. Fără iubire n-ar fi chip să trăiască.

— N-au nevoie, îl contrazise Nikitin rostind cuvintele cum ai da cu pietre.

— N-au nevoie, fu de părere și sîrbul Mikeș.

Schliisser zîmbi politicos, numai cu colțul gurii.

Kalistrat Efimîci îi privi pe fiecare în parte.

Chipurile lor sătule vădeau mulțumire. Și el se surprinse vorbindu-le cu un glas sătul, legănat.

— Fără iubire o să se războiască veșnic. Nu se poate așa.

— N-au decît să se războiască. Cînd li s-o urî, au să rînduiască o viață bună.

Ducînd la gură o felie de pîine proaspătă, roșcovanul confirmă :

— Asta așa-i Mikitin !... Cum e și cu muierea. O bați, o tot bați, pînă într-o zi începi să tînjești după o viață tihnită. Și dacă i-ai dat de gust, nu-ți mai vine să te lași !

— Trebuie să luptăm. Să le dăm la cap burjuilor !...

Nastasia Maximovna tace. Blîndă și sfielnică, le pune dinainte plăcinte cu căline și măline fă- rîmate. Tace pentru că știe totul și nu simte nevoia să se amestece în vorbă.

Kalistrat Efimîci îl iscodi pe Nikitin :

— Oamenii vin la tine cu păsuri, cu întrebări...
Tu ce le răspunzi ?

— Știu eu ce să răspund.

— Oricui ? Fără drag ?

— Fără.

Înveselit, îi întinse mîna lui mare, păroasă.

— Ești tare, măi flăcăule. Mă uit la tine și mă minunez. Nu prea sînt de-alde tine prin părțile noastre.

— Ba sînt.

Kalistrat Efimîci oftă :

— Atunci, nu i-am băgat de seamă. Păcat. Aș avea nevoie de ei.

Sătule și galbene-s glasurile toamnei. Pe cerul somnolent se călătoresc spre sud gîște porumbii. Și zboară chemîndu-se, spre zări neștiute, cu albele piepturi înainte, Munții Tarbagatai...

...Roșcovanul Naumîci îi lăasă pe ceilalți să treacă înainte și-l luă pe Kalistrat Efimîci la o parte.

— Nu ți-e dor de-ai tăi ?

— Nu.

— Bu-un... Că familia ta îi ca o povară. Auzi, cică Semion a luat ofițeri în gazdă. A aflat lumea c-ai trecut la răzvrățiți și se teme să nu-i împuște. Da pe tine nu te bate gândul s-o întinzi ?

— Nu.

Naumîci se înalță în vîrfuri și-i strecură repede la ureche :

— Tu caută să afli credința a bună, că doar n-o să ne războim pînă-i lumea. O să prindă ea bine mai încolo. Nikitin cu sîrbii lui o să se care în China, ori la japonezi... Tu să nu pleci ! Dar deocamdată oamenii zic că credința ta nu-i de trebuință... Ba o să-i și încurce : cică, atu vor să se războiască.

— Chiar vor ?

— Fără asta nu se poate, Efimîci. Și tu trebuie să lupți. Zice-se că Tolceak a deschis școli anume și-i învață pe moșieri ca... pe urmă... să ne strîngă... uite așa !

Se strecură pe ușă ca o pată galbenă tot mormăind ceva nedeslușit ca un foșnet sec. în colțul de lîngă sobă, Nastasia Maximovna spăla oalele.

Kalistrat Efimîci umbla încolo și încoace prin încăpere.

— Țștia îmi cunosc toate gîndurile.

— Cine, Listratușka ? întrebă cu duioșie Nastasia Maximovna.

— Ei... Oamenii.

— Păi cum să nu ți le cunoască ? Altfel nici n-ar putea avea încredere în tine !

— N-am trebuință de încrederea lor.

— Atunci, ce-ți trebuiește de la ei, Listra-tușka ?

...Mujicii se așezau în front. Erau îmbrăcați în nădragi galbeni, din piele de oaie, pălării din pîslă de casă și pîslari cu turetcile înalte, pînă peste genunchi. Chipurile lor erau arse, de culoarea cedrului, iar părul decolorat de soare, de un galben-murdar.

Se așezau în front. Se încolonav. Mărșăluiau. Rînd după rînd. Lungi și greoaie rînduri însoțite de mirosul acru-verzui de piele și mlaștină.

Ochii le erau alburii ca sărăriile. Pe pieile de oaie se agățase cetină, de parcă oamenii aceștia ar fi răzbătut prin desișuri neumblate.

Și ca o enormă piele de oaie netăbăcită se întindea peste Munții Tarbagatai cerul sfîșiat pe alocuri de colții albi ai piscurilor.

— Atențiune, drepti !... La dreapta v-alini-ați!

Cu pas hotărît și căutătură severă, Nikitin porni de-a lungul frontului. După el, zîbind cu gura pîn-la urechi, venea roșcovanul.

Brusc, strident, ca atunci cînd arunci o foaie de tablă :

— Tovarăși !

Fremătară mujicii. înăbușitele „o-o-o“-uri și „a-a-a“-uri se topiră-n plopîș și în taiga.

Iar el, ținîndu-și brațele uscate, negricioase, lipite de trup, arunca în mulțime cuvinte stăruitor repetate :

— Tovarăși !... Primul nostru regiment!... Răscoala noastră !...

Ochii alburii, spălăciți de soare ai mujicilor se

înroșeau din ce în ce, ca tot atâtea răni sînge- rînde. Tălpile lor late, nădușite, se propteau în pămînt cu nădejde. Mirosea a salivă îngroșată, cleioasă.

Sus de tot, deasupra taigalei, trecu iureș, înfiorînd tăriile, vîntul portocaliu al munților. Prinse din zbor un cîrd de cocori și-i purtă ca pe niște frunze uscate pînă dincolo de linia orizontului.

Descumpănit, Kalistrat Efimîci lăsă ochii în pămînt și spuse către Nastasia Maximovna :

— Cum vine asta ?... Ce noimă are ?...

Dar nici inima lui, pe care o simțea crescînd în piept cît carul și zbughind ușor din trup, topită, fericită, după mujicii aceia, nu lua aminte la cuvintele sale.

— Cum vine asta ?... Ce-mi pasă mie de ei ?...
Ce ?...

XXV

Porucicul Mironov s-a mutat la Semion. în chilia unde stătuse Kalistrat Efimîci atîrnau acum hamuri și piei de iepure. Cazacii au adus de la oraș teancuri de manifeste în limba kirghiză.

Cu nasul vîrît într-o hîrtie abia sosită de la oraș, Mironov întrebă :

— Unde-i bătrînul tău, Semioane ?

— La prisaca noastră din pădure. Sîntem neam de stupari.

— La prisacă ? făcu placid ofițerul. Și cînd se întoarce ?

— Cred că rămîne acolo peste iarnă.

Ofițerul, rumen cum e scorușul toamna, îl măsură pe Semion de la piept pînă la piciorul șchiop, chircit sub el ca un ciot și mormăi ursuz :

— Bagă de seamă !...

Seara în așternut, Semion tăinui cu nevastă-sa:

— îmi pare că i-a venit o țidulă de la oraș...
despre tata. Că adicălea s-o dat cu răsculații...

— Da noi ce sîntem de vină ?

— Păi, o să zică că-i ajutăm pe zurbagii.

Lavița de sus dintre perete și sobă trosnea încetisor. Se auzea Ustinia smiorcăind a plîns în somn. Stăruia un miros greu de cuptor. Cu mișcări furișe, Agripina se dădu jos din pat și intră tiptil în „casa mare” unde dormea ofițerul. Tălpile asudate i se lipeau de podeaua vopsită.

Suflînd cald în părul lui Semion, Feokla tălmăci îndată :

— S-a și tîrît dincolo !... Zic să vorbim cu Gripina și să-i dăm popii icoanele lu' tata... Și popa o să-l înduplece pe ofițer...

— Păcat de argintăria de pe ele. S-o scot, ce zici ?

— Ducă-se. Se prăpădește avutul, iar lui îi arde de icoane. Trebuie să le dăruim bisericii... Treacă de la noi. Poate așa scăpăm.

Semion se perpelea în așternut. Feokla îl înghionti cu cotul :

— Da dormi odată, Doamne iartă-mă !

Semion oftă.

— O să mă duc la tata...

— Ce face-c ? Hai, dormi...

— Să-i spun să vină înapoi. Că se duce de rîpă gospodăria.

— Vrei să te omoare zurbagiii ?

— Păi de ce ?

— Că l-ai împușcat pe roșul ăla... Nu i-ai auzit pe flăcăii din sat ? Cum vin ai noștri, îi facem de petrecanie lui Semion.

Pe Semion îl trecură nădușelile și aruncă pătura de pe el. Pe jumătate adormită, Feokla mai spuse :

— Trimite-l pe Mitka... Da tot degeaba... Nu-l lasă Nastasia pe bătrîn să plece...

Semion n-a închis ochii toată noaptea. Iar dimineața, după ce a dat apă la vite, s-a dus la popa Isidor.

Acoperind cu palmele lui late ochii unui cal, popa urmărea mișcările argatului care se apropia încetișor cu căruța.

— Îl învăț la ham... șopti el.

Calului îi tresălta burta cum tresaltă în vînt pînza cortului.

Semion veni mai aproape, ca popa să-l binecuvînteze.

— Vreau să dăruiesc bisericii icoanele lui taică-meu.

— Nu le iau ! îl refuză popa și deodată stîrni în jurul lui o gălăgie, de parcă s-ar fi pxiăbușit un copac cu trunchiul retezat.

— La o parte-e !... Urcă !...

Zvîrlind cu picioarele dindărăt, calul porni vijelie spre poartă. În căruța, atîrnîndu-se de hățuri cu toată greutatea trupului, argatul striga :

— E-he-hei ! Ferește-ce !...

Fornăind din nările-i căscate, ca de cal, popa porni spre casă.

— Nu le iau ! repetă el în tindă, iar în „casa mare” preciză : Trebuie resfințite !

— Îs icoane vechi...

— Or fi. Dar tu știi ce-a făcut el cu ele ? Nu știi! Nici eu nu știu! Poate le-a pîngărit... Sau poate că nu...

— Bine, dar ele ședeau atîrnate acolo... care va să zică, îs sfinte.

Popa se lăsă pe divan și-și vîrî în plete mîinile verzi, noduroase :

— Adă-le să le resfințesc, ce să-ți fac!... M-ați omorît, nici nu mai pot să mă rog. Adă-le...

Dmitri zăcea beat în nodul cu fin. Cînd îl văzu pe Semion că se urcă la el, bolborosi cu o voce putredă ca un lemn înecat de apă :

— M-am pilit, frățioare... Nu ș' nici eu de ce dracu am băut... își șterse cu mîneca lacrimile murdare ca ciupercile alea mici, spurcate, și urmă : Nu pot munci, Senia... Gîndeam că după ce... cinci ani... în șir ! O să vin aCasă și-o să m-apuc de muncă... Dar nu pot...

— Ieși afară de te răcorește.

Dmitri sări în picioare și strigă răgușit, cu gesturi mari :

— Eu. frate, nu mă tem de nimic !... Așa să știi !... Ți-oi fi închipuind poate că m-am speriat...

— Atunci, du-te la tata, aruncă într-o doară Semion.

— La cine ?

— La Listrat... La răzvrățiții ăia... Spune-i să

vină acasă. Că dacă-i drept ce vorbește lumea că Listrat Efimîci s-a dat cu răzmerița, noi doi am dat de dracu.

— Să știi, frate : mie nu mi-e frică ! O fac și p-asta ! Mă duc. Iar de pățit, o s-o pățești numai tu, că eu — ce ! Eu mă bag la miliție. Pe leafă ! Știu să trag... Stînga 'mpe' jur ! 'Na-în-te, 'arș !... Stînga !...

XXVI

...Sufletul meu ca norii învăluie cerul, ca al ierbii covor pămîntul cuprinde. Ochii mei sînt galbene focuri, călătore sînt, păsări ; iar vîntul cel verde ce duce pe aripi miresme de pajiști, mi-e glasul.

Am poposit lîngă fiecă inimă cu rîsu-mi și plînsu-mi. Inimi în care-s hățiș, și nisipuri, și bălți cu amețitoare miresme.

Sapă peștele dîre în mîlul din ape. Iar apa brăzdează țărîni ostenite.

Ce de stînci se afundă în nouri ! Ce de zade-s pe stîncile-acelea !

Alelei, voi, munții mei, Munții Tarbagataiu- lui ! Alelei, frate lupane, lupane roșcovane !

Apropiatu-mi-am buzele de inima voastră.

XXVII

Cineva suie încet povîrnișul. Are pe umeri o raniță galbenă și în cap un chipiu de soldat.

Asta ce mai caută ? Că doar o singură potecă duce la fermă.

„Șpion“ — îi dete prin gînd roșcovanului. Se piti în dosul unui măceș și cînd auzi frunzișul foșnind sub pașii celuilalt, ieși din ascunzătoare și ridică arma.

— Stai !

Celălalt își netezi mustața zburlită sub obrazii puhavi, pămîntii, își săltă ranița și răspunse :

— Stau ! Nu credeam să dau peste careva, da văd că ați pus pază, cum scrie la carte. Halal vouă !

— Un' te duci ?

— Unde să mă duc ? La Listrat Efimîci, băiete.

...Măceșul cu roade vîrtoase și roșii ca sîngele. Miros de frunze jilave, putrede. Și pietre — sărace și îndărătnice cum e mujicul.

Roșcovanul își potrivi centura și întrebă :

— Și ce treburi ai cu el ?

— Treburi de familie. Îs feciorul lui, Mitri.

— Aha ! Care va s'zică, ai venit să-l vezi pe tătine-tu. Foarte frumos. Mîă înainte, Mitiușa. Hai să te duc eu.

Rîde în barba-i galbenă. Frunzișul poleiește munții cu aur. C. "rarea se curmă într-un hău în care se zbate și năzuiește-n sus trupul albastru al unui pîrîu.

— De ce-ți părăsești postul ?

— Mai dă-l păcatelor de post! Mai bine mă duc după fin. C-or fi venit de-amu vacile.

— Halal disciplină !

— O să spun că te-am luat prizonier. Ce zici, deșteptule ? Dacă am luat un prizonier, trebuie să-l duc, nu ? Voi cum ați ieșit cu finul anul aista ?

— Binișor. Și a fost și vreme uscată, așa că n-a putrezit de loc. Da voi ?

— Cit s-a făcut au pîrjolit cazacii. Da a fost un fin, mă frate-miu, grîu ! Cum nici bătrînii n-au pomenit. Să-l mănînci, nu alta.

— Auzi că la Kopai a crescut la iarbă...

— Păi, acolo și albina-i cît vrabia.

La fermă, între izbe și hambare — corturi, furgoane cu coviltir de pîslă, vite și cai rătăcind peste tot. Ascunși pe după furgoane, niște băie- țandri se apropiau tiptil de cai ca să le smulgă din coadă păr pentru lațuri. La fîntînă se dondăneau cîteva femei.

— Sat în toată legea ! se miră Dmitri.

— A, sîntem grozavi. Numai Kuzka cîte parale face.

L-a dus pînă în prag. Aici își scoase șapca descoperind o chelie roz. Roz îi erau și ochii, în care se citea mulțumire.

— S-auzim de bine, Mitiușa !... Plecăciune lu' popa Sidor. Bun popă și băftos la stupărit.

Din casă se auzi glasul lui Kalistrat Efimîci :

— Bună, Mitea. Ce vînt ?

— Am o vorbă cu tine, tată.

— Stai să ne pună mai întâi samovarul. Nastasiuška !

Nastasia Maximovna se mișca cu pași moi și repezi aplecându-se ușor, de parcă ar fi cules poame. Fusta—roșie, sinii — ca două puici de iluierar doborî te de alice.

— Cum merge gospodăria ? se interesă Kalistrat Efimîci.

— Prost.

— De ce ?

— Au cartiruit la noi un ofițer, bagă-n el, ceva de speriat. Vrea numai pasăre. De voie, de nevoie, musai să te duci la vînat. S-a gîndit Semion să facă negoț, dan tîrg nu mai sînt oamenii pe care-i cunoștea și pe veresie nu dă nimeni. Și cu ce să plătești, că știi și matale ce cîștig avem!... Apoi, o fătat Beleanka, da dă lapte pe sponci, o fi deocheat-o careva ! Jale, ce mai, să-ți iei lumea în cap.

— Am auzit că iar au pus dări.

— Vai de capul nostru. Zice să plătești din urmă taman din nouă sute paișpe. Mort-copt ! Da de unde parale ?!

— Greu.

— Păi, eu ce zic...

Nastasia Maximovna oftă. Kalistrat Efimîci îi aruncă o privire și se ridică dintr-o mișcare de pe laviță.

— Și de ce zici că ai venit ?

Dmitri își puse și-si scoase iar chipiul, ochii ce-i jucau iute în cap, ca la o sălbăticiune, se împăienjeniră.

— Să te iau de aici.

— Ei, na !...

— Ajunge cît ne-ai făcut casa de ocară. întoarce-te. Dacă-i vorba p-aşa... să vie şi Nas'ta- sia... Deschizîndu-şi larg gura mare şi cenuşie ca mantaua de pe el, urmă cu înfrigurare : Hai- dem ! Că am ajuns de rîsul satului — cîcă te-ai dat cu bandiţii, cu ucigaşii ! Avem, slava Domnului, familie !...

în casă mirosea tihnit a pîine. Soarele de jar şi aur se tolănise în voie pe laviţele largi.

Rostind apăsat cuvintele, de parcă le-ar fi lipit cu răşină, Kalistrat Efimîci răspică :

— Degeaba. Nu plec. Trăiţi fără mine.

Dmitri scutură furios din cap şi trecu, tropăind, lîngă uşă, să-şi stingă ţigara.

Poticnindu-se de prag, intră roşcovanul Nau- mîci.

— Bună. Haide, Mitiuşa, eşti arestat! Scurt!

— Unde ?

— La statu-major. Să te judece.

Dmitri îşi smulse chipiul şi începu să ţipe :

— Nu vreau să mă judec ! Nu recunosc guvernul vostru ! Ce fel de judecată-i aia ?

— O să-ţi spuie acolo. Hai ! Şi nu mai urla aşa, că mujicii noştri-s băieţi veseli, poate te iartă.

XXVIII

Mujicii şedeau pe hamuri. Feţele lor erau de un verde-şters, ca muşuroaiele din taigaua băl- toasă, iar privirea, nepătrunsă şi ascuţită ca rogozul.

Aceleaşi piei atîrnau pe prăjini. Mirosea a sudoare de cal.

Nikitin întreabă :

— Numele ?

— Dmitri Smolin, răspunse Dmitri ca la raport. Din comuna Talița, plasa Aleisk. Numai că eu...

— O să spui pe urmă. Tovarășe Mikeș, ce acuzare îi aduceți ?

Sîrbul se depărtă cu un pas de peretele verde- albăstrui lîngă care stătuse. Era îmbrăcat cu o cămașă trandafirie înflorată cu cusături, iar de după centură i se zbirlea minerul unei grenade. Oamenii zîmbiră amuzați. Cu o minie care părea jucată, spuse :

— A ucis !... Da, da, omuleț mititic ! Ucis ! Luat patruru zece rruble. poarrta rreparat !... Asta ticălos, secătură !... Eu este isprăvit.

Fu o explozie de rîs.

— Halal vorbitor !...

— Isprăvit !...

Sîrbul se aplecă și, cu un gest, de parcă ar fi frămîntat ceva, adăugă apăsător :

— împușcat !!... Asta secătură...

Fălcele colțuroase ale lui Dmitri se muie în sudoare. Mîna îi zvîcni singură de-a lungul trupului spre cozoroc, scapără din călcîie.

— Tovarăși !... Fraților !... N-am fost eu ! Se- mion ! Frate-meu ! Și doar i-am spus : Dă-le banii !... Să-i aducă aici, vouă. Doamne, iartă-mă ! N-a vrut !... Da eu ?! Sfinte Dumnezeule !

Fără să se uite la el, Nikitin spuse :

— Cetățene Smolin, aveți cuvîntul.

Dmitri tăcu. își trase în sus mînele ude de nădușeală și se așeză pe lădoi. Numai picioarele

continua să și le miște dezordonat.

— N-aveți nimic . de spus, cetățene Smolin ? Aveți cuvîntul...

Fălciile late, crăcănate parcă, ale lui Dmitri se mișcă nevolnic. Oamenii întoarseră capul ca de la ceva ce miroase urît.

Atunci Kalistrat Efimîci vorbi cu glas stins :

— O să spun eu, Nikitin. Uite, l-ați zăpăcit de tot. Muiicii tușiră, scuinară, încuviințară.

— Spune. Li strat Efimîci !

Ochii lui întotdeauna fermi se întuneră. Trupul masiv și negru cum e glia primăvara împinse cît colo banca. Întinse spre oameni brațele-i tari și păroase. Glasu-i din adîncul ființei îi îno-încena carnea.

— E doar feciorul meu ! O să eînditi că vă prostesc și de aceea n-o să mă credeți. Da vă spun : nu el, nu el a ucis. Nu vă încărcați sufletul cu un păcat. Alalt a ucis, nu ăsta !... Mie mi-e totuna ! Nu-i am la inimă pe nici unul și am plecat de la ei — mi-au întinat sufletul ! ...Dar, pravoslavnicilor, de ce să luați de pomană viața unui om ?

Dmitri izbucni în țipete pițigăiate, neomenești, întinzîndu-și fața udă și puhavă spre întunericul albăstriu de lîngă masă, bîlmăjea ceva neînțeles. Ca niște bolovani din puhoi se deslușeau doar cîteva vorbe.

— Excelența-voastră... Excelența-voastră...

Nikitin se uita la oameni.

— Mai bine ieși, Kalistrat Efimîci.

Negru și rece ca apele iernii îi era glasul. Și, departe, de gheață erau ochii păroși ai lui Kalistrat

Efimîci.

— Nu ies ! Vreau să știu cine o să-l omoare pe feciorul meu.

Dmitri strigă ca trezit din somn :

— Tătîne !

Dintr-un colț, un glas îl căină :

— Tot nu-l mai învii !

Ieșiră cu toții în curte. Statul-major ținu sfat lângă o căruță. Apoi, sub peretele mohorît și vrăjmaș al hambarului, Nikitin dădu citire unei hîrtii — o coală rece și tare ca o lamelă de zăpadă împietrită de ger.

„Din ordinul statului-major provizoriu al trupelor revoluționare... pentru uciderea mișelească a luptătorilor revoluției... la moarte prin împușcare.“

Mîinile lui Dmitri sînt reci și nădușite. Pieptul i se zbate spasmodic. Genunchii tremură, de parcă și i-ar scutura de noroi.

— Mă fricosule ! făcu mujicul cu arma. Ți-nc-te ! Nici dobitoacele nu se udă cînd le duce la tăiere. Și întinzîndu-i o bărdacă cu rachiu de casă : Bea să-ți mai vii în fire !

Cu mîna-i lungă, fierbinte, Nikitin atinse ușor mijlocul lui Kalistrat Efimîci, și spuse cu o voce mai groasă ca de obicei :

— Nu te mai frămînta, Efimîci ! Nu se poate altfel.

Celuilalt îi luceau dinții cum lucește brăzdarul în țărîna neagră. Vîntul galben îi răsuci vițioanele bărbii lungi, negre și un laț se răsucea să-i gîtuie glasul în horcăiala morții :

— Știu !... Da dacă eu ți-s o piedică, de ce-l

înlături pe feciorul meu ? Eu tot nu plec de lângă tine, priceput-ai ? Așa că mai bine ucide-mă dintr-o dată.

— Nu te mai frământa.

— Omoară-mă dintr-o dată, zic ! De nu, îți găsești beleaua cu mine !... Mă doare — îi feciorul meu !

Mantaua-i gălbuie și largă ca frunzarul plopului. Trupul pe care-l îmbracă se înalță, se' întinde. Ochii au o privire nestrămutată și adîncă cum e taigaua...

— Nu știu pentru ce a venit. Mai bine nu venea ! Da cineva a fost ucis și trebuie să plătim cu omor. Și vom omorî !

Kalistrat Efimîci se depărta fără drum, ca elanul îndoind și rupînd ramuri, luînd hățișul în piept. Pămîntul galben vuia sub picioare, dar și mai avan era vuietul inimii.

— Cu mîna ta ți-o faci ! Dă-i drumul.

— Nu pot !

Crescînd parcă din mantaua lui verde, Nikitin părea un copac uscat în picioare. Pămîntul trist răsufla miresme amare, străine. O pală de vînt trecu prin tufișuri ca o vulpe galbenă.

Inhăță fără veste o cracă frîntă de pin, o smulse, o desprinse de trunchi și izbi cu năduf tufărișul. Și dă-i, și dă-i.

Trosnind năbușit, așchii tăioase zburau în jur și se înfingeau în pămînt. Craca se rupse și din inima ei curse făina, șuviță șerpuită.

Nikitin își dezdoi spinarea costelivă și se îndreptă cu pasul măsurat spre hambar.

— Sentința a fost executată ?

Oamenii jucau cărți scuișind țîșnit în răstimpuri. Roșcovanul ținea banca. Așteptă să se termine turul și în timp ce făcea cărțile, 'răspunse :

— Obligator !

Punînd jos pachetul ca să-l taie careva, întrebă :

— Nikitin, îți dau' și ție o carte ?

— Nu.

— Cum vrei... Banca — patru kerenci !... Care merge ?

XXIX

Fierbea ațîțarea în ochii oamenilor duri cum e stîncă — o stîncă ce înfruntă vînt și furtună. Buturile groase, enorme ale munților abureau în soare.

Vorbea roșcovanul Naumîci :

— Mă fraților, s-au strîns la kirghizi cîtu-i frunză și iarbă. într-o singură săptămînă ! O să fie o sărbătoare, pe cînte.

De după văi și de după Munții Tarbagatai șu- voiau kirghizi spre Kopai.

Iar de dincolo — din taiga, 'din codri, din văi — veneau coloniști și kerjaci, așezați din vechi prin acele meleaguri.

Naumîci plutea printre căruțe, cotigi și furgoane ca o uriașă floarea-soarelui. Șalvarii și poalele mantalei îi erau mînjite cu dohot.

— Mă fraților, s-a hotărît ca baigaua să se ție de Pocroave ! De azi într-o săptămînă !... Dați-i zor !

Atelajele grele mușcau cu poftă din pământul gras și moale ca un cozonac. Legănându-și alene crupele, ca amețiți de băutură, caii bine hrăniți bătătoreau potecile de munte.

Ca aurul clincheteau potecile, ca aurul clincheteau tufișurile.

— Vii, Kalistrat Efimîci ? întrebă cu blîndețe roșcovanul.

— O să viu.

Roșcovanul se răzîmă cu pieptul de căruță și stărui, lungind vorbele :

— Să te duci, poate o să ne prinzi bine acolo.

— Eu, mă ?

Ochii roșcați cuprinseră într-o uitătură toată căruța. Răspunse cîntat:

— Chiar tu ! Ce ! E la mintea cocoșului ! Mi-a dat mie ceva prin gînd. Ce zici, vii ?

Îl sprijini de braț cînd coborî din căruță, de parcă l-ar fi cîntărit, și spuse mulțumit :

— Atîrnă greu ! Țsta are minte, nu glumă !

Cotigile și căruțele se cufundau ca niște pești uriași în valea ce se vedea ca o spumă gălbuie, și ca niște alge erau arborii ce se vălureau jos de tot, muiați în purpură și aramă.

— Hai să te vază semeinicii³.

Geme căruța sub ei. Părul lor alb e ca un maldăr de cîlți. Sumanele-s ca niște saci rupți și parcă nu pielea,

³ De ta *semeiskie* — populație rusa U risirit de Baikal.

ci o pîslă sură se străvede prin găuri.

— Hai, semeinicilor !... Uite aici.

Dinspre moșnegii aceia venea un suflu aspru de vechi. Ca freamătul iniștei erau glasurile lor domoale.

Unul din ei întrebă :

— Tu ești Kalistrat Efimîci ?

— Eu, moșule.

Nu-l prea ajuta vederea. Bătrînul căscă un ochi spelb, cărunt și el, se zgîi, și ochiul se scufundă iar în fundul găvanului.

— Veghează, Kalistrat Efimîci !... Noi veni- răm ca să ne duminim cum îi cu răzmerița aiasta. Ține rînduielile gospodărești, să nu ajungă norodul în sapă de lemn.

Suspinară o dată cu toții, cum mai ușor nici un prunc n-ar suspina.

— Oamenii cad lesne în ispită. Dreptu-i ce spune lumea, că le propovăduiești legea veche și le spui că-i credință nouă ? Așa le trebuie, dacă se leapădă de ce au apucat din moși-stră- moși.

Căruța se depărtă încovoindu-se sub povara anilor mulți. Bătrînețele trăgeau spre glie.

Un hohot de rîs involbură roată barba roșie și, încurcîndu-se în leasa părului, deveni șuierător.

— Acu ai priceput în ce stă puterea !... Da noi ce păzim aici ?!... Auzi, cică fără bătrîni nu se poate. Sau că numai bătrînul înțelept rînduiește cum e drept.

Îl călăuzi pe Kalistrat Efimîci printre căruțe. Pămîntul miroase a dohot, iar căruțele a mușchi de toamnă, subțiri ca pînza de păianjen. Roțile negre păreau ochi nemișcați de fiară.

— Unde mă duci ?

— Vino să-ți mai arăt ceva. Uite cum vine mujicul.

— Nu trebuie... Nu vreau.

Barba se trase iute înapoi. Piciorul se poticnise de o căruță.

— Nu vrei ? Ți-e frică ?

Kalistrat Efimîci abia se stăpîni să nu se răstească la roșcovan. Se întoarse tăcut la căruța lui.

Lîngă căruță — roșcovanul, stînd la taifas cu Nikitin :

— O să durăm acilea o cale ferată cu toate cele de trebuință, spunea roșcovanul.

Iar Nikitin :

— Așa o să facem.

— Categorie ! Iar la listaranul gării să vîndă votcă de trei mii de grade.

— Kalistrat Efîmîci, noi doi va trebui să rămînem în căruță, glăsui Nikitin.

— Cînd ?

— Cînd, cînd ! se înciudă roșcovanul, care se tot fițîia în jurul căruței, cercînd osiile, hulubele. La baiga. Statul-major a hotărît ca pe nacealnicii și pe ăilalți care-s mai de frunte să nu-i scoatem în lume. Foarte simplu. Că-i umflă cazacii, de-aia !

— Și ce, din căruță nu poate să te ia ?

— Om pune la căruță podit din pături cu o bortă, sau, cum s-ar zice, deschizătură. Stai și privește. Și-o vadră de rachiu ca să nu vă înăbușiți acolo... Bea !

Pînă la urmă Kalistrat Efîmîci tot a plecat eu Nikitin la baiga.

Duruie drumul tăiat în piatră. Mai anevoios e drumul din cuget, greu să te cațeri, greu să te uiți înapoi.

Taci și suie. De nu, ești pierdut: te paște prăpastia.

Pavel-ologul atîrna de gîtul calului ca un uriaș scaiete. Părul lui subțire era aidoma pufului și vorba îi era atît de ușoară, că o lua vîntul înainte de a-ți pătrunde bine în ureche.

— Dă-i dracului, Listrat Efîmîci, pleacă de la ei. Eu înțeleg prea bine ce vrei, neică. Dar să știi că nu-i chiar atît de ușor...

întinse dîrlogii, se săltă pe mîini în șa, potrivi ibîncă.

— Prostovanii-s niște ticăloși. Ce să-ți pui mintea cu ei ! Știi ce ? Vino mîine la mine. Îți fac rost de un cal și te duc de-a dreptul la bai. Acolo-i trai. Lei și

mulieră cu tine.

— Nu vreau.

Dînd din gură, ologul trăgea și de dirlogi și se pomeni intrat cu cal cu tot în tufărișul roz- gălbui. Și foșni tufărișul :

— Rău faci, Efimîci...

După un timp, cînd amurgul ajunsese căruța, se apropie Pavel și întrebă, scărpinîndu-și calul între urechi :

— Ce zici, Mikitin, cînd îmi vine și mie rîndul să-ți trag un picior peste bot ? Cum mi-ai tras și tu,

— Cînd ți-or crește picioarele la loc.

— Ba mai devreme-ce-e ! Mikitin, mai devreme-ce-e !

Ridicîndu-se deasupra căruței, brațele lui Pavel ce ieșeau, lungi, din mînele-i zdrențăroase, păreau că întind fiecare cuvînt:

— Mai devreme-ce-e, Mikitin, mai devreme-ce-e !... Apuc eu ziua aceea.

Căruța tîrăște după ea întunericul masiv, și-niliu, învăluit în vaporeasa spumă a lunei. Alte sloiuri albastre de beznă sușuie de o parte și de alta a drumului, iar și mai departe, sînt grămădite alte sloiuri.

Drumul nu miroase a munte, ci a jăriște, iar vîntul cenușiu-roșcat, a coajă de plop.

Kalistrat Efimîci tace.

În capul căruței e înfipt ca un ciot un omuleț, iar de la el se întind două cordeluțe spre căpița întunecată ce aduce a cap de cal. Căpița forăie.

Din spate se auzi glasul lui Nikitin :

— Trebuie împiedicați să treacă la fapte. Tu pentru ce te duci ?

— Ca să mă uit, flăcăule. Baiga îi în fiecare an. Pe vremuri mă luam și eu/la trîntă...

— Iar acum ai de gînd să stai pe cotlon ?

— Da ce „Lisia Zaimka“ e cotlon ? M-am băgat în vatra încinsă.

Kalistrat Efimîci dădu la o parte pătura cu care se învelise și dibui pe întuneric genunchii lui Nikitin.

— Mă, Mikitin, nu mai face pe prostul...

— Mai departe ?

— Ce, crezi că-s copil ? Mă lași să-ți grăiesc © dată din inimă ?

— Spune.

Fînul gros cît o plapumă se mișcă răspîndind sub coviltir suflarea plină, înmiresmată a pămîntului.

— Nu-i lăsa pe oameni să tabere pe kirghizi. Să privească cît le-o plăcea și pe urmă să se întoarcă fieșcare la postul lui. Fără vărsare de sînge. Ce, nu-ți ajunge cît a curs ?

Și urmă Kalistrat Efimîci :

— Mă flăcă-ăule ! Știi și tu ce o să fie — or să dea foc! Or să fure vite! Or să omoare oameni.

— De aia mă și duc, să-i împiedic. »

Căruța gemea din toate încheieturile. Ciotul din față aruncă o privire peste umăr, își suflă nasul și se întoarse la cordeluțele lui.

— Ba o să-i lași, Mikitin, o să-i lași.

— Nu.

— Mi-ai omorît feciorul... O să te iert ! Da tu vrei să momești toate împrejurimile în răscoală. Te văd eu

!...

Nikitin aruncă scurt, ca atunci cînd cade un fier :

— Stai !...

— Trru-uu ! făcu prelung ciotul.

Nikitin îl luă pe Kalistrat Efimîci de umeri și-l întoarse cu fața înapoi.

— Vezi ?

Pe clinurile și povîrnișurile acoperite cu vegetație tină ră de un malachitiu șters zdrăngăneau, venind ca bolovanii la vale, sloiurile întunecate ale căruțelor. Urla tufărișul și hăuleau munții îngînînd neșesălatele cîntece mujicești : *Hei, hei, tu,*

Vulpe, vulpiță,

Hermelină Cu albă

blăniță...

Pămîntul duruia îndesat. Din curmătură venea iz sărat de solonețuri. În depărtare licăreau anemic focurile portocalii ale kirghizilor.

Nikitin își trase mîinile și se întinse în fîn.

— Roagă-te lui Dumnezeu să ne întoarcem.

— Eu?

în loc de răspuns, Nikitin se vîrî cu capul sub pătură.

Ciotul cenușiu-brun din față moțăia. Hăturile atîrnau moale. Pata violetă a căruței se prăbușea în prăpastia drumului.

Agățat cu degetele-i păroase, fierbinți, de co-dîrlă, Kalistrat Efimîci privea în urmă. Vedeă.

Căruțele cîntau. În cîntecele acelea zise de glasuri tunătoare cum e răgetul fiarelor, erau auiele taigalei. Din ierburi, din munți veneau mirosuri de sălbăticiuni care te făceau să-ți ascuți auzul și văzul.

XXX

În „casa mare“ mirosea a seu de oaie. Așa cum sedeau turcește pe pături de pîslă, băii grași și scunzi semănau cu niște iurte. Cîțiva băiețași — *balanci*, călcînd neauzit cu cizmulile — *ici-ghi* verzi, netălpuite, de saftian, aduceau carne de berbec pe funduri de lemn.

Lui Mironov nu-i venea la-ndemîină să șadă așa și de aceea își aduse din bucătărie un butuc.

Un bai cu fața turtită și lătăreață ca un lac de stepă zicea, dînd drumul la brăcinarul de la șalvari :

— Rău docament acum estem. Înainte hîrtia gros ca lemnul, și picetea cît strachina. Ala bun docament. Fromos !

Trecu hîrtia printre degetele-i soioase și o lăsă să cadă pe pătură.

— La noi trebă ordin mare : tu kîrgîz luat domenii de la colonist, tu colonist — marș la Rusia !

Așa ordin trebuia !

Bucățile de seu alb, fierț, lunecau printre degete drept în gură. Bucăți de grăsime păreau și ochii încetoșați de băutură și sături.

Semion desfundă niște bere.

— Cîți djighiți o să ne dați ? întrebă Mironov. Ai noștri au luat Perm și s-apropie de Veatka !...

— Perm frumos *kala* — încuviință baiul Djausei. Popor gras, pentru ce luptat ? Dacă Perm luat, djighit venit la voi. Poate toți de la gherman-război venit, multa !

Baiul Koșkir slobozi un rîgîit, își mîngîie bărbia uscată și tare ca oblîncul șei și-i întări spusa :

— O să fie baiga. Care multe djighit venit, toți la tine venit. Dacă rasboi — rasboi. La djighit place rasboi !

În bucătărie Agripina ațîța samovarul. În cotruță, ținînd întinse picioarele-i umflate, dormea Ustinia. Semion se împiedică de picioarele bătrînei și drăcui.

— Mitri nu s-a întors încă ?

— Nu.

— Că doar n-o fi rămas la răsculați ?!

Feokla ștergea dușumelele lîngă prag :

— Uite ce glod au adus nespălații dracului.

Era șolduroasă ca o căpiță ; trecînd pe lîngă ea, baiul Koșkir rîgîi și înghiți în sec.

— Bun *toi'*. Apițer Miroșka bun !... Gras muiere !...

Seara, chercheliți de bere, băii au prins a cînta cu glasul legănat și ascuțit ca vîntul de stepă. Mironov umbla de colo-colo între ei și spunea mișcîndu-și

anevoie limba, cum ai lopăta clisa :

— Un bunic al meu a fost feldmareșal și-a ținut o nepoată a lui Suvorov. Voi sînteți niște dobitoace...

— Advărat, advărat, încuviințau băii.

Doi ofițeri adormiseră îmbrățișați lîngă pat. Băii i-au făgăduit lui Mironov să-i dea un cal. Baiul Koșkir îi arătă o șa cu ferecătură de argint.

— Una sută țari adevărați am văzut, și o grămadă de țari de-acum. Îți dau șaua — dă-mi o muiere să mă culc cu ea.

Mironov, căruia i se pleoștiseră bețivănește bufanturile pantalonilor de călărie, se tînguia :

— Cît mă chinuiesc aici ! Pe front aș fi ajuns general...

— Advărat...

În momentul acela apăru în prag primarul cel mucalit cu ochii de cicoare și-i făcu semn lui Sc- mion să vină pînă afară.

— Răzvrățiții i-au făcut seama lui Mitri. Și au trimis vorbă că dacă vreți să-l îngropați creștinește, puteți să-l luați. Că ei n-au popă.

În curte jelea sfîșietor Daria. Bocetul răgușit al Agripinei era ca o tuse.

Semion întrebă posomorit :

— Ce-au avut cu el ?

— Știi, cu roșul ăla pe care l-ai împușcat tu atuncea... Răsculații zic că Mitri... și l-au mântuit.

— Da tata ?

— Listrat Efimici ? Nu se știe. Ei, o să te duci ?

— Nu mă omoară ?

— Ba da. Mai bine trimite un băiat. Cît o să dai ?

— Las' că plătim noi.

— Găsesc eu unul.

Lătos și lărmuitor ca un cedru ce se prăvale, popa Isidor venea într-o mîitură. Opri scurt căruța, de parcă ar fi vrut să spintece calul cu zăbala.

— Ho-o ! Ce umbli așa năuc ? E adevărat că l-au omorît pe Mitea ?

— Adevărat.

— A fost băiat vesel, Dumnezeu să-l ierte !

Fluturîndu-și brațele noduroase deasupra calului și a căruței, buciună cu un glas ce părea că acu va prinde căruța și o va ridica în văzduh.

— O să mă rog, fătul meu, o să mă rog ! Gratis. N-o să-i iau un ban. Dacă vrei, o să slujesc și parastase.

Calul popii, acoperit cu un păr verde de un lat de palmă, avea picioare scurte ce scurmau într-una-n țărînă.

— Roiesc albinele, fătul meu ! Grozav mai roiesc ! Da... Mi-au trimis o hîrtie — care vrea să se înscrie în legiunea Sfintei Cruci.

Calul parcă a dispărut, și popa Isidor acoperă totul.

Vuiește și bubuie. Căruța pare cît casa, roțile cît ușa.

— Du-te chiar acu la biserică și pune-l pe paracliser să facă cele cuvenite. Cînd s-o crăpa de ziuă, vin și eu. Ai la mine cinci chile' de miere, să faci pomană de sufletul răposatului. Fie iertat !

XXXI

Koionok, Koionok, unde ți-e bidiviul de azur, cu spinarea ca șarpele în miezul de vară și copite ce scapără puzderii de stele ?

S-a dus duhul în Munții Abakanului și viforul nămețitu-i-a urmele.

I s-au uscat tamburinei *obicile*, gurguiele țitei.

Iată cum s-a întîmplat :

Au venit la șamanul Apo cîțiva djatacinici — calicii calicilor. Le atîrnau peticele — zdrențele putrede, ca frunza iarna.

Au venit și au spus :

— Ak-urus — rusul alb, are de gînd să întocmească o oaste mare din djighiți, care să bată război prin părțile Iugorskului. Iar Kozîl-urus — rusul roșu, nu vrea să se înjghebe această oaste.

Apo răspunse :

— Să nu se ducă djighiții la oaste.

Și au zis djatacinicii :

— Noi sintem oameni săraci, herghelii n-avem, cumîs nu bem, — numai *airan*¹... Primăvara, cînd se cosește iarba, pe noi nici nu ne întreabă.

Și a răspuns Apo :

— Oamenii trebuie să trăiască în pace. Iar- ba-i grasă, vitele tot mai multe. Nu trebuie război. Războiască-se rusul.

Și-au spus djatacinicii :

— Și pe noi tot așa ne taie capul, că nu trebuie război. Dar zicea ak-urusul : du-te la război, și ale tale să fie pământurile. Și vite o să ai de o mie de ori mai multe. Ce-i de făcut ?

I-au pus lui Apo un beșmet — caftan scurt matlasat — din mătasă albastră și i-au strîns pîntecul supt cu o cingătoare ferecată în argint.

Și a zis Apo — șaman între șamani.:

— Vitele multe înseamnă fericire. Vitele puține înseamnă moarte. Pe pământurile alea sînt vite multe. Bine, să mă mai gîndesc.

— Gîndește-te, au spus djatacinicii.

Șamanul aduse din iurtă cenușă în sită, stropi pămîntul dintr-un ceainic cu ciocul albastru și se culcă pe o veliță sură chenăruită cu roșu-aprins. Gîndea.

Rătăcea șamanul Apo, prinț între șamani, prin taiga rătăcea. Aprige sînt iazmele taigalei și iazme aprige a venit să ispitească. Mai străș-

' Lapte acrti subțiat cu apă.

nicindu-le cu fierul, mai bătînd daireaua, mai zornăind strunele *topşurei*. Iazmele trebuie luate din scurt ca şi oamenii.

Peste toate duhurile cel mai mare e Erlik-han ; peste toţi şamanii — şamanul Apo.

Aşa trebuie ! Aşa să fie !

Taigaua întornată mirosea a jilav şi a putred. Ierburile jilave plîng (cine vrea să moară ?).

ra.

Un copac, un copac bătrîn (care poate îl cunoaşte pe Erlik-han încă din leagăn) zuruie, de-

Zi-i toamnă...

Se rugau sfielnic de şaman.

— Gîndeşte !

Spiritele se tem de fier : al şamanului, atîrnă ' ' A . u .
la brâu — **placuşcă** de t ' "ier,
nîie un **hăbîz** ' de uşel. iar între buzele-i zbîr-

Ca să-i înfrunţi pe ruşi, trebuie să chemi duhuri de seamă într-ajutor. Duhuri mai mari ca taigaua — taigaua să le pară păiş ce şuşuie şi se frînge sub talpă. Aici Tengrihii — duhuri mai slabe — nu pot face nimic, şi nici ongonii — sufletele bunilor şi străbunilor — n-ar fi de mai mult folos decît nişte vreascuri ude la aţîţat focul.

Ce duhuri să cheme pentru a-i înfrunta pe ruşi ?

Se şîştăvesc pajiştile şi năpîrlesc de iarbă cum năpîrlesc caii de rapăn.

> Drfmbg.

Și vîntul e aici furios, rusesc, și-și flutură amenințător barba roșie.

Umblă șamanul — se agață caftanul de tufișuri, tufișul agață caftanul. Toți, pînă și pomii au nevoie de șaman. Și e un șaman vajnic, puternic — ca o revărsare de ape, ori ca gerul năprasnic.

De aceea îl și cheamă Apo. Un nume tare cum ai zice armă, cum ai zice votcă.

E greu să îndupleci toate duhurile.

Și cuvîntă Apo în aul :

— O să fac *komla* — vrajă mare. Goni-voi după duhuri cu fierul, cu criță și cu gîrbaciul și le voi strînge grămadă, voi băga frica în ele și atunci le voi descoase. De frică or să spuie adevărul.

Și au răspuns șamanului *aksakalii* — moșnegii cu bărbile ninse :

— Mare e Kutai-Allah, mare e Mahomed, profetul său. Dar Allah i-a părăsit pe kirghizi. Fără Dumnezeu sîntem ca pruncul fără lapte. Cheamă și înduplecă, Apo, vechile duhuri.

— Zeii străvechi sînt grași și odihniți de atî-ția ani de cînd nu i-a tulburat nimeni. Allah însă a obosit și nu vrea să mai știe de kirghizi. Pune mîna pe arcan, Apo, și cheamă duhurile !

Așa au vorbit djatacinicii în ghiorăitul mațelor goale, că n-au de nici unele, cum n-are iarna pic de căldură.

Zilele treceau pustii, zdrențăroase, vinete de frig. S-au adunat de prin aule kirghizii aduși cu sila de ofițerii ruși din taberele rătăcitoare prin stepă.

S-au strîns mulți, ca țîntarii în verile umede și s-au

bulucit în jurul iurtei șamanului Apo. Așteaptă. S-a aprins un rug cu surcele sacre de lemn rășinos. S-au aruncat în flăcări ierburi sacre care plac duhurilor cum îi place omului cumîsul. Din ierburile acelea ieșea un fum portocaliu, amețitor ca votca și dulce ca mierea.

Deasupra iurtei — cerul verde, în jurul iurtei — chipuri lacome. Un singur ochi galben în jurul iurtei. Dar iată că zornăiră cele două strune ale *toigurului*, șamanul Apo lovi pămîntul cu piciorul și porni în jurul focului.

— Alei, duhuri-*ongoni*! Suiți-vă în bărci de mestecăn cu vîsle de aramă și coboriți din Munții Abakanului ! Alelei !... Aveți buzele grase și lucioase ca berbecul tînăr, și pletele v-au crescut lungi și cărunte de cînd nu v-a mai tulburat nimeni ! Alelei !... Taigaua ce vuieste-n jur e în toate felurile : și verde, și neagră, și albastră. De toate felurile sînt și oamenii din jur — turme, herghelii de oameni, rumegă, cum rumegă primăvara dobitoacele iarba.

Șamanul izbi pămîntul cu piciorul. Se mînie și răcni pămîntul, urlară oamenii :

— Pe ei, șamane ! Nu-i mai cocoli atît ! Mînă !

Șamanul luă drîmba. Limba-i de oțel porni să urle ca elanul cu săgeata înfiptă-n coastă. Șamanul fugărește și înghesuie flăcările, vijelios, ca armăsarul în herghelie. Gîtul și caftanul îi sînt learcă de nădușeală, pînă și amuletele-s ude : strașnic mai adună duhurile șamanul Apo !

— Ehei-hei... Voi, Tengrihi cu cîte opt bărbi, sălășluiți în Munții Abakanului unde omătu-i ca zahărul rușilor, iar frunzele mestecănelui de aur

chinezesc ! Puneți căpăstrul misirilor cu coame albastre, lepădați-vă tronurile pe gheață și coboriți la noi, în valea Kopai ! De nu, o să vă ard pe toți cu gîrbaciul și o să vă canonesc cu fierul. Alei !... Pe inima-mi de piatră mi-am ascuțit custura !... Alelei, custură de oțel, ce strașnic mai taie ! Cu trei zibeline am plătit-o rusului !... Alelei !

Geme iurta de bulucul kirghizilor. în iurtă-i fum și miroase a seu — seu din ăl bun de la coada berbecului ; duhurilor mult le place seul. Dar omul nu le e pe plac, și duhurile nu mai vin. Și fugărește șamanul flăcările, și focul îl ațîță pe șaman. Ca votca și ca mierea e fumul ce nările-i umple și urechile.

Bate șamanul în daireaua-tercgwr. Rage dai- reaua ca ursul singuratec, de răsună taigaua cale de cinci verste în jur. Și cinci verste împrejur se roagă kirghizii : Strașnică vrajă face șamanul Apo.

Și urlă daireaua fără ostoire ca vîntul albastru în Tarbagatai.

— Ehe-hei !... Erlik-han, tu care ești stăpîn peste duhuri ! Prinț bogat cum altul nu-i, prinț

ce-și înhamă calul cu chingi de mătase, și frâu îi pune râul Aban !... Coama fulgerului tău e mai stufoasă ca cedrul ! Iar căpăstrul e din lână toarsă, chinezească. Pune, Erlik, șaua pe cal, nu mai sta să-i dai grăunțe. Grăbește-te, Erlik, încalecă pe calul flămînd. Îți vorbește și te zorește șamanul Apo din neamul Cekmenului, părintele tuturor șamanilor !...

Cîntă lebăda cu toate cele douăsprezece strune ale ei. Daireaua răsună zbuciumată în mîinile amîndouă. Colți de lup rînjesc clopoței de pe veștmîntul șamanului.

Nu, șamanul nu se înalță în văzduh !

Nu-i apare pe buze sfînta spumă albastră !

Degetele nu se crispează pe amulete înhățînd duhurile !

Șamanul nu pornește în zbor deasupra taigalei !

Iurta se cutremură, se văietă, urlă.

— Adă-i pe zei, șamane ; adă-i pe toți zeii străvechi !

Și iar goni Apo după flăcări.

Daireaua, kobîzul, lebăda cu douăsprezece strune, glasul sfredelitor al șamanului :

— O-o-o !... Io-io-io — ă-ă-ă !

Duhnește dogoarea și preasfînta nădușeală a goanei. Des ca apa e fumul. Ca puhoaietele primăverii e urletul.

Nu se înalță șamanul : duhurile n-au venit.

Și a spus Apo :

— Nu mă ridică zeii, nu mă lasă să mă înfățișez înaintele ! Am spart daireaua. De zece ori săvîrșitu-s-a vraja cea mare și zece șamani au zburat deasupra taigalei și a Munților Abakan...

Urlă kirghizii :

— Roagă-te, șamane, cheamă-i pe zeii străvechi !

Cu capul în piept, Apo înțepenise lângă focul în care ardea daireaua. Era la capătul puterilor. Spuse cu un glas sfârșit ca pîlpîirea unui tăciune gata să se stingă :

— Puțin le pasă duhurilor de noi. Nu vor să vină, nu se mai tem. Trebuie să-i chemăm pe zeii rușilor, să ne închinăm zeilor ăstora, vajnici...

Atunci se apropie de foc Alimhan :

— Am lucrat la ruși și i-am văzut pe toți dumnezeii lor. L-am văzut și pe Kalistrat, marele lor șaman. E — oho ! — cît cedrul. Hai să te duc. O să te rogi cît o să poștești.

Au înhămat la căruță, și șamanul Apo a pornit fără zăbavă prin întunecimea flocoasă a pădurilor jilave, să se închine dumnezeirilor rusești.

În negrul nopții, negrul putred al codrului e și mai negru.

Luna aninată sub brazi ca o amuletă s-a desprins și cade, cade, cade...

Popa Isidor grija știubeii. Maxim, argatul, luat dintr-o familie de coloniști așezați mai tîrziu în locurile acelea, era moale de mîină și nepriceput. Așa că popa făcea singur toată treaba. Se vînzolea prin stupină semănînd el însuși cu un știubei înverzit de mușchi, sufla zgomotos și bombănea :

— Habar n-aveți de nimic, neisprăviților ! N-ați învățat și voi ceva, acolo, în Rusia, înainte să vă oploșiți în Siberia ?

Lîngă gard se opri o căruță din care se ȋtea țeasta neagră țeпоasă și ochii galbeni ai șamanului Apo.

— Toată stima preotului kirghiz !

Reținu în palmă degetele descărnate ale șamanului, apoi se rezemă de căruță și, suflînd miere în fața celuiilalt, îl iscodi :

— Ce vînt te-aduce pe la noi ? Cică kirghizii se leapădă de religia mahomedană și se întorc la credința veche?! Iar o să facă șamanii treabă.

Popii îi jucau în cap ochii mici și iuți ca purecii.

Din căruță se ridică ostenit glasul șamanului :

— La tine Dumnezeu cum este, arătat ? Acum vreme grea, toți dumnezeii adunat trebu ! *Solai...*

Urcînd în căruță, popa Isidor răspunse :

— Vorba ta : Afurisite vremuri. Multe lucruri nici eu nu le deslușesc limpede, de parcă am chiorît. Și taman acum mi-a venit o hîrtie de la oraș : Flamura verde... detașamente religioase pentru kirghizi... Război sfînt... Pricepi ?

— Război nu bun. Mai bine război nu este.

— Și pentru ruși — legiunea Sfînta Cruce.

Popa mîină căluțul spre casă. Plecîndu-se spre fața șamanului, nemișcată ca un cîmp înzăpezit, vorbea în gura mare :

— Nimeni nu ȋnțelege nimic ! Da ție ce fel de dumnezei ȋți trebuie ? Isus, Maria ori Sa- vaot ?

— Toți ! Mai bun toți gramadă ! Sau unu mare cît cămilă.

Pe popă îl umflă rîsul. Șamanul își coborî pleoapele subțiri prin care ochii se străvedeau ca jarul prin cenușă.

Isidor întoarse capul și mai rîse încă o bucată bună zgîindu-se la copaci.

Iar acasă, se prelinse iar pe lîngă pereți ca un vălătug de fum verde. Apo ședea ghemuit pe podea, gheboșat în caftanul lui murdar, înzorzonat cu amulete. Mirosea a airan și a focuri de tabără.

— Ce dumnezei îți trebuie ? Al nostru-i „ca- re-le ești în ceruri“. Pricepi ? Acolo, su-us !

— Nu bun. Treba mai aici. Dumnezeu gras trebu.

— Vrei să treci la religia creștină ?

Fulgerat de acest gînd, Isidor începu să alerge prin odăi răsturnînd scaune și zbierînd bucuros :

— Ba nu zău, treceți toată herghelia. O să vă botez în rîu ca Vladimir Apostolicul !... O să vă stropesc cu apă. Că sînteți mii și mii ! Ei, și-atunci o să fie o singură oaste : Sfînta Cruce. Arde-i pe bolșevici după legea pravoslavnică !

Luă de pe masă o carte groasă de rugăciuni, o deschise deasupra frunții șamanului și, izbind cu pumnul în scoarțe, strigă :

— Botezați-vă ! Religia noastră e mare și tare.

— Foarte tare, mereu bate pe kirghizi !

—T Și o să vă mai batem ! Creștinați-vă. Atunci și voi o să-i bateți pe pagini.

— *Ciaksî !... Bun !*

— O să mă rog o zi întreagă, stînd în apă sfințită. E prea puțin ? Stau și seara. Așa e bine ? Ce zici ?

Se năpusti ca o vijelie prin odăi căutînd-o pe preoteasă.

— Mamă, auzi, mamă ! Poate mă face arhiereu ! Poate o să ridic o mănăstire în prisacă.

Șamanul se uită repede în jur. Nimeni ! Sări în picioare, apucă molitfelnicul, îl băgă în sîn și se ciuci iar lîngă ușă.

Popa dădu buzna în cameră rostogolind cuvinte groase ca niște butuci :

— Ei, primești să te botez ? Să-i lămurești pe băii tăi — cînd popa Isidor spune un cuvînt, e sfînt !

Șamanul arată icoanele.

— Aista Dumnezeu vesel, chiabur... Negoț ioc, *altîn*¹ ioc, și el îmbrăcat caftan de aur.

Pipăi icoana, îi trase o sfîrlă.

— Aista Dumnezeu vesel ! La așa Dumnezeu se poate face strașnic *Komla*. Mai mari este ? Cît cal ? Cît o harabana ?

— Sînt. Să mergem la biserică. Să te inițiez. Dacă mi-ai mărturisit năzuința ta, iar eu sînt aidoma cu patriarhul Constantinopolului... Și cu Vladimir Apostolicul !... Haidem !...

înșirați de-a lungul pereților, sfinți mai mari și mai mărunței, îmbrăcați în argint, priveau obosiți din icoane.

Şamanul fu încântat.

— Asta bun Dumnezeu ! Ăl mai — ăl mai Dumnezeu !

— Botează-te pînă nu-ngheaţă riul !

Plimbîndu-şi palma pe pereţi, Apo cercetă pe rînd icoanele.

— Icoane vechi, adevărate ! Uită-te la asta !

Şamanul cercă icoana cu unghia lui lungă şi murdară.

— *Ciaksî* caftan — argint bun, adevărat, nu polonez. Cîte iapă vrei pe ea ?

— Ce face-e-e ?!

— Vinde la mine Dumnezeu aista ! Cîte iapă vrei ? La mine este multe. Vrei berbec — dau berbec. Cere !...

Popa se cruci, se trase mai spre uşă şi de acolo începu să răcnească.

— Norocul tău că ne aflăm în loc sfînt, altfel îţi crăpăm ţeasta, ticălosule !... Auzi, să vînd icoane unui nebotezat. Ai căpiat ? Ce, vrei să faci focul cu ele ?

— De ce foc ? Vremea grea, burta gol, vreau făcut rugăciune !

— Icoanele astea-s dăruite de Kalistrat Efi- mîci, căpetenie de bandiţi. Poate că într-o zi o să se căiască. E o avere ! Da tu nu-nţelegi.

— Noi înţelegeam. De ce nu înţelegeam Î . Vrei tocmeală. Ştim Kalistrat, mare negustor, vrea bătut la kirghizi. E-eh !... Oftă şi trăgîndu-l uşurel pe popă de sutană, spuse şovăielnic : Auzi, dacă vrei muiere dau la tine zece muiere tînără, ٲha-a !... *Ciaksî* muiere-fata mare ! Başca butoi cumîs, başca berbec, capre ; bea, manîncă dimineţa, seara ! Iar cînd *min* şaman Apo

murit — șaman te faci ! Vino cu Dumnezeu al tău cu tot !

— Mie îmi spui toate astea ? Să mă dau cu păgînii ? Cu nebotezații ?...

La plecare, șamanul mai spuse din căruță :

— Preț la tine mult mare. La mine .în cap nu intram. Nu pricepam...

XXXII

Bocind și văitîndu-se, Agripina alerga de-a lungul gardului. Părul despletit îi curgea rîu pe piept și pe umeri, iar glasul izbucnea tăios ca pietrele din unda înspumată.

— Vai, nu pleca ! Mi se frînge inimioara !... Că-mi spunea ea c-o să fie jale mare... că sînteți numa cincizeci de soldăței... Răzvrățiții lui tătuca pe toți or să vă căsăpească. Doamne sfinte !

Jalea a înlăcrimat pămîntul sub norul ca o albcață-n cer.

Ofițerul ședea în șa somnoros, ca o floare ce se ofilește. Numai buzele-i erau roșii ca focul.

— Termină cu bîlciul ăsta ! Ce vrei să se întîmple ?! La Baiga o să formăm detașamente de mii de oameni. Iar răzvrățiții ăștia, cum le spuneți voi, au fugit ca să nu plătească dările.

Cînd o să le tragem o mamă de bătaie, au să se învețe minte.

Agripina bocea înainte, tîrîndu-se cu pași

împleticiți de-a lungul gardului ca hameiul pe tulpina cedrului. Zbuciumul acesta îi întinerea chipul și ochii.

— Cu ce am greșit, Doamne, cu ce te-am mîniat, de mă pedepsești atîta ?... Tata s-a dat cu tîlharii și nelegiuiții ; cine mi-e drag se va tăia cu tătuca în săbii. Sfînta Fecioară de la Abalat !

— Ajunge !

Lovi calul cu cravașa între ochi. Calul țîșni spre nor, apoi porni ca vîntul, luînd dușmănos drumul în copite. O cizmă de lac ; soarele sclipi în ea de după nouri ; o împrôscătură de glod se prinse de gard ca o aripă de cioară...

S-a dus ofițerul Mironov.

Se zbuciuma Agripina frîngînd cu pieptul nuiielele gardului.

Se apropie șontîcăind Semion. Era beat. Luă o mînă de noroi și-i zvîrli în față.

— Dă-ți poalele peste cap, Gripino, bea și petrece ! Beau și eu de sufletul lu' Mitri. L-au adus. Mîine îl îngropăm.

Zgribulindu-și umerii strîmbi în vîntul tăios și umed, mormăi :

— Și cu bătrînu... cu Kalistrat Efimîci, mai am eu o răfuială, de-o să i se scurgă mațele. O să mă pomenească el !

Galbene sînt focurile kirghizilor.

Galbene sînt focurile rușilor.

La kirghizi latră cîinii. La ruși latră crinii.

Iar la mijloc e o poiană năpădită de nisip. Cîteodată se reped cîinii pînă la poiana aceea — dintr-o parte ai rușilor, din cealaltă, ai kirghizilor — și hămăie, și urlă.

Peste trei zile începe baigaua și cîinii o știu.
O știu și oamenii. Pentru asta se și adună aici, de-o
parte — rușii, de cealaltă — kirghizii.
Pe poteci vin herghelii ; așa-i kirghizul: cu herghelia
după el.
Pe poteci vin puști ; așa-i rusul : cu pușca după el!
Și cîinii se bucură : o să se fiarbă carne. Și uite ce de
herghelii ! Carnea o să zacă prin tot locul (că și
puștile-s multe).
Fumul focurilor e portocaliu.
lângă unul din focuri șade șamanul Apo : s-a întors. în
jur, kirghizi. Mestecă tutun.
Copii cu piei de oaie aruncate pe umeri peste pieile
goale.
Cai priponiți cu funii împletite din păr.
Ca slobozit din arcane, vîntul galben-roșcat, cu capul
săltat spre văzduhuri, se zbuciumă, urlă.
Ori poate cîinii urlă ?
Și-i noapte. Și-s focuri. Și tace șamanul Apo.

XXXIII

Iar dimineța a poruncit șamanul Apo să fie chemați
toți djatacinicii, toți aksakalii.

O lumină roșietică se așterne pe iarbă și arbori.
Spintecat de steiuri tăioase, văzduhul vîjîie, șuieră.

Și a zis Apo :

— Am fost la șamanul rus. Nu-i vinde pe zei, și-i
păcat, că fac toate paralele, sînt bogați, îmbrăcați cu

halate de argint și cu chipurile turtite, cum îs cele de pe bani. Niște zei pe cinste !

— Avem nevoie de zeii rușilor, și-au dat cu părerea djatacinicii. De zeii care luptă mereu alături de ruși. Tu cum zici ?

Și a răspuns Apo :

— Uscatu-mi-s-au gândurile cum se usucă stepa în toiul verilor. Am vegheat toată noaptea pentru ca să gîndesc pe răcoare.

— Spune, șamane !

— Baș-șamanul rușilor nu vrea să ne facă și nouă parte din dumnezeii lor. Nici să ne dea așa, nici să ne vîndă și nici nu vrea să vină șaman la noi. Că la ruși e votca, la ruși sînt cutii care cîntă, la ruși e trai și berechet...

— Bun. Și ?

— Bun, și uite ce m-am gîndit și ce vă spun vouă : pe zeii ăștia trebuie să-i furăm.

Au privit djatacinicii cenușa focului sacru, kobîzul, veșmîntul șamanului, și au oftat punînd ochii în pămînt :

— Bismillah ⁴ !...

⁴ Începutul unei rugîciuni.

Și a vorbit cel mai bătrîn și mai curajos dintre toți, unul cu o barbă ca un cot de pînză albă :

— Grea treabă!... Or să ne bată rușii, de avem să murim de cîte zece ori fiecare.

— Grea treabă ! — încuviințară și djataci-
nicii. Rușii bat rău !

— Rău de tot, confirmă moșneagul cel mai bătrîn. Eu n-am furat decît cai, și cum m-au bătut ! Da pentru zei, poate c-or să-l bată și pe răposatul tata. Că-s vicleni !...

— Vicleni.

Au amuțit.

De răsufierea lor tresaltă pătura de la intrare, s-au aburit cuferele de tablă și s-a bulzit cenușa în vatră — grea e răsufierea kirghizilor.

Apo și-a lepădat caftanul, și-a scos și cămașa *kuilek*. Goliciunea i se descoperi întunecată și zbîrcită cum e pămîntul toamna.

Și cuvîntă :

— Mă sui pe piatra sfîntă Kopai și mă arunc în lac. Vreau să mor. Ne e milă de zece kirghizi cînd s-ar putea să ne prăpădim toți ca țîntarii în fum ?

Au răspuns djatacinicii trăgîndu-și șalvarii.

— O să ne ducem să furăm zei.

— O să ne ducem, întări și cel mai bătrîn.

Acoperișurile comunei Talița dorm ca ameteite de samagon. Deasupra lor doarme cerul ce se zărește printre nouri albăstrind ca șamagonul, cum se străvede pielea mujicului prin găurile zdrențelor.

La căsuța paznicului bisericii e lacăt — paznicul e dus la pescuit.

Nu, să nu spargă ușa. La furat trebuie să intri pe

fereastră — așa se fură din bătrîni, așa e datina.

Și a spus Apo :

— Pune pătura la fereastră și apasă.

Au acoperit fereastra cu o pătură udă, de pîslă, au rezemat de ea o bîrnă și au apăsat. Cer- ceveaua cedă cu un trosnet înăbușit și geamurile căzură pe podele.

Ca un fișuit de porumbei fremătară somnoros în turlă clopotele.

Și a dat glas Apo :

— Nu vor zeii să plece. S-au deprins aici.

Cel mai bătrîn zise :

— Nici vita nu se dă plecată, cînd te duci s-o furi. S-a învățat cu grajdul.

Trei djighiți tîneri și subțiri ca trestia se vî- rîră în golul ferestrei. Culcat cu burta pe pervaz peste cercevelele rupte, șamanul îi îndruma cu o șoaptă fierbinte :

— Pe ăi mai mari. Care-s lîngă perete. Sînt zeii lui Kalistrat. Bătăioșii.

Trecute pe fereastră, scîndurile răsunau ușor. Dușumelele lipăiau. Din biserică adia un miros de tămîie.

Apo oftă :

— De unde să luăm și noi iarba asta ? Strașnică iarbă. Poate de dragul ei ne-au părăsit zeii cei vechi.

Deodată își aduse aminte și începu să tremure tulburat.

— Daireaua, căutați daireaua...

S-au apucat djighiții să scotocească prin toate ungherele, dar își pierdeau timpul de pomană, că nici unul nu știa cum arată daireaua rușilor.

Unul aduse o cupă mare și grea.

— Fie, se resemna Apo. Băgați zeii în saci și să mergem la piatra sfântă Kopai.

În tabăra ridicată cu prilejul baigalei, ofițerii ruși beau cumîs în iurta de pîslă albă, largă ca. un stog căzăcesc, a baiului Terten.

Cînd șamanul ajunsese lîngă grămezile de tizic, îi ieși fuga înainte un băiețaș.

— Au venit niște nacealnici ruși cu farfurioare de aur pe umeri.

A spus Apo :

— Să se adune poporul. Și nacealnicilor să le dați carne, cumîs și nu uitați un povestitor bun de gură, asta le place rușilor.

— Ei, Apo, îl întrerupse Alimhan, la baiga ofițerul rus are de gînd sa ia djighiți la oaste !

A răspuns Apo, șaman între șamani :

— N-o să-i ia pe djighiți. Am adus zei noi. Și zeii ăștia noi vor născoci ei ceva.

Kirghizii se strîngeau lîngă iurta șamanului. Biciuiau caii ca să se zbuciume și să tropăie. Lăsau armăsarii la iepe ca să necheze. Prindeau mînjii cu arcanul și-i tîrau spre mamele lor.

Cînd ofițerul Mironov întreba :

— Ce-i hărmălaia asta ?

I se răspundea :

— Kirghizii sînt voioși că or să plece la război împreună cu nacealnicii și-și aleg cai.

Iar cînd întreba Mironov :

— Aveți cumîs ?

I se punea dinainte și cumîs, și carne de berbec, și *baursaki*⁵, și zarzăre uscate, și stafide.

— Mănîncă, «rui-capitan-nacealnic...

Și a spus Apo :

— Se vor aduce ierburi verzi, mîngîioase ca untul și se vor înfășură zeii cu ierburile acele. Și se va tăia un berbec tînăr și se va aprinde focul pe piatra Kopai.

A ridicat cupa — daireaua grea a rușilor — și, izbind-o cu topuzul de șaman, porni în jurul focului cîntînd :

— Ehe-hei !... Dusu-s-a duhul Koionok din Munții Abakanului. Zăpada i-a nămețit potecile, ghețurile s-au încheiat în urma lui. Doarme duhul Koionok în locuri neștiute ! Ehe-hei !...

Cîțiva kirghizi stau roată în jurul focului cu zeii cei noi, strălucitori, în brațe. Sudoarea le-a umezit mîinile, le-a muiat caftanele. Și-au scos din cap *arakcinele* și strigă :

— Ajută-ne, Dumnezeu rus, ajută-ne !

Șamanul ia o bucată de carne și o agită prin fumul roșu și lipicios, ca și carnea. Bate în daireaua rusă și cîntă :

— Ehe-hei, zeii ruși, zeii cei buni, ajutați-i pe kirghizi ! Că au kirghizii vite cu duiumul : berbeci,

⁵ Măruntaie.

iepe... Și cîte jertfe o să vă aducem ! Nu sînt zgîrciți
kirghizii !

— Ajutați, voi, zei în halate grele !... Șamanii voștri umblă în caftane lungi și nu știu să joace bine. Da noi vă vom aprinde focuri din lemn sfânt de cedru, de ar fi să ardem și o jumătate din taiga. Ehe-i. Ajutați-ne, zeilor !

Scoate șamanul din sân cartea și o trece și pe ea prin fum. Tamburează șamanul, joacă șamanul, strigă șamanul:

— O-o-io-io !... Zei ruși, voioși cum e votca !... Aici este slova cea groasă și plicticoasă cu care vă mînau la treabă. E grea, de mă doare mîna s-o țin ! De la mine auzi-veți vorbe ușoare și desfătătoare cum e cumîsul.

— Și iată... Zvîrlu în flăcări biciul șamanilor voștri și vă voi vorbi cu blîndețe — sînteți zei bogați și la ruși v-ați deprins cu huzurul.

— Zeii trebuie îmbunați, aduceți zeilor jertfele !...

Piatra Kopai se înălța roșcată și ușoară pe malul lacului. Pe ea stă șamanul, pe ea și kir-ghizii.

Dănțuiește șamanul cu spumă pe brațe.

Zeii cei noi în ierbi înfășați, în brațe se biție, țîție ! — la fel clăbuciți de o spumă verde-roșietică.

Bate daireaua șamanul și strigă :

— Ehe-hei, răspundeți, lăsați pe șaman să vorbească cu voi, ajutați-ne.

Inimile se zbat înspumate, se zbat zeii, stîncă ; se zbuciumă și lacul de la poalele ei. Vitele din aul, iurtele — totul strigă :

— Ajutați-ne !

Roșcovanul Naumîci prindea pături pe cercurile coviltirului.

În jurul focurilor stinse, înfășurați în cojoace, dormeau mujicii. Căruțele își zbîrliseră hulubele și în semiîntunericul galben-cenușiu părea că crescuse peste noapte răchită-n zănoagă.

Și nu erau într-însa decît nisipul din care dădeau niște buruieni spălăcite, mărunte ca nisipul, și lacul năpădit de stufăriș, și soloneții așternuți parcă din lespezi de sare.

S-a întors Nikitin care dăduse ocol taberei. Era legat de falcă — îl dureau măselele.

Naumîci îi spuse :

— Vă ducem chiar lîngă locul unde o să fie lupta și zicem că-s niscai oameni bolnavi sau mai știi eu ce... dacă întreabă careva.

— Au venit cu arme ?

— Arme ? se miră Naumîci scărpinîndu-se cu ciocanul între coaste. Păi, parcă ziceai să nu ia.

— Nici nu trebuie.

— De-aia nici n-am luat. Disciplină ! Ce, parcă ei nu pricep ?

Din căruță dădu glas Kalistrat Efimîci :

— Ba au luat. Nu te uita la el.

— Arată unde-s, se burzului Naumîci. Le mă-nînc !

— Dacă le-ați ascuns...

— Atunci, tacă-ți gura ! Asta-i treaba ta aici. Eu-s statul-major, eu răspund. Ai priceput ?

...Dimineata se rostogolea uscată, galbenă, sclipitoare.

XXXIV

Sclipitori erau și ofițerii pe fundalul iurtelor. Băii cu căciuli mari de vulpe călăreau buiestrași ce jucau în frâu. Djighiții porniră chiuind.

Spuse Kalistrat Efimici :

— Baiga !

îndoind un capăt de pătură, Nikitin repetă, bucurându-se parcă :

— Baiga !

Nisipul din zănoagă e galben ca untul. Oamenii par frunze lucioase crescute din pământ. De o parte — kirghizii, de cealaltă — coloniștii.

între ei, fișia mătăsoasă a nisipului galben. Răsuflarea cailor se iuțește. Nădușeala oamenilor se îngroașă, se întetește. Urlă căruțele, urlă oamenii, urlă nisipul — întreg pământul urlă.

Deasupra poienei și a lacului trandafiriu stăruie praful.

Aduseră căruța la marginea poienei. Nădușit, de-i era și șapca udă, Naumici își croia drum prin mulțime, strigând :

— Nu te împinge ! Nu te împinge ! Avem aici niște bieți bolnavi.

Mujicii se prăpădeau de râs.

Un ofițer cu urechile ca para focului își purtă calul pînă în mijlocul poienei, se aplecă spre oblînc și — foarte emoționat — ținu o cuvîntare confuză despre legiunile Sfintei Cruci, despre detașamentele Flamurei verzi, despre apărarea patriei. Calul lui corbiu fremăta pe loc, juțin- du-și mușchii. Naumici zise :

— Ast da cal !... Să fii numai cu ochii pe el !...

Apoi țîșni săgeată un djighit cu un berbec culcat de-a curmezișul șeii. Alții se' luară chiuind după el căutînd să-l ajungă și să-i smulgă berbecul.

— Cine izbutește, a cîștigat, spuse Naumici spre căruțe. Mujicii stăteau pădure cu mirosuri puternice. Nici unul nu ieși pe poiană. Doar cîte un djighit ce trecea în goană le flutura pleoapele păroase cum mișcă adierea frunzele.

— Ai noștri ce fac ? Nu se iau după el ? întrebă Nikitin.

— Ai noștri așteaptă să înceapă trînta... Că asta-i numai așa... Hîrjoană...

Cîțiva pui de kirghizi, cu spinările goale, călare pe căluți scurți de picioare, se luară la întrecere.

— Ehe-hei ! hăuleau kirghizii. Dar ca și înainte, mujicii stăteau pădure deasă în care nu fremătau decît ochii. Kirghizii priveau această rocă de trupuri întunecate, șirul lînos al bărbilor nemișcate și, amuțind, se buluciră și ei.

în căruță miroase acru a pătură udă. Privind prin crăpătură peste umărul lui Nikitin, puteai cuprinde tot cîmpul ticsit de oameni.

— E cald, spuse Kalistrat Efimîci.

Nikitin părea că vrea să străpungă pătura cu degetele-i lungi, îngălbenite de tutun. Răspunse fără a se dezlipi de deschizătură :

— Nu. Mie mi-re rece.

Mai veneau și alții pe jos, cu căruța, călare.

Nu nisipurile, nu pămîntul răsuflă, ci oamenii aceștia-n cojoace și sumane. Se înnegrește pa- mîntul, spre adînc se încovoiaie. Numai stîncea cea sfîntă,

Kopai, mai lucește, și lacul ce i se așterne la poale.

Și-a spus șamanul Apo aksakalilor.

— Mă înăbuș. Totul în mine e coclit. De ce stau rușii grămadă și tac ? De ce nu petrec, nu se-mbie la jocuri ?

Au răspuns aksakalii.

— N-ai grijă. Rușii nu se veselesc dintr-o dată. Rușii vor să vadă trînta.

Și au spus băii:

— Unde-i batîmul Dokai ? Să fie gata.

— E prost aici în căruță, se plînsese Kalistrat Efimîci. N-apuci să vezi decît cîte-o coamă, o coadă de cal, ori un dos de kirghiz. Să ieșim.

— Nu-i nimic, îi strigă prin pătură roșcovanul Naumîci. Mai rabdă, ștabule. Tot n-ai ce vedea. Stai să-nceapă lupta.

Barba îi flutura ca un drapel galben peste căruțe.

E abur de votcă în aerul ce-l respiră mujicii. Ca beat e cerul deasupra poienei. Ca bete le sînt chipurile sub hățîșul părului.

— Dă-ă-ă-i !...

— Hai, Kuzma !...

— Pe el !

Și cuvîntă șamanul Apo :

— îmi bate inima ca daireaua cea sfîntă. Nu ne lasă ei, rușii, pămînturile.

— Nu ne trebuie pămînt, au răspuns djatacinicii. Să ne ducă băii în China... Nu vrem război !...

Strigară djighiții călări pe buiestrași :

— Dokai, vine Dokai să se ia la trîntă cu rusul.

Și a spus șamanul Apo :

— Suiți-mă în haraba și ridicăți-mă cît mai sus —
vreau să văd lupta.

XXXV

Se umplu de zvon colina. Ce e ? Furgoane lungi și verzi cu cai voinici la ham suie costișa. Sus, împietresc stană. Așteaptă.

Naumîci clipi către cei din căruță :

— Coloniști nemți.

— Ce caută ?

— Ce să caute ? Dacă dovedesc kirghizii, ăștia au să culeagă avutul nostru. Dacă dovedim noi — pe al kirghizilor.

Dokai e scund, are buze subțiri, țeasta-i e cheală, ca un lac de stepă, și brăzdată de o cicatrice.

Kuzma lingă el e ca buhaiul lingă o oaie... întinse brațele, îl apucă de cingătoare, îl săltă în sus și dădu cu el de pămînt, hî-îc !

— E-eh !... suflară o dată mujicii.

— A-șa! suflă în căruță Kalistrat Efimîci.

Nu, kirghizu-i iar în picioare. Și-a scuturat nisipul de pe cizma-i moale, netălpuită. Fața-i e galbenă, fără strop de sînge. Căutătura lui Kuzma e tulbure.

Apoi s-a opintit trîntașul kirghiz, și-a înfipt bine picioarele în nisip și iată-l pe Kuzma zbă- tîndu-se în aer și rămînînd țintuit în brațele lui Dokai.

Chiote și şuierături din partea kirghiză :

— *Solai! Solai!...* Hai, Dokai, hai !

A răcnit pământul și s-a învăluit în praf. A cernut nisip și pe căruța lui Kalistrat Efimîci.

Nu, luptătorii-s în picioare. Cingătoarele n-au ținut și au plesnit. Să li se dea altele !

Smuci de cingătoare Kuzma, se încordă din tot trupul kirghizul. Kuzma trăgea de el cum tragi de tavalgă ca s-o smulgi din pământ.

Kirghizul nu cade, se ține bine.

Mujicii se zmacină. Deasupra cîmpiei stăruie un urlet neîntrerupt :

— Kuzma ! Kuzea ! Nu te lăsa !

— Kuzea !... Hulubașule !...

Kirghizii fluieră. Căii nechează. Harabalele scîrțîie.

— Așa, Dokai !... Nu te lăsa, batîre !

— Hai, Dokai !...

Clăbuciți și însîngerați sînt trîntașii. Clăbuciți sînt oamenii și caii. Clăbucit e pământul. Totul luptă, se îndoiaie, se frînge...

Vîntul, oamenii, taigaua ! — una sînt toate.

— E-hei, Dokai !...

— E-hei, Kuzea !...

Și numai aceia, pătrații, imobili, așteaptă departe pe dîmburi, și tac. Nemții.

Și-l mai rupse o dată de pământ Dokai pe Kuzma și-l mai aburcă o dată cu menghinea brațelor, strivindu-i carnea și vinele.

E zăduf și zăpușeală în căruță.

Kalistrat Efimîci dădu la o parte pătura și se ridică în căruță zbierînd cît îl ținea gura :

— Ku-uzma !... Arde-e-e-i !

Nu i se aude glasul, toate căruțele urlă, să rupă pămîntul,

— Ku-uzma-a !...

— Dă-ă-ă-i !

Și un ceas, și două, și pînă la prînz s-au învîrtit așa luptătorii bătînd și frămîntînd pămîntul.

Deodată răsufală amîndoi : s-au desprins. Și uitătura le e aceeași : încețoșată, ucigașă. Mîinile le sînt încarnate în trupul celuiilalt. Cingătoarele strivesc oasele. Picioarele strivesc pămîntul. Dar pămîntul n-au să-l încovoiaie, oasele n-au să' i le sfărîme.

Kirghizii și rușii au răgușit de-atîta urlet și s-au tras mai înapoi.

Iar luptătorii, plini de praf, sînge și spumă, cu gurile căscate, se tot învîrt unul în jurul celuiilalt.

Kalistrat Efimîci se mistuie în căruță și-l tot apucă pe Nikitin de brațe, de umeri.

— Kuzea !... Nu te lăsa !... Da tu, Nikitin, ce taci ?

Ochiul aprins de o văpaie sumbră privește pe deasupra luptătorilor, pe deasupra iurtelor. Nikitin nu răspunde.

— Șo pe el, Kuzea, ar-r-de-l !

Se vînzolesc luptătorii. Din zori pînă-n seară se vînzolesc. Din zori pînă-n seară urlă în șei kirghizii.

E seară.

Ofițerii au plecat — obosiseră. Cazacii moțăie pe cai.

Soarele — luptător ostenit — se lasă înspre taiga. Vîntul, în caftan daurit, istovit și el, somnoros, cutreieră văile.

Chiuie și țipă kirghizii.

— Mîntuie-l, Dokai, slăvite batîr, mîntuie-l !

Vuiesc și urlă mujicii.

— Dă-l gata, Kuzea, dă-l gata, drăguțele !
Doboară jivina !

Și îngaimă Kuzma peste umăr, fără să miște din buze :

— A-cu-și-ca...

Slăbi încleștarea, depărtă dintr-un zvîcnet trupul lui Dokai, apoi cu pieptul — trosc. Norul de praf s-a despicat cu un pîrîit de scîndură ruptă, apoi s-a lăsat o pîclă roz-aurie.

Răcniră mujicii :

— Așa, dă-i !

Se năpustiră spre locul înecat de nisip. Praful se așezase. Pe pămînt, cu degetele zgîrcite și capul dat pe spate, zăcea învins Kuzma.

Dokai stătea aplecat, cu capul pe pieptul lui și mîinile încleștate în cingătoare. Nu mai avea putere să-și îndrepte spinarea.

Kirghizii izbucniră în strigăte de bucurie :

— *Solai*, ehei !... L-a bătut pe rus ! Ehei !...

Naumîci, către mujici :

— Kuzea și-a dat duhul, fraților !

— De istov ?

— Mă, ăsta !... răcni Naumîci.

Și băgă cuțitul în ochiul sleit al lui Dokai. Acesta lunecă la pământ de-a lungul trupului lui Kuzma.

Din partea de unde erau caii izbucniră strigăte :

— Pe ei, creștini !...

Și tropot ! Și urlete sîngerii ca și praful...

Pe o haraba, un kirghiz cu capul spart. Iurte pline de sînge.

Cerul e roș.

Caii nechează.

Ierbile țipă :

— Stiopa-a !...

— Taie-e-e !

— Dă iama-n ei !

— Hăcuie !

Toporul intră în cap ca în lemn putred. Cînd are arakcinul în cap e greu să-l spinteci.

— Nu da cu toporul în umăr, pocnește-l la scăfirlie !

— Uite ofițeru-u ! Ofițeru !... Arde-l la epolet, jigodia, la epolet !

Hî-îc ! Cu toporu-n epolet ! Epoletul se îneacă în sînge o dată cu umărul.

— Te și văzuși general !...

Gloanțele-s puține — dă-i cu parul !

— Ai vrut pămînt ? Na pămînt !

Kirghizii se ascund după iurte. După grămezi de tizic. în herghelii.

— în dobitoace nu dă nimeni !...

— De dobitoace o s-avem nevoie...

Harabalele scîrțîie. Țiuie. Gonesc prin șerpuirea văii. Kirghizii o iau la goană ca țințarii de fum.

Fug hergheliile, ierbi sîngerate strivind sub copite.

— Aţin-te !...

— Ducă-se !...

— Le sfîşie lupii !

Kirghizii gonesc prin zănoagă. Kirghizii se vîră în stuf.

— Din stufăriş se trage. Un ofiţer !... Soldaţi !...

— Cu-ul-cat !

— Să vină Mikitin, Mikitin !...

— E-e-ei, tovarăşi !

— Ş-acu, ţin-te !...

Cerul s-a răsturnat pe pămînt. În lac se prelinge sînge. Sînge cu miros lînced.

De pe colină, coboară domol pătraţii. Zăngănesc molcom furgoanele mari. Or să strîngă totul. Nemţii.

Şi iarăşi stepă... Nisipuri se deapănă-n goană.

Rîpe, zănoage...

Un colţ de pătură sub picioare. Picioarele frămîntă pătura. Picioarele smulg pătura.

Caii rup hăţurile din mîini, căruţa rupe pă- mîntul.

Uriaş, omul cu barbă scrumie se zbuciumă în căruţă.

— Orice-o fi, Mikitin, pămîntu-u !... nu-l dăm noi !... Mîină-ă !

Zboară căruţa albastră. Pe roate sînge, carne, nisip, ierburi...

— Di-i-i !...

Mîină Kalistrat Efimîci. E sînge pe coamele cailor. Norii de purpură sînt una cu coamele roşii.

— Tovară-ăşi ! Mai domol, tovarăşi !...

— Mîină, Naumîci, dă bice !

Trestiile trag. Lacul trage. Deasupra-i se tînguie raţe.

Kalistrat Efimîci pune mîna pe secure.

— Mîna !...

— Vrei pămînt, ai ?

— O să iei, de n-o să poți duce.

Căruță după căruță și iar căruțe... Cai... Puști... o mitralieră...

— De unde arme ? Cum de-au îndrăznit ? întrebă Nikitin.

Trestiile ard. Gloanțele țiuie.

Căruțele hopăie peste leșuri ca peste cioturi și se sfarmă.

Pe jos — șei, pături, burdufuri.

Oile speriate behăie.

— Dă-ăi !

— Mikitin ! Te cheamă-n stufăriș ! Mikitin !...

Căruțele trec duruind peste iurte. Duruie vîntul. Duruie cerul.

Arde stuful. Bărbile-s aprinse de sînge.

— Scăpăm cu bine !

— Ies ei de-acolo !

Fumegă cerul, arde iarba.

— Iarba !...

— N-ai cum să fugi !...

— Mikitin !

— Mi-ki-i-tin !...

De jar e pământul. Fug kirghizii, prin văi și zănoage, fug în cîmpie...

— *Bismillah Bismillah !... Ui-boi !...*

— *Karagîm !... Cenîmau !...*

— Dă-i !...

— Arde-i ! Pe barba mea !

Din stufăriș, cu mîinile ridicate — un ofițer și soldați. în stufăriș — fum și trosnete.

Pe malul lacului, în căruță, Nikitin :

— Tovarăși, să nu-i atingeți !

Ofițerul — în frunte. Ofițerul acesta e mereu în frunte. Dacă ești în frunte — na, porucic Mironov !

— Fra-aților !...

Ofițerul e la pământ.

— Să dai pământul altora, ai ?

Acte : locotenent Mironov. Și un revolver cu toc...

O să prindă bine.

Nikitin, din căruță :

— La zid !... Șamavolnicie ! Cine-a-ndrăznit ?

Cine ?

Nimeni. Numai stepă. în stepă — kirghizii. Kirghizii trebuie prinși.

Soldații în genunchi cu mîinile în sus.

— Hei, escortă !

Ce escortă ! Arde stepa, arde stuful. Pîrîie și trosnește pînă-n cer. Ard și norii.

Mîna-i pe secure.

— Dă-i !

Eh, pămîntule, te-ai îmbătat și tu, ucigașule ! Și caii se zbat, de parcă-s băuți. Dă calul. Dacă nu p-ăsta, p-ălalt !

— încotro, Nikitin ?

— După ei ! Să-i opresc !

Cum să-i oprești dacă ceru-i în flăcări. Dacă lacu-i în flăcări. Dacă pământu-i în flăcări. Și inima-i pămînteană...

Calul se așterne în goană nebună — se teme de omul cu barba scrumie. Un cal și-o secure la brîu.

Cum să-i oprești...

— Dă-ăi !...

încet, liniștit, veneau în urmă furgoanele lungi. în ele, strînse frumos — pături, burdufuri, șei. Bărbații pătrați, masivi și tăcuți mînau herghelii și turme greoaie. Cu pasul domol, măsurat. De ce s-ar osteni ? Noaptea-i lungă. Lupii se tem de foc. N-are rost să se grăbească.

XXXVI

Pe șaman l-au închis într-un staul. în staulul acela murise un vițel. Au aruncat stîrvul pe gu- noiștea din preajma fermei, să-l mănînce cîinii și lupii, și în locul vițelului l-au închis pe șaman.

— E prizonier !

Și au pus o sentinelă la poartă.

A stat cît a stat sentinela, zgîriind cu vîrfu baionetei zidul de lut, pînă i s-a urît. S-a dus să caute tutun și dus a fost.

A uitat de șaman.

Viscoalea o zăpadă subțire și albastră. Subțire, albastru și voios arăta pământul.

Șamanului îi era cald. își desfăcu halatul și alergă de colo pînă colo prin staul, pe gunoiul prins de îngheț.

Eh, crunt mai bat rușii, ce de sînge au vărsat rușii, lacuri de sînge. Iar zeii rusești n-au dat nici un ajutor. La foc cu chipurile astea întunecate și turtite.

Prin crăpături vîntul zvîrlă zăpadă albastră. Grăpăturile-s albastre, dar în staul e întuneric, de-ți bagi degetele-n ochi.

Șamanul Apo are sînge la ceafă. Și ceafa-i arde, de parcă i-ar fi pus acolo o lipie fierbinte.

Picioarele-l dor, capul îl doare, zeii nu-s lîngă el. N-are daireaua. Și chiar de-ar avea-o, vraja cea mare nu i-ar aduna pe zeii fugiți, cum fug de zăpadă frunzele. Iar fără zei, e ca fără cumis.

Se zbuciumă în grajd Apo-șamanul. Sentinela prînzește, apoi fărîmă tutun și-și umple luleaua.

S-a înfierbîntat șamanul ca o vulpe hăituită.

A căzut în genunchi și a prins a cînta :

— Dusu-s-a duhul Koionok în Munții Abakanului și nu se va înturna ! Precum dus este calul ce a lepădat frîul !... Inima lui e aidoma piscurilor înzăpezite ale Abakanului — nimic n-o înmoaie !... Koionok ! Koionok !...

Albastră-i ninsoarea ce cade. Și arbori albaștri se înalță.

Sare în picioare șamanul. Joacă șamanul. Urlă șamanul.

Tropot. în jur e ropot, de parcă zece troici ar goni

prin bătătură.

Vin rușii într-o fugă, spre staul vin.

Și-au plecat duhurile privirea înspre șaman. Când i-a văzut, șamanul Apo s-a înălțat în zbor deasupra taigalei.

— A-ha-ha ?... Vă văd ! Ochii mei v-au dibăcii cuibul. Da când rușii i-au hăcuit pe kirghizi, voi unde ați fost, cu a cui carne v-ați ghiftuit ? Și la ce v-ați arătat acum șamanului ? A-a-a !...

Joacă șamanul muiat în spuma cea sfântă. Bate din palme — n-are dairea. își bîîie în zvîcnete trupul, să sune zurgălăii pe care nu-i are.

— Vă snopesc. Vă voi căzni cu fierul.

Dar n-are gîrbaci, n-are custură. Și iată duhurile plecînd călări pe sirepi cu coamă de purpură.

Rușii rîd cu toată gura :

— Ce se mai învîrte !...

— Rage ca buhaiul primăvara !...

— Tot botu-i în spumă !

— Io-te la el, diavolul...

Rușii au omăt pe umeri, căciuli mari, de zăpadă, șube flocoase din blană de cîine. Și glasurile ca troienele din taiga.

— A căpiat!

— S-a zis cu el!

— Ei, ai luat ceva pămînturi ?

— V-ar fi trebuit, jigodiilor ?

— Pămînt pentru toți, hai ?

— Cu bolșevicii vă bateți ?

Șamanul a jucat și a urlat pînă seara. Și pî-nă-n seară au făcut haz mujicii. Mai veneau, mai plecau. Rîsul gros se involbura neconținut la poartă, ea

nămeții.

Seara au plecat cu toții — au fost aduși la fermă ofițerii prinși. Cinci erau. Fără epoleți, în capul gol, cu urechile degerate.

Unul, tânăr de tot, cu palmele lipite de urechi, plîngea și se văita :

— Cetățeni ! Noi simțim la fel ca voi... noi... cu totul întîmplător !...

La care roșcovanul Naumîci răcni :

— Acu toți simțiți ca noi, nemernicilor ! Pe toți ar trebui să vă curețe, scîrnăviilor !

În casă ținea sfat statul-major. Pe uliță șușu- iau tălpicele săniilor.

Nikitin inspecta călare detașamentele. Un băiețaș care venea galop pe deșelate îi strigă de departe :

■— Nene Nikitin, nene Nikitin, te cheamă bătrînii să vii la statul-major !

Plin de voie bună, băiețașul șuiera și șfichiuia calul peste urechi.

Un bătrîn cu ochi topiți și cu o barbă ca un bulgăre de noroi spuse :

— Avem o grămadă de treburi. Dinspre oraș vine căzăcimea... Cinci plăși s-au unit și vin înapoi. Ce s-o mai tîndălim atîta cu ofițerii ăștia ?

— Și pe urmă, așa vrea poporul !

Statul-major a dat sentința : „La moarte prin împușcare“.

I-au dus pe ofițeri în taiga. Mergeau grăbiți prin zăpadă adîncă, fără să privească înapoi.

În urma lor, mujicii în grup strîns, cu armele în cumpănire.

Puștii hăuleau. Mujicii răcneau. Pe gunoiște, cîteva potăi sfrijite, cu cozile între picioare sfi-șiau stîrvul vițelului.

Cînd să intre în pădure, zăriră departe apropiindu-se în goană pe drum o sanie lată cu spătar învelit în velințe colorate.

— Efimîci ! strigă un băiețaș.

Glasurile bucuroase și învălmășite ale oamenilor îi ținură isonul :

— Vine Listrat Efimîci !...

— Vine Smolin !...

Dănțuiau pe coviltir umbrele cailor cînd purpurii, cînd verzi, iar deasupra și dedesubtul lor zăpada era de un albastru mătăsos.

— Efimici !

— Tătucă !

Unul din oameni strigă vesel ofițerilor :

— Tuleo ! N-avem timp de voi !

Cu umerii îndoiți, atingînd omătul cu degetele, ofițerii o luară la fugă.

Mujicii au tras. Ofițerii s-au lăsat în omăt.

Agitîndu-și puștile și chiuind, oamenii alergară într-un suflet în întîmpinarea săniei. Caili speriați se smuciră fornăind în lături și, arcuindu-și trupurile nădușite, o luară peste nămeți.

Kalistrat Efimîci, îmbrăcat cu o bundă neagră de oaie, se ridică în picioare în sanie și, fluturîndu-și căciula, strigă :

— Șaișpe plăși, pravoslavnicilor, șaișpe pentru Puterea sovietică !

La statul-major, căldură și zăpușeală. Miroase a blană de oaie și a foc de cetină.

Kalistrat Efimîci își descheiase bunda. Avea dedesubt un cojoc peste care era încins cu un brîu verde, iar în picioare pîslari roșii. Vorbea cu voce groasă, plină.

— La Congresul Sovietelor celor șaispe plăși, una a fost contra — am dat poruncă s-o împuște pe toată.

Nikitin sări ca ars :

— Cer cuvîntul !... N-a fost împuternicit !...

Strigăte de afară :

— Stai nițel, Nikitine ! Lasă-l pe Listrat !

— Zi-i înainte, Listrate, că zici bine !...

Cojocul e lat cît tăblia mesei. Gulerul e ud, cîrlionțat, barba scrumie a început să se dezghețe și picură.

— Pe toți diligații i-au pus la zid : de ce se încontrează dacă toată obștea-i la un gînd.

— Aia e !

— Nu te pune potrivă !

— De la orașe s-a urnit la căzăcime puzderie, regimente după regimente. De aia zic că trebuie să strîngem și noi. Ce ai strîns pînă acum, Mi- kitine ?

— Le dăm la cap !

— Arde-i !

— Pe tăți îi trecem prin sabie !

Mînia cutremură pereții casei. Afară, pămîntul își rînjește dinții negri, și oamenii parcă ar fi spumă la gura lui.

Glasul tăios al lui Nikitin este întărit de aerul gros

:

— Tovarăși !... Celula protestează !... Tovarăși !... trebuie să...

— Ce mai tura-vura ! Arde-i, Listrat, aici sîntem !

Bunda udă e-n ușa. în cerdac. Ca un buștean se rostogolește glasul deasupra capetelor :

— Avem cu noi șaișpe plăși !... Ca să batem, va zică, armata lui Kolceak.

— O-o-o !

— Dă-i înainte, Listrat, dă-i înainte !...

La poartă — o femeie cu șubă și șal. Zăpada de un zmeuriu-pal se lipește de canaturile porții, înflorește pămîntul.

— Nastasia ? făcu Kalistrat Efimîci. Sau nu ești tu ?! Ce-i cu tine aici ?

Fața femeii era negricioasă și uscată ca scoarța de copac bătrîn. Mîinile tot căutau ceva sub cojoc.

Naumîci zise :

— Ai oaspeți, Efimîci, e Gripina.

Zbuciumîndu-se din tot trupul și răscolind zăpada, Agripina izbucni în țipete :

— Antihriștilor! Să n-aveți parte de mor- mînt, iude ce sînteți ! Iadul să vă înghită, ucigașilor ! Blestemați să fiți !

Naumîci se prăpădea de rîs.

— Hai în casă, spuse Kalistrat Efimîci, că ne facem de rîsul lumii.

Cînd intrară în tinda întunecoasă, mîinile ei zăngăniră metalic.

— Păzea, Listrat, că te omoară ! strigă ascuțit Naumîci.

Cei trei frămîntară bezna.

Tăișul toporului izbea pereții. întunericul se învălmășea și se zbatea în țipetele femeii.

— Să fie păcatul meu ! Precista de la Aba-lak !... Ucigașule, haraminule !

— Te omor !...

...Roșcovanul Naumîci o tîrî pe Agripina pînă în staulul unde-l închiseseră pe șaman, o împinse înăuntru și se răsti la ea :

— Las' că-ți arătăm noi topor, curviștina dracului !

Naumîci pipăi leșul șamanului, îl întoarse cu fața în sus și, așezîndu-i mîinile cruce la piept, mormăi :

— Oricum, tot popă e. Dumnezeu să-l ierte !

în picioare, lîngă pat, Nastasia Maximovna plîngea în hohote. Pieptul îi era ca un nămete, iar ochii — sloiuri de gheață.

— O să-ți facă seama, Listratușka. Dacă nu unul, apăi celălalt ! De nu era Naumîci, te omora ea, Gripina.

— Pe mine nu mă omoară cu una, cu două, răspunse Kalistrat Efimîci desfăcîndu-și briul verde. Am o sută de vieți. Și apoi, ai noștri i-au omorît drăguțul. Poate chiar eu l-am omorît, mai știi ?

Puse pîslarii pe sobă și luă vorba de unde o lăsase :

— Trebuie să omori, că așa-s vremurile. Da de ce, nu știi... Mikitin se pune cruce, vrea s-o întoarcă p-a lui. Da tot trebuie să omori.

- Și pământurile s-au luat ?
- Ba bine că nu !
- Și acu ce-o să mai ia ?
- Or mai găsi.

Bătînd pernele, Nastasia Maximovna spuse :

- Ce-ai zice, Listratușka, să fac niște colțunași și să-l poftesc pe Mikitin la masă ? Că lui, bietul, cine să-i facă de mîncare ?

- Fă-i!

...În ăst timp, lîngă Talița, plasa Vlasievskaia înfrunta detașamentele căzăcești.

Prin dreptul așezării și în vale se vînzolea, vulpe argintie cu ape albastrii, o ninsoare deasă.

XXXVII

Zăpada deasă, fumurie, cu ape albastrii cum e vulpea din tundra Obdoriei, se așternea pă- mîntului.

Cazacii trăgeau cu mitraliere cu piese de artilerie în noaptea ce atîrna deasupra lor. Noaptea răspundea tot cu mitraliere și cu o piesă de muzeu — un tun antic. Tunul era așezat pe tăl- pice și încărcat cu cuie.

Pîrîie și trosnește comuna — ard oculurile. Fînul țîșnește în sus spre cerul negru-albăstriu ! Iar de sus fînul stacojiu cade pe pămîntul negru cu reflexe albastrii.

Focul stacojiu aprinde cerul — ard izbele.

Pîrîie și trosnește comuna — arzător și purpuriu e vîntul ce bate dintr-acolo ! Oamenii în cămăși

purpurii aleargă pe uliți.

— Doamne, Dumnezeu !

— Apără și miluiește, Sfintă născătoare !

Fierului nu-i plac vorbele, fierul aduce tăcere.

În fiecare curte e cîte o femeie ucisă. La fiecare poartă zace cîte una. Bărbații-s duși, omoară muierile ! Sfirtecate și răscolite-s cărnurile roșii ale pîntecului.

Cineva trebuie ucis.

Taie, dă foc !

Taie omătul, aprinde cerul !

Acareturile par de ardezie. Vîlvătaia de purpură saltă acareturile, le zgîlțîie și dă cu ele de pămînt. Scînteii galbene se aștern pe pămînt și izbește nările mirosul de ars.

Fumul rășinos e în nas și în ochi ! Fumul cărunt pătrunde în piept, și tușea pe oameni îneacă. Dar oamenii trag.

De după fiecă colț și troian.

Nămeți par halatele albe cocoțate pe schiuri.

Zbiară nămeții :

— Pă ei !

Fumul rășinos e ca ghimpul în ochi. Mai ales cînd casa ce arde, a ta e.

Un țăran șchiop orbecăie prin ogradă și strigă cu strigăt de jar :

— Daria !... Feokla !... Duceți cuierele în beci. Pitiți cuierele !

E musai o muieră ucisă la poartă. Zace acolo Daria.

Mitralieră pe uliță, mitralieră în laturi, mitralieră în cîmp.

— Țin'te bine, tovarășe !

— Kondratiev, înălțător șaisprezece-paisprezece !

— 'Nțeleș !...

Cazacii au epoleți negri. Mujicii n-au epoleți. Pe zăpada surîzînd, de un vînat-albăstrui, mor și cazaci, și mujici.

Mor ! Mor !...

Taie, dă foc !

Mîine o să vină iar Kalistrat Efimîci. După el — șaisprezece plăși ! Dă-i, nu te lăsa.

Semion-șontorogul e călare. în spatele lui șade o muiere. Atîrnă cît un car muierea. Calul are șira subțire. Se teme de flăcări. Icește și cară.

Nu-i bine călare pe uliți. Prin dosuri, nu te bagă în seamă. O ia șontorogul prin dosuri.

— Mă, Mitiușa, ăla e singur pe cal ?

— Ba-s doi. Ia-i în cătare !

N-a mai ținut calul. S-a frînt de șale și a căzut. Ba nu, i-a plesnit inima despîcată de un glonte. Copacul trăiește chiar de-i sfîșie glonte inima. Calul nu.

A murit calul. I s-a frînt spinarea ca troianul sub călcătură.

Dar cei doi în șube sînt teferi. Șontorogul și muierea se tîrăsc prin nămeți.

— Seniușka, mi-e frică !

— Taci, cătea !

Ce să tacă?! Pe uliță răpăie mitralierele. Zece morți la o mitralieră și mitraliere — zece. Ori poate fiecare secerase o sută ?...

Arde o casă străbună cu sipete din veac, uscate ca cetina iarna.

Au uitat de vite. Rag grajdurile. Ard dobitoacele. Miroase a păr pirlit. Ochii vitelor sînt ca de bronz roșu.

De bronz roșietic e și vîntul din slăvi, ce sfi- rîie, șuieră, rîde în hohote.

Fumul de cetină e ca o rană. Fumul de cetină arde pînă și ochii orbului.

Pe oarba Ustinia o ustură ochii. Plînge bă- trîna.

— Listratușka, Siomușka, ce e, arde la noi ?

îi răspunde din cer vîntul stacojiu șuierînd furios la zăpada vineție.

Bîjbîie prin curte Ustinia, caută poarta.

Să n-o caute, că o femeie ucisă zace acolo, și mai multe nu trebuie — cîte una de fiecă poartă.

Eh, vîntule, vîrtosule, din bronz și din purpură !

S-a rătăcit bătrîna. Fumul îi mănîncă ochii. Flăcările îi cearcă părul cărunt. Să fugă, să fugă !

E în picioarele goale. Și nu-i e frig, deși-i iarnă. Aleargă desculță spre grajd. Dezleagă poarta și larg o deschide.

Aha, uite și oameni. Și-au adus aminte să dea drumul la vite ! Dar ce-i cu baba asta în cale ? Vitele trebuie să fugă din grajd.

întinsă pe pămîntul fierbinte și ud de zăpada topită, bătrîna Ustinia se încălzește ca în cotruță. Iar vitele rag și izbesc cu coarneau în gard. N-are cine deschide poarta ce dă înspre uliță.

Arde poarta. Ard dobitoacele. Arde Ustinia. Cerul arde. Zăpezile ard.

XXXVIII

Eh, troiene albastre, făr' de hotar.

Călare pe saca, roșcovanul Naumîci străbatea ferma, și cînd se apropia de o ogradă striga ca dintr-o bute goală :

— Tovarăși, al nostru-i spirtul !

Torțele rășinoase ard cu o flacără galbenă, năclăită.

— Treci, tovarășe, și bea. Fă-te-ncoaj

Din lemnul de cetină picură-n zăpadă stropi stacojii. Noaptea sfirîie, se destramă.

— Hai cu ulciorul, cu bărdaca, hai și cu găleata •! Bea !

Alcoolul arzător are iz de rășină. Pune-i zăpadă să fie mai rece.

Ulcioarele de foc se răstoarnă în gîtlejuri largi ca stacana. Șiruie sudoarea pe trupuri păroase. E cald !

Vîntul smucește torțele, flăcările se întind peste bute și cal.

— Care mai ești, mă ? Fă-te mai aproape !

Se apropie.

Tot omul moare, tot omul să bea.

Beau toți.

Bea și Kalistrat Efimîci. Lui i se întinde o oală smălțuită. Lui Nikitin, una de aramă.

— Bagă în tine cît încape !

Ah, ce albastre-s zăpezile ! Ah, și cum mai zvonește taigaua ! Urlau în cîntec glasuri înfier-bîntate :

*Di-i-i, călușule, zboară,
Hai călușul meu sur !...*

Călare pe saca, roșcovanul bate cu călcîiele
pîslarilor în bute și strigă :

— Fă-te-ncoa !

Și vin din colibe și bordeie neveste cu ceaune și
gamele, vin și copiii ăi mai mici cu căni.

— Bea !

Pe urmă s-au dat de-a derdelușul de pe malul rîpei,
cu piei și blănuri drept săniuțe.

Toată „Lisia Zaimka“ petrece și se dă de-a
derdelușul. Chiolhan și veselie în Munții Tar-
bagatai !

Deasupra pieilor se învolbură zăpada. Se învolbură
muntele, cerul.

— E-ce-eh !

în capete — vârtejuri nebune. Pieile hîrșii,
gonesc, se izbesc.

Pe creastă — trei pini uscați în picioare. Le-au dat
foc. Vîlvore dealul. La poale totul se vede ca-n palmă.

— Așază-te, Mikitin !

E iureș pe dealul de gheață. Și în cerul de gheață e
iureș. Cu piei drept tîrlie, și luna din cer se dă pe
ghețuș.

— Așază-te ! Ehehei-i-i, ho-op !

Țipă subțire muierile ca omătul sub tălpice.
Muierea cînd o plimbi cu săniuța, trebuie s-o strîngi
în brațe.

La statul-major un cîrlionțat îi zice din armonică.
Toți cîți au cîrlionți sînt și armoniști, altfel nu se
poate.

Maghiarul Schliisser și sîrbul Mikeș dansează cu

fetele cadril.

Cîți va flăcăi se uită din ușă. Trosnesc semințele sparte-ntre dinți.

Trosnesc casele între dinții gerului.

Un flăcău se apropie de saca și-i spuse lui Naumîci :

— Fata aia din staul a-nghețat.

Roșcovanul îi întinse o cană cu spirt.

— Bea ! Care fată, mă ? Gripina ? Ducă-se !
Dumnezeu s-o ierte !

Flăcăul bău și se depărta. Roșcovanul strigă după el.

— Să nu-i sufli o vorbă bătrînului, o să-i spunem c-a fugit ! Da tu ce ai căutat în staul ? Ai fost acolo cu vreo gagică, ai ?

Flăcăul hohotește.

A venit o sanie așternută toată cu covoare, înăuntru — Kalistrat Efîmîci, Nastasia Maximovna și Nikitin.

Flăcăi pe de lături, flăcăi în urmă, cu facle aprinse în mînă. Li-e veselă flacăra galbenă-roșie.

Sania vine ca vîntul la vale : un vălătuc galben și albastru.

Fumul sprintar de rășină te ametește ca spirtul.

— Ehe-hei ! La o parte, cojoacă !...

Sufletul se scaldă în zăpadă. Și cerul e plin de zăpadă, pufoasă, albastră.

Strașnic !...

XXXIX

Nămeții-s curați și limpezi cum e ochiul cerbului în faptul zorilor. Și valea, și pământul sînt tot aidoma crestelor albe ale Tarbagataiului.

Și ursul cel flocoș în bîrlog, și lupul cel roșu în stîncării, și vulpea pe o coamă de troian — așteaptă.

De n-ar mai scrișni fierul pe drumuri, de n-ar mai urla lupii între nămeți.

Inima mi-e ca un nor aducător de furtună ce cuprinde cerul și pământul.

Se zbuciumă zadele. Nu vor pe umeri povara zăpezii. Zăpada pe ele e de un verde-palid, iar cetina-i de culoarea bronzului.

Vîntul gătit în aur și azur își dă răcește barba în peria cetinei.

Eh, nămeți curați și limpezi cum e ochiul cerbului în faptul zorilor, adăstați !

...Zăpezile înaintau spre soare-apune, tîrînd după ele cerul.

Spre soare-apune se purtau mujicii.

Din taiga spre orașe. Din munți spre orașe.

În lături, nămeți, desfă-te inel de logodnă din aur

și azur !

Săniile se ciocnesc între ele pe drumul bătut, lunecos. Și bărbile se ciocnesc, promorocite ca și

— Ehe-hei !

— Ehe !

Din sat în sat, din comună în comună, mătură drumul tîrnul viforniței. Schiurile — șuvițe de nea pe polei.

Palme înmănușate strîng cozi de topoare și puști militare, iar în sănii sînt mitraliere.

E rece țeava ? Omori vreo trei și se încălzește. Se duce amorțeala mîinii. Se duce și sufletul omului — în sus.

Un bătrîn cu ochii ca pămîntul mină un șir de căruțe goale.

— încotro ?

— La oraș !... Cică o să împartă avuturile la oameni.

Bătrînii ăilalți se prăpădesc de rîs, de mătură drumul cu barba cărunță.

Orașele se ferecă în fiare. Drugi la uși, baionete sub ziduri — drugi.

— Dă-ă-i !...

O pălălaie stăruie deasupra taigalei zvîrlind fulgerări spre orașe.

Nu e aurora boreală : arde taigaua. Și nu sînt urși albi pe ghețuri, ci mujici — schiori, vînători — ucigași.

Eh, voi, zăpezi albastre, făr-de-hotar.

Dar nu, îmi port și eu pașii prin zăpezile acelea, gata ! Am pornit !

E dragostea mea, e bucuria mea nestinsă !

Iubirea mea e o sanie în iureş viforos. Iar buzele le asemui covoarelor turane.

Covoarele tulbură zăpezile. Săniile zboară. Fornăitul cailor se aude cale de cincisprezece verste.

Aşa să iubiţi, oameni, aşa !...

Terentievna — coana moaşă — îşi flutura prin odaie palmele ude, cafenii, pescuind de prin unghere nişte cârpuşoare cu rosturi numai de ea ştiute.

Moaşă rosteşte cu importanţă vorbe cuvenite în asemenea prilejuri :

— Iară matale, bărbăţele, treci în ungherul de colo şi bate cu osîrdie mătânii, să te doară fruntea... Şi atunci naşterea va fi uşoară ca puful.

În odaie e căldură ca-n baie, şi de ieşit, nici vorbă.

— Mămucă-ă... Coană moaşă, vezi căpşorul ! Văieu ! Mă do-a-are !

Bătrîna are albeaţă şi ochiul cu care o priveşte pare de plumb.

— Cînd ţipi, screme-te mai tare şi o să treacă. Eu, cînd năşteam, zbieram să dărîm tavanul, nu alta. Hai, ţipă !

Copilul ieşi. De parcă ar fi preluat strigătul mamei, slobozi şi el prin camere un strigăt subţire şi alb.

— î-î-i-i-i-i-i !

— Du-te, Listrate, afară, şi te hodineşte. Şi să te întorci cînd ai simţi aşa, ca o sfîrşeală în coşul pieptului. Aşa e din bătrîni.

Cît stogul sînt fustele Terentievnei, dar glasul — ca un firîşor de iarbă.

— Zdravănă muiere ai, a născut ușor, de parcă a mîncat o clătită.

În poartă se agita o bundă verde și o căciulă cît o clopotniță, de aceeași culoare. Se auzi un glas ce făcu să tremure ușile :

— Kalistra-at Efimîci, fă-ătul meu ! La tine am venit !... Păsul și păcatele m-au adus...

Străpunse pieptiș cu bunda nămetele din poartă și urmă filfiindu-și mînele.

— Năpasta și osînda m-au adus în vizuina asta de tîlhari !

Pletele verzi ale popii cresc parcă de-a dreptul din gulerul bundei. Se lăsă pe o treaptă și oftă.

— Nu mă primești în casă ca pe fiul rătăcitor ?

— Naște muierea, părinte.

Popa Isidor se înfășură mai bine în bundă, se scutură de zăpadă.

— Dacă-i așa, chiar de mă pofțești, tot nu intru ! Auzit-ai c-au pîrjolit Talița ?

— Știu. Pe Semion l-ai văzut ?

— Nu l-am văzut, fiule. Poate l-au ucis, poate a murit singur. Da ce mă fac eu ? Că la biserică au dat foc... Au ars și știubeii. Îi adusesem acasă. Mi-era să nu le rășluiască dacă le las la prisacă... Cînd a ars mierea, ah, ce frumos mai mirosea ! Poiană cu flori, nu alta.

— A ars tot ?

— Ca hîrtia, nici scrum n-a rămas. Aș fugi la

oraș, dar nu se poate.

— Ba ar fi mai bine.

— Au să mă înhațe mujicii din sat și au să mă spînzure ca pe un fugar. La voi nu s-o găsi loc pentru mine ?

— Rămii.

— Aici se slujește ?

— Ce ?!

— întreb dacă se slujesc liturghii, vecernii. Sau poate alte slujbe, cum se cere.

— Nu-i de trebuință.

— Ei, na ! Te pomenești că nici n-o să-ți botezi copilul ?

— Ba da.

— Așa-i legiuit !... Da din partea simbriei ?... Adică mă tem că nu-i în regulament. Nu-i nimic, rămîn ; m-oi mulțumi și cu un ghelir acolo.

— Rămii.

— Da bisericile cum vă bate gîndul să le clădiți ? Că alea vechi or să ardă. Ori poate o să fie poruncă să nu se mai ridice de loc ?...

Popa Isidor a umblat toată ziua prin fermă. A umblat și a doua zi.

Treceau hergheliile prinse prin zăpodii golașe. Dobitoacele erau slabe, sălbăticate și se uitau la oameni ca la lupi. Herghelegiii erau și ei jigăriți ca lupul primăvara.

Popa Isidor batea cruci sub bundă și încremenea lîngă pereții hambarelor ca o grămadă de licheni lăsată acolo de cine știe cînd.

Sau intra în bordei, aprindea opaițul și citea din

trebnic fără să privească buchea. Glasu-i amintea de un roi în zbor.

Plășile cereau mereu să le trimită pe cineva de la statul-major. Nikitin parcă prinsese rădăcini lângă masa de scris și cînd te uitai la el, răscoala îți apărea ca un maldăr de hîrtii aduse de vînt.

— Du-te tu, îi spunea el lui Kalistrat Efimîci. Eu stau aici și văd...

Sania purpurie gătită cu covoare pornea în goană pe cîmpiile înzăpezite.

Oamenii nu curățau zăpada din fața izbelor ca să nu se vădească sătucul. De aceea așezările păreau niște troiene, iar drumurile — hățîșuri cutreierate de sălbăticiuni.

Ursul dormea în bîrlog. Munții dormeau. Și fețele oamenilor din izbe erau puhave de somn.

În anul acela s-au născut mulți copii, dar care mai era ca Vaska lu' Listrat ?

Pîlpîind, fețișoara-i caldă semăna cu un strop trandafîriu, și Vaska suga la pieptul mare și plin al maică-și.

Și cerul suga fum albastru din țîța albă a iernii. Kalistrat Efimîci îi spuse lui popa Isidor :

— Pas de te mai oprește să mai cauți în jur. Mă poartă ca pe o frunză pe furtună.

Popa ofta greu dintre blănuri.

— Unde să mă duc, să mă pot apuca de albinărit ?...

XL

Se auziră zurgălăii unor cai în galop și în cancelarie năvăli roșcovanul Naumîci. Barba-i ca focul topește zăpada, ochii topesc promoroaca de pe sprîncene.

— Listrat Efimîci, l-au prins pe fi-tu, pe Semion, la albi.

— Unde ?

— Lingă Vorobiovskaia. Era fruntaș într-o companie. Așa a hotărît detașamentul nostru: ți l-au împușcat pe ălălalt fecior, pe Dmitri, să-l punem pe Semion, ca ispașă, mai-mare peste o unitate de a noastră.

— Bine !

— Vrei să-l vezi ?

— Pe Semion ? Nu.

Kalistrat Efimîci se așeză în sanie și aruncă o privire spre soare — un soare tînăr, sclipitor.

Se perindau prin sate convoaie, dar în sâni — nimeni. Cînd se uită bine, văzu că oamenii stau ghemuiți la fund, de parcă s-ar fi ferit mereu de gloanțe.

— Încotro ?

— Spre meleaguri mai liniștite.

Pe roșcovan îl umflă rîsul.

— O să omorîți cail și tot n-o să aflați asemenea locuri.

Săniile tac.

Soarele tînăr sușuie pe tălpice. Un kirghiz înarmat cu o rangă taie în gheață copci sinilii. Miroase a

drum, a țarină gunoită.

Spuse Kalistrat Efimici :

— Ce zici, ce iarnă ?!

Naumici se descheie la bundă și-și scoase pipa. Caii alergau mulțumiți.

— Se cărăbănește și ea cum au tulit-o și albii la urma lor când i-am mătrășit de pe-aici. Măcar că se-aude c-au desființat lunile, vine el și mărtișorul.

Ajungeau din urmă chervane ce se duceau spre ținuturi mai liniștite. Oamenii zăceau în sănii ca niște hoituri, iar cailor li se zbîrleau coastele vârgate prin piele.

Zăpezile se coloraseră într-un trandafiriu cald ca trupșorul copilului.

Nastasia Maximovna se căina lângă leagăn :

— Cît o să mai stăm aici ? Mi s-a înnegrit și inima de fum ! E o înghesuială, de n-ai unde să te întorci... Să omorîți oameni, atît știți.

— Răbdare.

Vaska scăpase dintre scutece și acum se răsucea în leagăn încercînd să se cațere în sus.

Kalistrat Efimici zăbovi mult lângă leagăn privind-și băiatul, apoi ieși la poartă.

Un tînăr adus de spate, cu o găleată de clei în mînă, lipa niște hîrtii pe peretele hambarului.

— Ce-ți veni ?

Tînărul puse jos găleata și, ștergîndu-și mîinile de pîslari, izbucni :

— Am stricat la făină, de mi-a ieșit o găleată plină de clei, dar degeaba, că tot n-am unde lipi ordonanțele... Poate doar pe copaci, în taiga.

— Ba trimite-le pe meleaguri liniștite.

Opri un chervan, și tânărul se apucă să lipească ordonanțe pe lăzi și cuiere. Oamenii îl urmăreau cu priviri mocnite și, cum se depărta puțin, râdeau hîrtia cu codiriștile.

„Potrivit ordinului statului-major revoluționar... al Armatei I... mobilizarea...”

Kalistrat Efimîci își pipăi fruntea nădușită și împinse căciula pe ceafă.

— S-a încălzit bine !

Prin ocoluri caii nechezau mărunț și galeș.

Zăpezile se topeau, se topeau. De sub ele, pământul renăștea roz. Și munții care suiau în fugă spre nori aveau culoarea pielii de prunc și erau bucălați ca pruncii.

Kalistrat Efimîci cutreiera pădurile. De cîte ori l-au căutat stat-majoriștii, n-a fost chip să-l găsească. Soseau mereu alte hîrtii cu curieri. Ni- kitin nu se dezlipea de la masa de scris. Așa cum arăta, cu nasul lui ascuțit, părea un eider șezînd în cuib.

Kalistrat Efimîci își simțea inima uscată ca scoarța mestecănului. Se chircește de gînduri, așa cum coaja mestecănului se chircește de arșiță. își plimba prin hățișuri dorul din suflet.

O dată s-a întîlnit cu Naumîci sub streășină pădurii. Bănănaia un topor, de parcă ar fi ținut o pereche de mănuși din alea țărănești cu un singur deget și cresta aici un trunchi, dincolo altul.

— Cu ce treabă p-acilea ?

Naumîci băgă toporul la brîu, iar barba lată și ascuțită ca tăișul toporului și-o vîrî după guler.

— Aleg și eu, Efimîci, birne pentru casă nouă... C-a ars tot.

— A ars ! repetă surd Kalistrat Efimîci.

Altădată... Niște țărani stăvileau apa năvalnică a Borelului. Nu înghețase încă niciodată — fecioara ! Aruncau bolovani în calea apei reci, vijelioase.

Îl strigară :

— Pune mîna, Efimîci !

— Mișcă ! închidem aici și dăm drumul dincolo. Să te ții puhoi !

— Da... încuviință Naumîci lovind cu degetul fierul sunător al toporului. Tînjesc oamenii după muncă. S-au lehămetisit de război. Și ca să se afle în treabă, se apucă de fac un eleșteu.

Kalistrat Efimîci e singur cu brazii. Deasupra taigalei răsună glasurile păsărilor ce se întorc din ținuturile calde.

Brazii răspund șuierînd. Duhnește putregaiul ce zăcuse sub zăpadă, se dezgheață. Cerul de un verde-palid se încovoia ca scoarța plopului.

Răsuflarea lui Kalistrat este aici adîncă și sprintară ca unda pîraielor de munte.

E liniște. Numai dinspre zăpodie se rostogolesc niște răgete tunătoare.

— S-o fi deșteptat ursul ? se miră Kalistrat Efimîci. N-ar fi timpul... Doar dacă l-a zădărit careva.

În mijlocul zăpodiei arde un foc. Fumul dogoritor și negru ca ardezia se îngheșuie și se strivește de pini. În jurul focului umblă popa Isi- dor în odăjdii și cădelnițează. Cădelnițează și glăsuiește :

— „Domnului să ne rugăm !... înalt preasfin-
tul nostru...”

A așteptat Kalistrat Efimîci cît a așteptat. Popa îi
zicea înainte.

Atunci a rupt o cracă și a aruncat-o pe ză-
podie.

Popa a scăpat cădelnița și s-a lăsat pe un ciot.

— Te rogi ? îl întrebă Kalistrat Efimîci, venind
lîngă el.

Popa deșertă cădelnița de cărbuni, suflă să
împrăștie fumul de tămîie.

— Mă rog, fiule !... De cînd am rămas fără
biserică mi-e tot a sluji, iar mujicii rîd. Nu le pasă.

— Nu se roagă ?

— Nu mă cheamă !... îmi simt inima ca
despicată în două de trăsnet, urmă popa cu o șoaptă
pripită și speriată. Iar creierii mi s-au făcut ca
fleșcăriia de toamnă ! Nu mai înțeleg nimic ! În jur
ard lumini și parcă deodată se face întuneric. Și apare
deasupra taigalei un înger cu spadă, înveșmîntat în
sfită !...

— încotro să-ți îndrepti pașii, părinte ? Eu, cînd
i-am fugărit pe kirghizi, ziceam că gata, am aflat
credința. îmi simțeam sîngele clocotind aprig. Dă-i !
Omoară !... Pentru țarină i-aș fi sfîșiat și cu dinții.
Credeam că vîrtejul acela o să-mi smulgă inima cum
smulge pomului vîntul rodul cel copt și o să mă
liniștească... ca pe Nikitin !... Dar nu-mi găsesc tihna
!

Zornăie cădelnița atingîndu-se de zarafir. Za-
rafirul miroase a tămîie. Dintr-un pin se uită o
veveriță și se prăpădește de rîs, acoperindu-și botul cu
coada. Și pe cetină-i o coadă de veveriță, din zăpadă.

— Mikitin e de oțel. Mi-e frică de el, fiule ! O să mă omoare cum omoară gerul albinele... Unde să mă duc ?

— Cum unde ? Tu ai învățat, părinte, că omul își găsește calea prin suferință. Dar eu ?... Mi s-a topit ceva în inimă și a rămas despuiată.

— Pământul, fătul meu, se despoaie de zăpada topită și odrăslește. Iar eu îs ca sămînța cea stearpă și găunoasă... Pletele-i păreau o spumă verde deasupra sfitei, patrafirul i se cutremura. La care sfînt să mă rog. Născocoște tu unul și fac o slujbă... Poate chiar ție, mucenicului Kalistrat, ce zici, ai ? Popa rîse cu toată gura băgînd cădelnița în buzunar. Curînd o să te rogi și tu. Ce credință ai plăsmuit ? Rău ai făcut că ai plecat din Talița. Pentru ce-ai fă- cut-o ? Taci, trădătorule ?! Iudă...

Ascunse în tufăriș odăjdiile de brocart și le acoperi cu cetină.

în drum spre fermă se tot văita :

— Am pierdut-o pe preteasă. Ce gospodină !... Era în sanie. Cînd au început să tragă, calul s-a speriat și și-a luat vînt. Cal sirep. O mai fi gonind și acum.

— Greu să gonești într-una, pînă la urmă tot te oprești.

— O fi cum zici, fiule. Poate o fi ieșit pe undeva leșul pretesei de sub zăpada topită... Măcar să pun o cruce în locul unde se înălța sfîn- tul lăcaș.

— Unde ?

— La Talița. Oricum, acolo ne-am rugat.

— Oamenii n-au de nici unele, și tu îi dai zor cu biserica...

Popa își aținti privirea tulbure asupra hambarului.

— Când m-o omorî și pe mine, să-mi pui, rogu-te, o cruce. Dar așa, ca să țină... înainte, pe noiăștia, clerul, ne înmormînta în curtea bisericii.

De după hambar apăru Nikitin. Era îmbrăcat în aceeași manta verzuie, numai că acum cascheta îi era înflorită cu o stea roșie cît palma.

— Faci agitație, Sidore ? spuse el cu glas obosit. Ți-aș face eu vînt, da se pun oamenii împotrivă. Hai, întinde-o !

Popa luă foc cum se aprinde un stog de la un singur chibrit.

— E păcat, cetățene Mikitin, că-s om bătrîn. Nu-i destul că mi-am pierdut familia?!

Nikitin îi întinse lui Kalistrat Efimîci o hîrtie.

— Auzi, Efimîci, te duci în plasa Serghins-kaia. Te cheamă comitetul revoluționar. Nu știu de ce, dar țărani țin la tine. Uite mandatul.

Scoase din buzunar o pietricică neagră, și un început de zîmbet îi înțepeni pe buze.

— Am găsit huilă — cărbune... Cunoști ?

— E ceva ce se poate arde. Cum s-ar zice, piatră arzătoare. Dar ce să faci cu el ? Că aici pădurea-i a nimănui — doboară și pune pe foc. Cică piatra aia te bate la cap, așa-i ?

Fărîmînd pietricica între degete, Nikitin reluă cu glas tulburat și duios.

— Munți de minereu. Dealuri de cărbune. Pricepi, taică ? Ce de uzine ! Dar deocamdată, un atelier. Cînd luăm orașul...

— Tu, mă ?

— Eu.

— U-zi-ne ! Auzi-l ! Da pînă acum unde ai fost ?
îi vîri hîrtia în palmă și-l lăsă acolo.

— Să se mai ducă și alții, că avem oameni destui.

Popa țîșni de după colțul hambarului și întrebă cu sufletul la gură :

— A spus ceva de mine ?

Surprinse suferința în ochii lui limpezi și-și feri privirile.

— îhî ! Trebuie să-l însurăm pe popă, așa a zis.

— Să mă în-so-are ?! se îngrozi popa fluturîndu-și mînele lungi. Ce-ar fi să fug în China, ai ? Să mă topesc ?

O javră murdară tîra o pulpă de cal. Kalis- trat Efimîci se aplecă după o piatră să dea în cîine. Ridică un bolovan ca la vreo cincizeci de ocale, dar lui i se păru ușur ca omătul. Puterea ce i se încorda în brațe o simți, năvalnică, în toată făptura.

Mai săltă încă unul. I-a dus pînă la poartă. Stătu puțin. Îi ridică din nou și îi aduse înapoi.

Cînd s-a întors acasă, era nădușit și rumen la față ca pîinea abia scoasă din cuptor. S-a așezat voios la masă și a dat repede gata ciorba grasă, galbenă.

În timp ce mîncă, Nastasia Maximovna îi vorbea

despre copil :

— Când o mai crește, o să-l dai la învățătură ?

— învață el și fără să-l dau.

S-a sculat de la masă și s-a făcut că se opintește cu umărul de sobă.

— Mă lași s-o dărîm ?

— De dărîmat orice poate fi dărîmat, Listra-
tușka, răspunse zîbind Nastasia Maximovna.

El răspîndea căldură.

Căldura blîndă topea zăpezile de aur și safir. Rațe
zmeurii se întorceau din ținuturi calde. Se încropea
pămîntul.

XLI

Așa a fost.

Muge pămîntul, balele-i curg, mestecă lacom
nămeții. Miresmele firii, miresme eterne, umplu
inima omului.

Putea-vei dovedi, omule ?

Nu vei putea !

Ca pămîntul boronit îți sînt umerii. Ca fragede
stoguri ți-e pieptul. O chemare răsună din pajiști.

— Listraiușka... focul inimii mele...

Glasul pămîntului — ierbile primăverii —
grămădesc neliniști în suflet.

Vîntul verde-i lucitor și mănos. Sănătate, și belșug
la bucate !...

Strînge la piept țarina, frămînt-o și strînge-o bine !

Aduce-va boabe roșcate și pline...

Luna nouă e ca un braț de fîn săltat în furcă.

Nu vei putea dovedi ! Doar dacă ți-ai smulge inima !

Inima ce ți se topește ca zăpezile primăvara.

S-a înfățișat Kalistrat Efimici înaintea adunării, s-a ploconit și s-a rugat cu stăruință.

— Sloboziți-mă, oameni buni, să mă duc la arat...

Vuiește în jur firea înverzită. Larmă în ogrăzi, se agită și rag vitele în grajduri, să le sloboadă la iarba cea verde.

Urlă obștea, nu și nu :

— Aici să stai !... E nevoie de tine... Rămii...

Oamenii au nevoie de el. Bun. Dar și ogorul...

Urlă obștea, nu și nu :

— Atunci care-ncotro !... S-o ștergem cu toții...

Lăsăm totul baltă...

Fragede și cărnoase-s buzele Nastasiei Maximovna. Glasul ei tremură, gol.

— Nu ne obidiți, oameni buni, nu vă faceți osindă cu noi !... Războiul poate să mai țină și o sută de ani, tânjesc și eu după o fărîmă de tihnă, o dată în viață...

Fu o izbucnire de rîs, de ziceai că s-au izbit între ele niscai căruțe.

Mujicii duhnesc a catran. Pe cer e un nor de catran. Răsuflă chipurile obștei — niște pete, ca petele de pe chipul pămîntului.

Ale pămîntului miresme-s veșnice. Nestrămutate.

N-o să poți dovedi ! N-o să poți sorbi pînă la fund

!

Părăsește vizuina asta de lemn și du-te prin ierburi.

Ursul a ieșit din bîrlog. Are ace de cetină pe blana flocoasă. Rage de cutremură stîncile.

Inima a ieșit din bîrlog. Trupul acela moale, cald și supus te cheamă să-l strîngi în brațe. E trupul pămîntului, e ogorul.

Strigă într-un glas :

— Listrate, tătucă, matale o să pleci cel dintîi !

— Să ne poftești la scovergi.

— Du-te și seamănă !

Pini doborîți, crengi și uscături pe poteci și pe drumeagurile Taliței, de roți nebătute, de pași necălcate.

În locul comunei — cenușă. Scrum, țărînă, putreziciune unde au fost grajdurile și ocoalele. Talița nu mai e. Cenușă și cioturi.

Pe dîmbul unde era biserica — o cruce în opt colțuri, înaltă de doi stînji. Cine o fi pus-o ? Că buhosul de popă pădurean șade la popreală.

— Pînă s-or ogoi oamenii. Să nu-i mai zgîndăre cu balivernele lui.

Așa a hotărît obștea. Și stă popa la pușcărie, așteaptă să se ogoiască.

Curăță drumurile, doboară, lăzuiește cedrii !
Pămîntu-i jilav aici, ca buzele-i jilav pămîntul.

Trei oameni. Trei cai. Trei vaci.

Se nasc ierburi verzi-liliachii. Botează-le cu plugul
! Vîntul auriu se zbuciumă. Sfințește-l cu sămînța !

Prăznuim nașterea ta, glie. Nașterea !

Și mistrețul în munți rîmă pămîntul. Munții cu
colții lor albi rîmă norii. Și rîurile ce se vîl- voresc din
munți cu răsufierea tăiată de goană mușcă pămîntul
cu dinții de spumă.

Ploilor, cuprindeți țarinile și vie bucuria !

XLII

Iată un pumn din pămîntul meu — înflorește !
Luminile ochilor mei sînt bulgării de țărînă acoperiți
de ierburi.

Cu pași ușori de sălbăticiune voi ocoli pămîntu-
tu și mă voi întoarce de unde am pornit.

Sînt vîntul, sînt pulberea de aur, tumultul verde al
munților !

Aveți credință !

Peșteie-lipan, cînd vrea să-și verse icrele, nă-
zuie din toată inima, încovoidu-și trupul, în valul apei.
Apoi șuvoiul o prinde pe vlăguita născătoare și o
aduce înapoi, în lac.

Iar din zătoane, colțatul urs nisipiu o scoate
grămadă, cu laba, pe mal...

Și eu cu ghearele mele, ce de pește aruncat-am la

mal ?!

Ursul mă ținea de după umeri, dornic să m-ajute.

Pinii sînt ghearele mele !

Norii sînt peștii mei !

Iar dragostea mea, dragoste coaptă, sînt oamenii
— lebede cu viersul curat !

Așa e, tu, pumn de pămînt ! înflorește ! Prin leasă
de ierburi cată luminile ochilor tăi — bulgării de
țărînă.

XLIII

Deștelenea Kalistrat Efiinici pămînturile Ta- liței.
Se apropie călare cu scările lîngă oblînc Pavel-ologul.
Jerpelit, negricios, cu mîinile vîrite în coamă, părea o
răgălie cocoțată în șa.

Zise aplecîndu-se spre coamă :

— Astă-toamnă a fost o luptă la Serghins- kaia...
înaintau peste cîmp și aveau o poziție bună. Totuși au
cîrmit și au luat-o prin pădure.

— De ce ?

— Să nu doborîm spicele, au zis. Le era milă de
grîne. Dar în pădure i-au doborît pe toți. Așa nu se
poate.

— Ce nu se poate ?

— Să nu-ți pară rău de oameni...

Strecură prin coama calului cuvinte posomorite ca
vîntul ce scutură spicele.

— Poate mi-ar fi venit și mie chef să trudes cu

matale de nu-mi picau picioarele din pricina scorbutului...

— Parcă ziceai altcum...

— La mine totu-i altcum. Și eu îs altcum. M-ați băgat în răscoală și mă canonesc de pomană. Ce rost am eu acolo ?

— Las' că-ți afli tu locul.

Plugul miroase a vopsea. E un plug nou. L-au adus mujicii din târg. Calul trage la ei cu coada ochiului, voios ; în lumina ochiului se oglindește mestecănișul, ologul Pavel, ud de nădu-șeală, și Kalistrat, cu barba-i scrumie.

Și a mai spus Pavel :

— O să-ți faci izbă ?

— O să.

— Ți l-oi trimite pe Alimhan. Ești bun de cinste. Se-aude că or să mai vie oameni să se așeze la Talița. E greu singur.

— Vie.

— Vorba dumitale... Lu' Mikitin îi trimiți salutări ?

Kalistrat Efimîci deschise traista, scoase de acolo o pîine și răspunse cu glas adînc și prer lung cît hatul.

— Lu' Mikitin ?... Spune-i așa...

Tăie o felie, o presără bine cu sare mașcată, albăstrie, și, mestecînd încet ca un cal, rosti ceva nedeslușit...

Din traistă îi bufni în nări lui Pavel un miros tare, de pîine.

Redactor

Tehi

*Dat la cules 11.10.1967. Bun de tipar 12.02.1968.
Apărut 1968. Tiraj 15.140 ex. broșate. Hirtie tipar înalt
B mat. de 63 g/m². Format 700 X 900/32. Coli
editoriale 7,41. Coli de tipar 6,5. A. nr. 12.069. C.Z.
pentru bibliotecile mari și mici 46—31=59.*

întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918”,
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București.
Republica Socialistă România,
Comanda nr. 891.

Amintindn-și de gruparea literară *Frații Serapion* (din care făcuse parte în deceniul al treilea împreună cu Zoșcenko, Vladimir Pozner, Kaverin, Lunț, Nikolai Nikitin, Vsevolod Ivanov, Tihonov, Polonskaia și Slonimski), Konstantin Fedin scria că membrii ei se îndeletniciseră cu profesiunea de sanitar, zețar, ofițer, cizmar, medic, fachir, funcționar, soldat, actor și cavalerist. Fachirul era Vsevolod Ivanov! Într-adevăr, înainte de a fi combatant în războiul civil și unul dintre celebrii scriitori ai literaturii sovietice din anii 20, și de mai târziu, Vsevolod Ivanov (1895-1963) fusese fachir — își străpungea trupul cu ace și înghițea flăcări în arena unui circ de provincie ce colinda Siberia-i natală. Tinărul masiv, cu bluză soldățească, bocanci cazoni de fabricație englezească și moletiere verzi, care începuse să frecventeze după încheierea războiului civil ședințele literare ale *Serapionilor*, avea să se afirme vertiginos cu ciclul **POVESTIRI DESPRE PARTIZANI** (1922) și cu romanul **NISIPURI ALBASTRE** (1922). Mai târziu va publica romanele **AVENTURILE UNUI FACHIR** (1934-35), **PARHOMENKO** (1939), **PLECĂM ÎN INDIA** (1960).

Romanul **CULORILE VÎNTULUI** împreună cu nuvelele **PARTIZANII** și **TRENUL BLINDAT** 14-69, face parte din lui **POVESTIRI DESPRE PARTIZANI**.